

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร : กรณีศึกษาบ้านปะเคียบ
ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

นันทพร โปธิขำ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2544

คณะกรรมการตรวจรับผลการวิจัยเรื่องภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร : กรณีศึกษา
บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

.....
(รองศาสตราจารย์สมศักดิ์ ศรีสันติสุข)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา ภาณุรัตน์)

.....
(หม่อมราชวงศ์ทวีปัญญา เกษมสันต์)

กันยายน 2545

คำนำ

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น เป็นภูมิภาคที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะแบ่งเป็นอีสานตอนล่างและอีสานตอนบน ในเขตอีสานตอนล่างหรือที่เรียกว่า อีสานใต้ประกอบไปด้วยหลายจังหวัด เช่น จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ฯลฯ ส่วนอีสานตอนบนหรืออีสานเหนือ เช่น จังหวัดนครพนม สกลนคร หนองคาย ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีชนกลุ่มน้อยหรือที่เรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยที่ทางอีสานเหนือมักจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ฉ้อ โข่ ฯลฯ ในเขตอีสานใต้มักมีกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วย ลาว เขมร เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร : กรณีศึกษาบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งถือได้ว่ามีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยการเล่าและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นมุขปาฐะเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้ แต่เมื่อเวลาล่วงเลยไปอาจสูญหายหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงรวบรวมให้อยู่ในรูปของลายลักษณ์ พร้อมทั้งได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ในนิทาน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาที่ได้ให้กำลังใจ ขอกราบนมัสการพระครูสิริบุญสาร เจ้าอาวาสวัดทรงศีรินาวาส ขอขอบพระคุณชาวบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ทุกท่านที่ได้ให้ความเป็นกันเองและให้ความร่วมมือด้วยดี ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษานิทานชาวบ้านเขมรจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาในกรณีต่อไป

นันทพร โพธิ์จำ

ชื่อเรื่อง ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร : กรณีศึกษาบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ
อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย นางสาวนันทพร โพธิจำ

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมนิทานชาวบ้านที่เป็นมุขปาฐะ เพื่อจำแนกนิทานชาวบ้านเขมรตามรูปแบบของนิทาน และเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านเขมรจากนิทาน โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านจำนวน 30 คน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

การศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมรที่รวบรวมได้จำนวน 11 เรื่อง พบว่าสามารถจำแนกตามรูปแบบของนิทานได้ 4 รูปแบบ คือ นิทานมุขตลก นิทานคติ นิทานสัตว์ และนิทานปรัมปรา นิทานชาวบ้านปะเคียบโดยส่วนใหญ่จบลงด้วยความสุข ลักษณะของนิทานมีทั้งแบบที่แพร่กระจายเข้ามาและส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

นิทานชาวบ้านปะเคียบสะท้อนชีวิตครอบครัวซึ่งเป็นลักษณะครอบครัวขยาย ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจเป็นเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตัวเองไม่ได้ค้าขายเป็นระบบใหญ่ นิทานสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์และสัตว์มีความต้องการคล้ายกัน คือ อาหาร การสืบพันธุ์ เพื่อการดำรงอยู่ซึ่งเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงชนบทรอบนิคม ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และความเชื่อ เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพสะท้อนจากนิทานมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านปะเคียบเป็นส่วนใหญ่ แม้นิทานบางเรื่องจะเป็นนิทานมุขตลกแต่ก็สอดแทรกคติ และแสดงให้เห็นลักษณะวิถีชีวิตของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

Title: Way of life reflects through Khmer folk tales: Case study of Ban Pa Kieb, Tam
Bon Pa Kieb, Amphor Koo Muang, Buriram

Researcher: Nantaporn Potikham

Abstract

The research intends to collect tales which are descended from mouth to mouth, defines Khmer folk tales according to pattern of tales and analyze way of life reflects through them. The research was conducted by interviewing 30 local people and the result shows that

From all 11 tales collected we can define them into 4 patterns which are limerick, fable, animal tale and old folk tale. Almost all the tales end with happiness. There are both tales receiving from other region and tales, which are unique in a certain areas.

Folk tales of Ban Pa Kieb villagers reflects pattern of their family, which is an extended family. In economic aspect, villagers earn a living just for their necessary needs. There is no big-scale business in the village. The tales also show similarities between animal and human needs such as food, bleeding to continue their lineage etc. Moreover they reflect customs, traditions, ritual, religion and belief. It is noticeable that reflections from the tales mostly get along with way of life of Ban Pa Kieb villagers. Even a limerick, there still be a moral lesson, which obviously reflects way of life of the villagers.

สารบัญ

บทที่

1	บทนำ	
	ภูมิหลัง	1
	จุดมุ่งหมายของการวิจัย	2
	ความสำคัญของการวิจัย	2
	ขอบเขตของการวิจัย	2
	นิยามศัพท์เฉพาะ	3
	วิธีดำเนินการวิจัย	3
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร	
	และประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านปะเคียบ	
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวไทยเขมร	8
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดบุรีรัมย์	9
	ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านปะเคียบ	12
3	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิทานชาวบ้าน	
	ความเป็นมาของนิทานชาวบ้าน	30
	ลักษณะของนิทานชาวบ้าน	31
	คุณค่าของนิทานชาวบ้าน	32
	การแพร่กระจายของนิทาน	34
	การจำแนกประเภทของนิทาน	39
	โอกาสที่มีการเล่านิทาน	42
	บทบาทการเล่านิทานพื้นบ้านของชาวเขมร	43

4	ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานเขมรชาวบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์	
	ภาพสะท้อนด้านครอบครัว	71
	ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ	73
	ภาพสะท้อนด้านธรรมชาติมนุษย์	76
	ภาพสะท้อนด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม	79
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	สรุปผล	84
	อภิปรายผล	86
	ข้อเสนอแนะ	86
	บรรณานุกรม	87
	ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	90
	ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์	93

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์เกิดมาจะต้องมีอดีต ปัจจุบัน ตลอดจนอนาคต ดังนั้นการที่จะทราบอดีตได้จำเป็นต้องศึกษาประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยการสืบทอดต่อกันมาเป็นมรดกในรูปแบบที่ต่างกันไป แต่ลักษณะของวัฒนธรรมอาจจะคงรูปไว้ ปรับเปลี่ยน ผสมผสาน หรือแปรสภาพไปจนไม่เหลือลักษณะเดิมให้เห็น แต่ก็สามารถสืบค้นได้จากบันทึก จารึก คตินิยม พฤติกรรมของคน จากตำนานปรัมปรา หรือนิทานชาวบ้าน ซึ่งยังคงรูปไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ และมักใช้วิธีจดจำกันมาโดยการเล่า (มุขปาฐะ) เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับยากกลางบ้าน หมอขวัญ นิทาน เป็นต้น ซึ่งมักแฝงแง่คิด คติความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติ เช่น เรื่องมะกะโท หรือเรื่องชาวบ้านบางระจัน (เจือ สตะเวทิน. 2516 : 90) ในวรรณกรรมประเภทนิทานมีความหลากหลายที่น่าสนใจ บางเรื่องมีที่มาจากชาดก บางเรื่องมีที่มาจากคติความเชื่อของท้องถิ่น บางเรื่องแสดงตำนานอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตลอดจนประวัติศาสตร์ชุมชน วรรณกรรมประเภทนิทานพื้นบ้านมีลักษณะเช่นเดียวกับลักษณะของวรรณกรรมทั่วไป คือ ทำหน้าที่สะท้อนสภาพสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ

นอกจากนี้วรรณกรรมนิทานยังได้สอดแทรกคติธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ของกลุ่มชนซึ่งเป็นประโยชน์ในการควบคุมจริยธรรมของสังคมนั้น ๆ มีนักคิดชนวิทยาหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับนิทานไว้ เช่น กิ่งแก้ว อัครถาวร เสนอไว้ว่า “นิทานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ใช้เวลาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะก็ได้ แต่บางส่วนได้รับการบันทึกไว้แล้วเช่นในสมุดข่อยหรือในหนังสือปูก หรือบันทึกไว้โดยที่พวกเราได้ไปทำการบันทึกมา นี่เป็นเพียงหลักฐานเท่านั้น แต่การถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งนั้นถือว่าการพูดเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่การถ่ายทอดโดยหนังสือเหมือนอย่างหนังสืออ่านในปัจจุบัน หรือเหมือนกับคติแบบฉบับ” (กึ่งแก้ว อัครถาวร. 2520 : 284) ลักษณะของนิทานเช่นนี้สอดคล้องกับความคิดที่ว่า นิทาน คือ เรื่องราวของบุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นและเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงใจและสั่งสอนให้บุคคลกระทำความดี เช่น มีความกตัญญูตบเทวี ซื่อสัตย์สุจริต และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งบางเรื่องแต่งขึ้นเพื่ออธิบายความเป็นมาของชื่อภูมิประเทศ และยังเปรียบเหมือนกระจกเงาสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ความนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่น (จ่านง ทองประเสริฐ. 2519 : 110) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า นิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนได้ดีไม่แพ้วรรณกรรมประเภทอื่น ๆ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมักมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นลักษณะของชนกลุ่มชนน้อยอาศัยตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น ลาว ผู้ไท ญ้อ ฯลฯ เหล่านี้จะอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนเหนือ เช่น สกลนคร นครพนม หนองคาย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อยที่เป็นส่วย กูย เขมร ซึ่งจะอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย เช่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ เป็นต้น

บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านชาวเขมรทั้งหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรทั้งหมด และยังคงไว้ซึ่งความเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีก้าวหน้าไปมากแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวเขมรบ้านปะเคียบเปลี่ยนไปมากนัก ในการศึกษานิทานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านเขมรในบ้านปะเคียบจะเป็นการศึกษารวบรวมจำแนกตามประเภท และวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ เพื่อบันทึกวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไปสู่ชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดมุ่งหมายในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมนิทานชาวบ้านเขมรที่เป็นมุขปาฐะไว้เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์
2. เพื่อจำแนกนิทานชาวบ้านเขมรตามรูปแบบและประเภท
3. เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านเขมรจากนิทาน

ความสำคัญของการวิจัย

1. เป็นการรวบรวมนิทานชาวบ้านเขมร บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2. ทำให้ทราบรูปแบบและประเภทของนิทานชาวบ้านเขมร บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
3. ทำให้ทราบถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ จากนิทานเขมรบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษานิทานชาวบ้านเขมรบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2. ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน โดยการสัมภาษณ์
  - 2.1 เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป
  - 2.2 เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านปะเคียบ โดยกำเนิด
  - 2.3 เป็นผู้มีการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป
3. ระยะเวลาศึกษา ผู้วิจัยใช้เวลาในการวิจัยครั้งนี้ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2545

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะ คือ		
นิทาน	หมายถึง	เรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา
นิทานชาวบ้าน	หมายถึง	เรื่องราวของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเล่าสืบต่อกันมา
นิทานชาวบ้านเขมร	หมายถึง	เรื่องราวที่เล่าอยู่ในกลุ่มชนชาวเขมร บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
ชาวบ้านเขมร	หมายถึง	กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
ภาพสะท้อน	หมายถึง	วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านเขมร
ค่านิยม	หมายถึง	แบบแผนในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ตาม จุดมุ่งหมายที่นิยมร่วมกันทั้งด้านความรู้สึก ความ เชื่อ และการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนิทานชาวบ้านเขมรบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูลเอกสาร

1.1 ขั้นรวบรวมข้อมูลเอกสาร

- 1.1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย
- 1.1.2 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาวบ้าน

1.2 ขั้นรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- 1.2.1 สํารวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูล โดยมีผู้บอก

ภาษาในการรวบรวมข้อมูล

- 1.2.2 รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และสรุปเป็นแบบฟอร์มการสัมภาษณ์

2. ขั้นการจัดกระทำข้อมูล

- 2.1 นำนิทานชาวบ้านเขมรที่ได้จากการบันทึกเทปมาจัดบันทึกตามสำเนียงเดิมและถอด

ความเป็นภาษาไทยกลาง

- 2.2 จัดหมวดหมู่ของนิทานชาวบ้านเขมรตามรูปแบบของนิทาน

- 2.3 ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของนิทานในด้านสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต

3. ขั้นการนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ แปลความและถอดความ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจัดเอกสารเป็น 2 ประเภท คือ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาวบ้าน

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (2517 : 35) กล่าวถึงหลักฐานเกี่ยวกับเขมรว่าปรากฏหลักฐานจารึกที่แสดงถึงอิทธิพลของเขมรที่เก่าแก่ที่สุดคือในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2520 : 43) กล่าวไว้ว่า เมืองโบราณที่มีรูปร่างไม่สม่ำเสมอ เช่น เมืองพลับพลา อำเภอห้วยแถลง และเมืองพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น เมืองโบราณเหล่านี้จะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นใกล้ ๆ ตามคตินิยมของชาวเขมร

ประทีป ชุมพล (2521 : ไม่มีเลขหน้า) กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศของชุมชนในอารยธรรมเขมรว่า มีลักษณะคล้ายกะทะใหญ่ คือ มีการยกตัวของแผ่นดินทำให้เกิดขอบสูงตามแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ และคงพญาเย็นทางตะวันตก และเทือกเขาสันกำแพงต่อเทือกเขาดงรักทางใต้แล้วค่อย ๆ ลาดเอียงไปสู่ที่ราบต่ำในตอนกลางของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์

นาฏวิภา ชลิตานนท์ (2524 : 25) กล่าวถึงการศึกษาร่องรอยเกี่ยวกับจารึกของเขมรที่พบในดินแดนประเทศไทย ทำได้โดยการเปรียบเทียบเนื้อหา ตัวอักษร เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เขมรโดยตรง

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2524 : 61) กล่าวถึงอารยธรรมเขมรเป็นอารยธรรมที่เผยแพร่มาจากประเทศกัมพูชาโดยสามารถติดต่อกับดินแดนภาคพื้นอีสานใต้ทางแม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี และช่องเขาบริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ กับเขมรดำ

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (2524 : 5) กล่าวถึงหลักฐานทางโบราณวัตถุ โบราณสถานของอารยธรรมเขมร ว่าหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุด คือ ทับหลังที่หน้าวัดสุปฏิญนาราม จังหวัดอุบลราชธานี

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2525 : 1) กล่าวถึงอ่างแบบกะทะหอย 2 อ่างใหญ่ คือ อ่างสกลนคร หรือบริเวณอีสานเหนือเหนือเทือกเขาภูพานมีแม่น้ำเล็กไหลผ่าน เช่น แม่น้ำสารคามไหลลงแม่น้ำโขง และอ่างโคราชหรือบริเวณอีสานใต้ ได้เทือกเขาภูพานมีอาณาเขตกว้างขวาง และมีแม่น้ำมูลแม่น้ำชี และแม่น้ำสาขา เช่น ลำน้ำป่าวไหลลงสู่แม่น้ำโขงทางตะวันออกเช่นเดียวกัน

อำไพ คำโท (2526 : 59) กล่าวว่า ยังมีจารึกที่กล่าวถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเขมร รวมทั้งการก่อกบฏที่ดินและสิ่งของให้แก่ศาสนสถานต่าง ๆ เช่น จารึกปราสาทพนมวัน 1 จังหวัด นครราชสีมา กล่าวถึงการปฏิบัติตามพระราชโองการของพระกัมรเตงอัญอินทรวรมัน และพระกัมรเตง อัญโศวรมัน เป็นต้น

ทิวา ศุภจรรยาและผ่องศรี วนาสิน (2527 : 51) กล่าวถึงการรวบรวมแหล่งที่ตั้งชุมชน โบราณ ว่ามีชุมชนโบราณกระจายอยู่ในเขต 17 จังหวัดของภูมิภาคอีสานอย่างน้อย 683 ตำแหน่ง ส่วนใหญ่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ โดยมี อัตราการกระจายหนาแน่นมากในบริเวณที่ราบที่เป็นท้องที่กะทะในช่องบริเวณแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี

ศิลปากร, กรม (2529 : 286) กล่าวถึงจารึกในพุทธศตวรรษที่ 13-14 ว่ามีจำนวนน้อย โดยข้อความในจารึกส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องราวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 152) กล่าวว่าชาวเขมรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูล มอญ-เขมร ภาษาที่ใช้พูดมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี-สันสกฤตเป็นส่วนมาก นอกจากนี้แล้วยังเป็นชน ชาติหนึ่งที่รับสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากอินเดีย ก่อนที่ชนชาติเขมรจะอพยพเข้ามาอยู่ในถิ่น ปัจจุบันนี้ เชื่อว่าเป็นถิ่นเดิมของชนชาติเงาะ และชนชาติอินโดเนเซียน แต่เนื่องจากชนชาติเขมรเป็น ส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่า ต่อมาภายหลังจึงมีอิทธิพลเหนือชนพื้นเมือง

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาวบ้าน

สวัสดิ์ จันทน์ (2509 : คำนำ) กล่าวว่า ในนิทานมีอารมณ์ขัน เพราะบางครั้งเกิดอารมณ์ ขันขันมากก็แทรกอารมณ์ข้านั้นลงไปนิทานด้วย ผิดกับหนังสือเรียนซึ่งต้องรักษามารยาทในการเขียน

กุหลาบ มัตถิกะมาส (2516 : 99-100) อธิบายลักษณะของนิทานพื้นบ้านว่ามี 3 ประการ คือ เป็นเรื่องด้วยด้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่อร้อยกรอง เล่ากันด้วยปากสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้นก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า และไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในอดีตอีกต่อ หนึ่ง กิ่งแก้ว อรรถากร (2517 : 292) ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าที่เล่าสืบทอด มาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ใช้วาจาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะก็ได้ แต่บาง ส่วนก็ได้รับการบันทึกไว้บ้างแล้ว

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517 : 3) กล่าวว่า การเล่านิทานทำนองเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ยิ่งนิทานตกไปในท้องถิ่นอื่น ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยของนิทาน อาจจะแปลกพิสดารออกไป แต่จุดสำคัญหรือแก่นของเรื่องมักจะคงเดิม

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 11) ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทานเป็นคำศัพท์ภาษา บาลีมีความหมายว่า คำเล่าเรื่อง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2522 : 31) กล่าวถึงนิทานมุขตลกไว้ว่า นิทานมุขตลกได้แก่ เรื่องสั้น ๆ ตัวละครเป็นคนทุกประเภท โคร่งเรื่องกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตัวละครหรือขัดแย้งกับความจริง ค่านิยม ประเพณี ซึ่งทำให้ผู้ฟังมองด้วยอารมณ์ขันไม่ถึงโทษแนวคิดที่เด่นในมุขตลก

ยุพดี จรรย์ยานนท์ (2522 : 7) กล่าวว่า นิทานชาวบ้านเป็นศาสตร์ที่ช่วยให้การศึกษาในวิชาการสาขาต่าง ๆ กว้างขวางลึกซึ้ง นิทานชาวบ้านไม่ใช่เรื่องผาดเฟิน เรื่องเล็กน้อย แต่แท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การศึกษา

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 22) กล่าวว่า การศึกษาการแพร่กระจายของนิทานต้องคำนึงถึงสิ่งที่เปลี่ยนไป ว่าทำไมจึงมีการเปลี่ยน และเปลี่ยนไปอย่างไร นอกจากนี้ควรคำนึงถึงสิ่งที่คงอยู่ ว่าทำไมจึงคงอยู่ และองค์ประกอบในการเล่านิทานที่มีส่วนในการทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไปคือ ผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทาน และจุดประสงค์ในการเล่า

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531 : 66) แบ่งนิทานตามชนิดของนิทานไว้ 3 หมวด คือ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานชาวบ้านทั่วไป และนิทานตลกขบขัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 448) ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า เป็นเรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป

วิเชียร เกษประทุม (2538 : 1) กล่าวว่า นักเขียนและบรรดานักเล่าเรื่องใช้คำว่าเล่าเรื่องสำหรับนวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี ความเกร็ดความรู้ และประสบการณ์ เป็นต้น

จันทง ทองประเสริฐ (ม.ป.ป. : 110) กล่าวว่า ลักษณะของนิทานชาวบ้านมี 8 ลักษณะ คือ เป็นเรื่องราวท้องถิ่น, เป็นผลงานกวีในท้องถิ่น, เป็นเรื่องเล่าสืบกันมา, เล่าด้วยร้อยแก้วหรือร้อยกรอง, มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนาน, มีลักษณะควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม, นิทานอาจเป็นเรื่องคน สัตว์ และเรื่องเล่า, นิทานเปรียบเหมือนกระจกสะท้อนสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษานิทานชาวบ้านในเรื่องความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนิทาน ลักษณะของนิทานชาวบ้าน คุณค่าของนิทานชาวบ้าน การแพร่กระจายของนิทาน การจำแนกประเภทนิทาน ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหาของนิทานในด้านต่าง ๆ จากนิทานที่รวบรวมได้

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร ผู้วิจัยมีแนวทางการวิจัยจากแนวคิด ดังนี้

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจาย

สตีล ทอมป์สัน (1965 : 414) กล่าวว่า ประเพณีการเล่านิทานเป็นสิ่งที่ปรากฏในทุกสังคม แต่ละสังคมต่างก็มีวิธีการอนุรักษ์นิทาน บางสังคมอนุรักษ์นิทานด้วยการเล่าสืบต่อกันมา บางสังคมอนุรักษ์ด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในสังคมที่ถ่ายทอดด้วยการเล่าต่อ ๆ กันมา หาก

ปราศจากผู้รับช่วงในการสืบทอดนิทานและไม่มีกำนันที่กนิทานเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้ นับวันนิทานก็ค่อย ๆ หดไปจากสังคมนั้น นอกจากนั้นการแพร่กระจายของนิทานจะเน้นหนักในเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทาน เมื่อนิทานจากสังคมหนึ่งเข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่จะเปลี่ยนช้าหรือเร็ว เปลี่ยนไปอย่างไรขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของผู้รับรู้เรื่องด้วย

2. กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยา

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516 : 66) กล่าวว่า สังคมชนบท หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่จำกัดเพศ วัย ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มในเขตแดนที่พ้นจากตัวเมือง หรือนอกเขตเทศบาลออกไป มีการสืบทอดกันไปเรื่อย ๆ มีสถาบันและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นของตนเอง โดยทั่ว ๆ ไป คนในสังคมส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร ชีวิตแวดล้อมด้วยธรรมชาติ การอยู่อาศัยเป็นกลุ่มเล็ก หมู่บ้านที่ชาวบ้านอาศัยอยู่นั้นก็เป็นหย่อม ๆ หมู่บ้านถือเป็นหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคที่มีขนาดเล็กที่สุด การแบ่งชั้นวรรณะแทบไม่มี สมาชิกในสังคมมีการรู้จักกันเป็นส่วนตัวดี มีการไปมาหาสู่กันเสมอ ทำให้มีความสัมพันธ์ ความสนิทสนมกลมเกลียวกัน

รัชนิกร เศรษฐ (2528 : 294) กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทไทยว่า มาจากความเจริญด้านเทคโนโลยี และการแพร่เข้าไปของวัฒนธรรมเมือง ชนบทไทยมีการเปลี่ยนแปลงภายในระบบอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง และที่เกิดขึ้นจากน้ำมือของชาวชนบท จนก้าวไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อมีการแพร่ขยายวัฒนธรรมเทคโนโลยีและความเป็นเมือง เข้ามามีบทบาทในชนบท

สุเทพ สุนทรเกสซ์ (2525 : 110) กล่าวว่า การยึดมั่นเชื่อถือประเพณีและสิ่งศักดิ์ต่าง ๆ ในสังคมที่มีลักษณะคงตัวนั้นเป็นระบบที่พยายามปลูกฝังให้สมาชิกในสังคมมีลักษณะบุคลิกภาพแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นระบบที่ปิดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จำกัดขอบเขตการกระทำ และเป็นที่ยึดความเจริญองงามของบุคคลและสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ระบบความเชื่อบางอย่างที่อำนวยความสะดวกในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางด้านการ

ปกครองของรัฐบาลสมัยใหม่ เช่น หัวหน้าหมู่บ้านหรือคณะกรรมการการปกครองที่ยังไม่เข้าถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านได้อาศัยเครื่องมือตามประเพณี ดำเนินการควบคุมความประพฤติ ตลอดจนความร่วมมือจากสมาชิกในสังคม

จากกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจาย และกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยาชนบทดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางเพื่อวิจัยนิทานชาวบ้านเขมร ซึ่งจะทำให้มองเห็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร ในด้านต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมร และประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านปะเคียบ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวไทยเขมร

ชาวเขมรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมร ภาษาที่ใช้พูดมีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี-สันสกฤตเป็นส่วนมาก นอกจากนี้แล้วยังเป็นชนชาติหนึ่งที่รับสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากอินเดีย ก่อนที่ชนชาติเขมรจะอพยพเข้ามาอยู่ในถิ่นปัจจุบันนี้ เชื่อว่าเป็นถิ่นเดิมของชนชาติเงาะและชนชาติอินโดเนเซียนแต่เนื่องจากชนชาติเขมรเป็นส่วนใหญ่ มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่า ต่อมาภายหลังจึงมีอิทธิพลเหนือชนพื้นเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 152) ดังปรากฏหลักฐาน โบราณคดี ซึ่งเป็นศิลปะขอมหรือเขมรอยู่ทั่วไป ทั้งในประเทศกัมพูชาและประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวไว้ว่าชาวไทยเขมรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่คล้ายกับชาวกูย คือ พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีลักษณะรูปร่างใหญ่ ผิวดำ ผมหยิก อาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย และมีมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ (วันชัย คำพวงศ์. 2538 : 7)

การตั้งถิ่นฐานของชาวเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น ในสมัยแรก ๆ มักจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น แหล่งน้ำ เป็นสำคัญ มีการขุดคูน้ำ ทำคันดินล้อมรอบเมืองโบราณ เช่น เมืองโบราณสมัยทวารวดี มักตั้งอยู่ในบริเวณที่ดินแบบที่ราบขั้นบันได หรือ โคนเนินไม้สูงนัก มีรูปร่างไม่สม่ำเสมอ ต่อมาเมื่ออารยธรรมเขมรเริ่มแพร่หลายเข้ามาเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะเมืองโบราณ โดยยึดถือคติความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นในบริเวณเมืองโบราณเดิม สามารถแบ่งลักษณะของเมืองโบราณออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. เมืองโบราณที่มีรูปร่างไม่สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นรูปแบบของเมืองโบราณสมัยทวารวดีแต่เดิม และเมื่ออารยธรรมเขมรเผยแพร่อเข้ามา มีการตั้งชุมชนเมือง แต่ไม่ได้มีการดัดแปลงรูปแบบของผังเมืองเดิม แต่จะมีการสร้างศาสนสถานแบบขอมขึ้น เช่น ที่เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
2. เมืองโบราณที่มีรูปร่างค่อนข้างแน่นอน ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างเมืองซ้ำซ้อนลงในบริเวณที่เป็นเมืองโบราณมาก่อน โดยสร้างเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซ้อนลงไปยังเมืองโบราณที่มีรูปร่างไม่

สมัยเสมอ เช่น เมืองพัลลพลา อำเภอห้วยแถลง และเมืองพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น เมืองโบราณเหล่านี้จะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นใกล้ ๆ ตามคตินิยมของเขมร (ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม. 2520 : 43) นอกจากนี้ยังมีการสร้างเมืองบริเวณที่ราบเชิงเขา เช่น ชุมชนบริเวณเมืองคำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และมีการสร้างศาสนสถานไว้บนเขา เช่น ที่พนมรุ้ง รูปแบบของเมืองโบราณมักเป็นรูปทรงเรขาคณิต คือ สี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นลักษณะของการวางแผนผังของเมืองในอารยธรรมเขมรอย่างแท้จริงดังที่ปรากฏมาแล้วที่เมืองยโสธรปุระ หรือเมืองพระนครเมืองแรก

สภาพทางภูมิศาสตร์และการแพร่กระจายของชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย
ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 14-19 องศาเหนือ ลองจิจูด 101-106 องศาตะวันออก ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ จรดประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นขอบเขตกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก จรดภาคเหนือ และภาคกลาง มีเทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาเย็นเป็นขอบเขตกั้นพรมแดน

ทิศใต้ จรดที่ราบต่ำทางตะวันออกเฉียงใต้ของลุ่มน้ำเจ้าพระยาและที่ราบต่ำของประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักวางตัวตามแนวตะวันตก-ตะวันออก เป็นขอบเขตกั้นพรมแดน

จากลักษณะภูมิประเทศในปัจจุบัน จะมีลักษณะคล้ายกะทะใหญ่ คือ มีการยกตัวของแผ่นดิน 2 ด้าน คือด้านตะวันตกและด้านใต้ ทำให้เกิดขอบสูงชันตามแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ และดงพญาเย็นทางตะวันตก และเทือกเขาสันกำแพงต่อเทือกเขาดงรักทางใต้ แล้วย่อย ๆ ลาดเอียงไปสู่ที่ราบต่ำในตอนกลางของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ (ประทีป ชุมพล. 2521 : ไม่มีเลขหน้า)

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือ “อีสานใต้” อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 410 กิโลเมตร บุรีรัมย์เป็นเมืองแห่งความรื่นรมย์ตามความหมายของชื่อเมือง และมีปราสาทหินน้อยใหญ่อันแสดงถึงชุมชนที่มีความรุ่งเรืองมาแต่โบราณ มีเนื้อที่ 10,321.885 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,451,178 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 2.01 ของประเทศ มีประชากร 1,445,053 คน

อาณาเขตจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น และมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี และเทือกเขาพนมมดาลัย ซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดบุรีรัมย์

ภูมิประเทศของจังหวัดบุรีรัมย์ พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงกว่าระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 163 เมตร พื้นที่ที่มีความลาดชันจากทิศใต้ลงมาทิศเหนือสู่ลำน้ำมูล พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบขั้นบันได ช่องเขาและภูมิประเทศที่เกิดจากภูเขาไฟ บางตอนเป็นที่ราบลูกคลื่นตามแนวภูเขาไฟ มีลำน้ำปายมาศเกิดจากเทือกเขาพนมดงรักไหลลงสู่แม่น้ำมูล ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่สูงและภูเขาตอนใต้

เป็นที่ลูกคลื่นลอนลึกภูเขา และช่องเขา บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ บริเวณตะวันตกของอำเภอหนองหงส์ อำเภอหนองกี่ ตอนใต้ของอำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย และอำเภอบ้านกรวด

2. พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นตอนกลางของจังหวัด

พื้นที่ทอดตัวเป็นแนวยาวในทิศตะวันออก – ตะวันตก ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 60 ของจังหวัด ได้แก่ บริเวณอำเภอเมือง อำเภอประโคนชัย กิ่งอำเภอพลับพลาชัย อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอคูเมือง บางส่วนของอำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่ อำเภอหนองหงส์ อำเภอสตึก อำเภอพุทไธสง บางส่วนเป็นที่ราบสูงริมฝั่งแม่น้ำ อันเกิดจากแม่น้ำหลายสาย เช่น ลำมาศ ลำนางรอง ลำปะเทียบ ลำทะเมนชัย ห้วยราชลำตะโคง

3. พื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำมูล

ได้แก่ พื้นที่ตอนบนของอำเภอพุทไธสง อำเภอคูเมือง อำเภอนาโพธิ์ และอำเภอสตึก

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเขตร้อน (Tropic algrasslad) มีช่วงฤดูฝน สลับแห้งแล้งแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย 27 – 28 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 900 – 1,000 มม.

การปกครอง จังหวัดบุรีรัมย์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ประกอบด้วยชนพื้นเมือง 4 กลุ่มภาษา ได้แก่ เขมร ลาว ไทย และส่วย

ความเชื่อและศาสนา

ชาวบุรีรัมย์ในอดีตมีความเชื่อทางศาสนา คือ มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ภูติผี โดยเชื่อว่าจะบันดาลให้เกิดสิ่งดีหรือร้ายแก่ตน ถ้าเช่นสรวงศภัยพิบัติต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ต่อมามีการสร้างรูปเคารพ คือ พระพุทธรูปและในเสมาหินปักคินอุทิศให้แก่พุทธศาสนา หลัฐานต่าง ๆ ดังกล่าวพบกระจายอยู่ทั่วพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ เช่นพบใบเสมาที่ภูเขาอังคาร อำเภอนางรอง ที่บ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง เป็นต้น

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

พื้นที่อีสานใต้ ได้แก่ บริเวณลุ่มน้ำมูล หรือแอ่งโคราช หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” เป็นที่ตั้งของจังหวัดต่าง ๆ คือ จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ และบางอำเภอของจังหวัดยโสธร ร้อยเอ็ด ขอนแก่น และชัยภูมิ เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนโบราณหนาแน่นที่สุด และเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลขอมแทรกกระจายหนาแน่น มีหลักฐานที่เรียกว่าปราสาทกระจายอยู่ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเขาพระวิหาร เป็นต้น

นอกจากที่ตั้งชุมชนโบราณแล้วยังพบแหล่งเตาเครื่องเคลือบ หรือเครื่องปั้นดินเผาแบบเคลือบซึ่งมีอายุประมาณ 800 – 1200 ปี หรืออยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 – 19 กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะที่อำเภอบ้านกรวดพบมากกว่า 200 เตา

สิ่งที่บ่งบอกถึงความยิ่งใหญ่ของพื้นที่อีสานใต้ในอดีตอีกอย่างหนึ่ง คือ ความหนาแน่นของประชากรที่มีการรวมตัวกันมีลักษณะเป็นเมือง กล่าวคือ มีการขุดคูน้ำ คันดินล้อมรอบชุมชนแสดงให้เห็นถึงการอยู่อย่างมีกฎระเบียบของสังคม

จังหวัดบุรีรัมย์ยังมีสิ่งที่เป็นหลักฐาน มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างอื่น เช่น แหล่งถลุงโลหะบาราย บุรีรัมย์ได้ชื่อว่าเป็นเมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเป็นแหล่งทรัพยากรได้เป็นอย่างดี

พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ในอดีตเป็นที่ตั้งของชุมชนมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และในสมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจ เป็นทางผ่านที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองพระนครกับเมืองพิมาย มีชุมชนสำคัญตั้งอยู่เห็นได้จากปราสาทหินพิมาย ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

ในรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2443 มีการจัดระบบการปกครองใหม่ รวมเมืองแปะ เมืองนางรอง เมืองประโคนชัย เมืองพุทไธสง เมืองรัตนบุรี เป็นบริเวณนางรอง ต่อมาราว พ.ศ. 2441 – 2444 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บุรีรัมย์” (สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2540 : 71)

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านปะเคียบ

ในอดีตบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งหมู่บ้านปะเคียบปัจจุบันนี้ มีสภาพเป็นป่าดงดิบ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น ช้าง เสือ หมูป่า เก้ง ลิง ค่าง บ่าง ชะนี ฯลฯ และไม่ปรากฏว่าเคยมีผู้คนมาอาศัยอยู่บริเวณนี้ จากคำบอกเล่าของคนเก่าแก่ว่ามีครอบครัวหนึ่งสามีชื่อสุข มีลูกชาย 2 คน คือนายปิ่น กับนายกลิน (ครอบครัวนี้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรอยู่ก่อนแล้ว) ได้เดินทางมาพบบริเวณที่มีลักษณะเป็นกำแพงและคูคลองล้อมรอบ รู้สึกพอใจเห็นว่าเป็นทำเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ยึดเอาบริเวณนี้เป็นที่อาศัย โดยอาศัยบิณฑบาตจากบ้านนอกทุ่งเพื่อครองชีพ อยู่ต่อมาพระภิกษุปิ่นได้ลาสิกขาบทจึงได้แต่งงานกับนางสีโดยยึดคันตะโกเป็นที่อาศัย ส่วนหลวงพ่อสุขยึดเอาคันแจ้เป็นที่พำนัก

ผู้ใหญ่บ้านคนเก่า คือ นายบุตร ชุ่มเสนา อยู่บ้านเลขที่ 99 หมู่ 16 ได้เล่าตำนานหมู่บ้านปะเคียบว่า บ้านนี้เป็นเมืองร้าง เป็นป่าทึบ มีภูติผีปีศาจมากมาย แต่ก็มีหลวงพ่อสุขจากท่าคูม มาอยู่ขับไล่ภูติผีปีศาจจนหมด ต่อมาเมื่อมีคนย้ายมาจากท่าคูม บ่อพรหม ตุมเตียบ และกระสังมาอยู่ที่ปะเคียบ (บุตร ชุ่มเสนา. 2545 : สัมภาษณ์)

ในอดีตบ้านปะเคียบขึ้นตรงต่อตำบลพระครู ภายหลังจึงตั้งขึ้นเป็นตำบลปะเคียบ ความเป็นมาของชื่อบ้านนั้นสมัยก่อนไม่ได้ชื่อบ้านปะเคียบ ตาแจก ชุ่มเสนา เล่าว่าเหตุที่เรียกว่าปะเคียบนั้น เพราะเป็นคนเขมร เกิดสงคราม จึงนำพระจากบ้านวังปลัดมาซ่อนไว้ โดยพระมีลักษณะนั่งพับเพียบ เรียกพระเพียบ เพียบเป็นปะเคียบ และกลายมาเป็นปะเคียบในปัจจุบันนี้ (แจก ชุ่มเสนา. 2545 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ปู่บุตรยังได้เล่าถึงความเชื่อของชาวบ้านว่ามีการทำหลักเมืองไว้ ปีไหนเจ้าพ่อ (ตา) จะเสวยวัวแต่นำวัวมาผูกไว้วัวก็จะชักรตาย นอกจากนี้ยังห้ามฆ่าสัตว์บริเวณหมู่บ้าน แต่ถ้าเป็นนอก

กำแพงหมู่บ้านจึงมาได้ ในส่วนของประเพณีนั้นมีประเพณีการตีหน่อแก้ว โดยให้หญิงชายกระโดดสากกระเบือ

ในอดีตสถานที่แห่งนี้มีลาวญ้ออาศัยอยู่ก่อน ต่อมาจึงมีการอพยพตามกันมาอยู่ ณ หลักเมือง จาก 2-3 ครัวเรือนและเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนการปกครองนั้นเมื่อชาวบ้านเห็นว่าใครเหมาะสมที่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านก็จะตั้งกันขึ้นมาเอง แต่เมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้นจึงได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้บ้านปะเตียบยังมีสิ่งที่คุณคนเคารพนับถือ คือ สะดือบ้าน ซึ่งมีไม้มะขามเป็นหลักกลางหมู่บ้าน ในแต่ละปีก็จะมีการทำบุญสะดือบ้าน และถือได้ว่าเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน

ภายหลังมีประชากรเพิ่มมากขึ้นอีก และกระจัดกระจายกันอยู่เป็นหมู่ ๆ จึงได้มีการตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นกิจลักษณะตามกฎหมายบ้านเมือง ส่วนอาชีพหลักของชาวบ้าน ได้แก่ การทำนาและประมง และหมู่บ้านก็เริ่มเจริญขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากหลักฐานที่วัดทรงศิรินาวาสบอกไว้ว่าราวปี พ.ศ. 2420 หมู่บ้านนี้มี 30 ครัวเรือน ต่อมาจึงได้แต่งตั้งนายแพง เจียมทอง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และเป็นผู้ริเริ่มประเพณีสังเวศาลพระภูมิ (ต่าปู่) มาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อนายแพงถึงแก่กรรมแล้วมีผู้ใหญ่บ้านปกครองสืบต่อกันมาดังนี้

1. นายสิง เจียมทอง
2. นายบรัน ชุ่มเสนา
3. นายพาน ชุ่มเสนา
4. นายบุตร ชุ่มเสนา
5. นายชุม เจียมทอง
6. นายอินทร์ บริพัฒน์
7. นายดิ่ง เจียมทอง
8. นายเปลก ชุ่มเสนา
9. นายเจ็ด ชุ่มเสนา
10. นายเกา ชุ่มเสนา
11. นายสุค เจียมทอง
12. นายสมบุรณ์ เจียมทอง

ปู่บุตร ชุ่มเสนา ผู้เล่าประวัติ และความเชื่อของชาวบ้านปะเคียบ

นอกจากนี้ชายอาจ บุญครอง ยังเล่าถึงความเชื่อเกี่ยวกับหินกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหินที่
งอกเองชาวบ้านมีความเชื่อว่าไม่ให้โยกย้ายออก หากโยกย้ายจะเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ กับชาวบ้าน
(อาจ บุญครอง. 2545 : สัมภาษณ์)

หินงอกกลางหมู่บ้าน ซึ่งเชื่อว่าเกิดขึ้นเอง

ตาริต เปรียบสม เล่าว่าในหมู่บ้านมีประเพณีบุญมหาชาติอย่างชาวอีสาน ทำเพื่อให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษนรก สวรรค์ มีการนำรูปของบาปบุญคุณโทษมาติดรอบศาลาวัด มีการเทศน์เวสสันดรชาดก ให้รู้จักชาติระลึกชาติได้ นอกจากนี้ยังมีการทำบุญบ้านเพื่อป้องกันอันตราย หากมีคนเสียชีวิตจำนวนมากติดต่อกัน มีความเชื่อว่าเจ้ากรรมนายเวรมานำไป แต่หากทำบุญบ้านแล้วคนในหมู่บ้านก็จะอยู่เย็นเป็นสุขไม่มีคนเสียชีวิตจำนวนมาก (ริค เปรียบสม. 2545 : สัมภาษณ์) ในส่วนของการละเล่นนั้นตาเหื้อะ โปธิ เล่าว่ามีการเล่นตรด ซึ่งเป็นการเล่นแบบเขมรเพื่อทำบุญ มีการเก็บปัจจัยในการทำบุญ (เหื้อะ โปธิ. 2545 : สัมภาษณ์)

ตาริต เปรียบสม ผู้เล่าเรื่องประเพณี ความเชื่อของชาวบ้าน

ตาเหือะ โทธิ ผู้เล่าถึงการเล่นตรด ประเพณีเขมร

สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะที่ตั้ง

บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านปะเคียบ หมู่ที่ 1 และบ้านหลักเมือง หมู่ที่ 16

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับบ้านหนองบัวแดง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดกับบ้านกอกทุ่ง ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านสระขี้ตุ่น ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านโนนสูง อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

สภาพพื้นที่

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบต่ำ มีหนองน้ำลูกหลงล้อมรอบ สภาพดินที่ใช้ในการทำกิจกรรมเป็นดินร่วนซุย

สภาพพื้นที่ จากทางเข้าหมู่บ้าน

สภาพภูมิอากาศ

มีลักษณะอากาศโดยทั่วไปตามฤดูกาล

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ ทำนา และการประมง ส่วนอาชีพรองหรืออาชีพเสริมเมื่อว่างจากการทำนาก็มักจะปลูกผัก เลี้ยงหม่อน ทอผ้าไหมเพื่อไว้ใช้สอย ชาวบ้านปะเคียบมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 10,000 บาทต่อปี

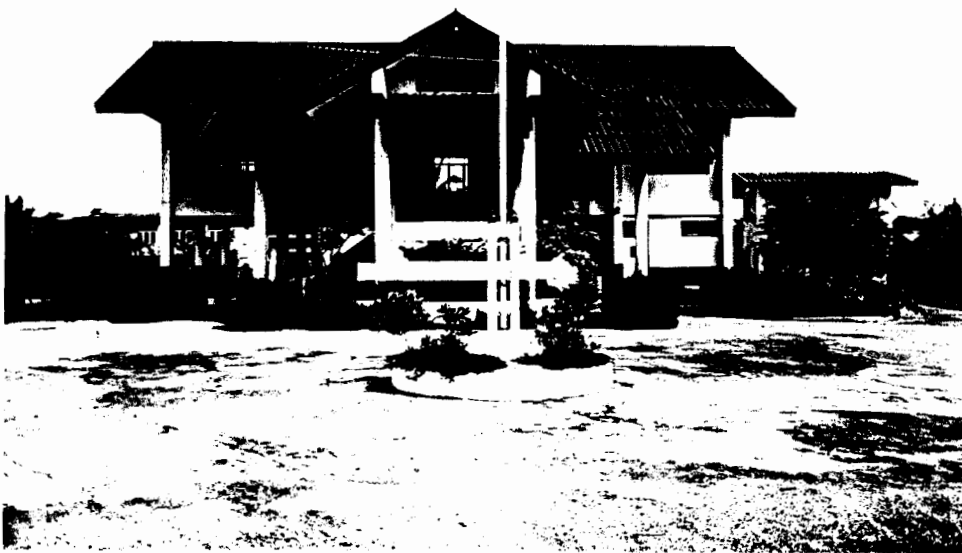
สภาพสังคม

ประชากร มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านปะเคียบ หมู่ 1 และบ้านหลักเมือง หมู่ 16 ประชากรทั้ง 2 หมู่บ้านมีจำนวนทั้งสิ้น 270 ครัวเรือน มีจำนวน 1,188 คน

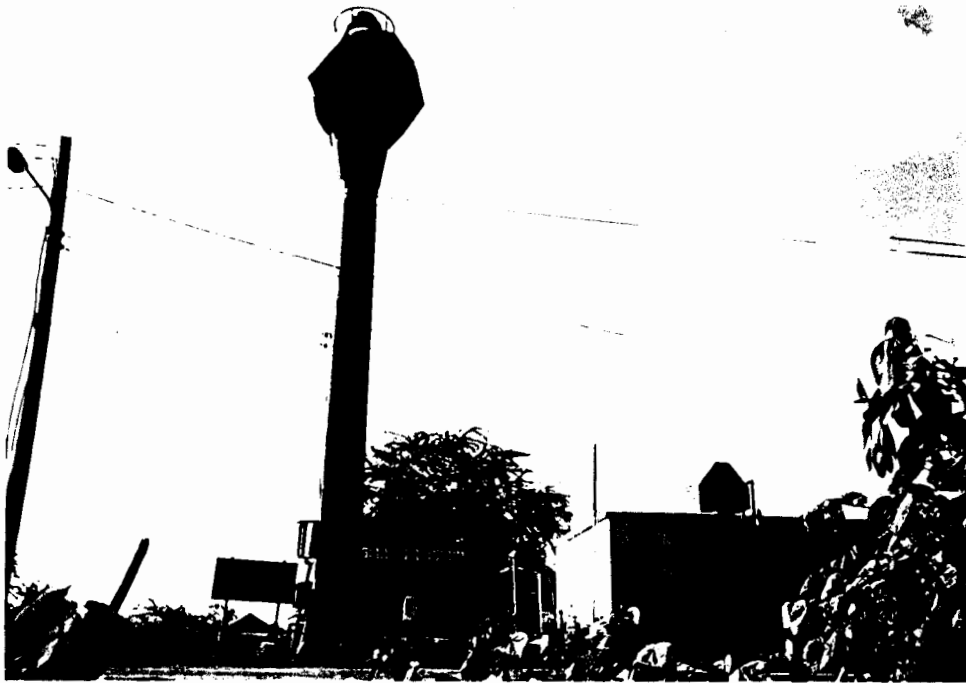
การศึกษา ในหมู่บ้านปะเคียบมีโรงเรียนประจำตำบล 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ ซึ่งมีการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อนักเรียนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว โดยมากมักให้บุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนคูเมืองพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอ หรือโรงเรียนพุทไธสง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอใกล้เคียง หรืออาจจะไปเรียนที่โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดบุรีรัมย์

การปกครอง มีการจัดระบบการปกครองโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน มีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ร่วมกันปกครองหมู่บ้าน โดยที่ศูนย์กลางหมู่บ้านอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน และที่วัดประจำตำบล

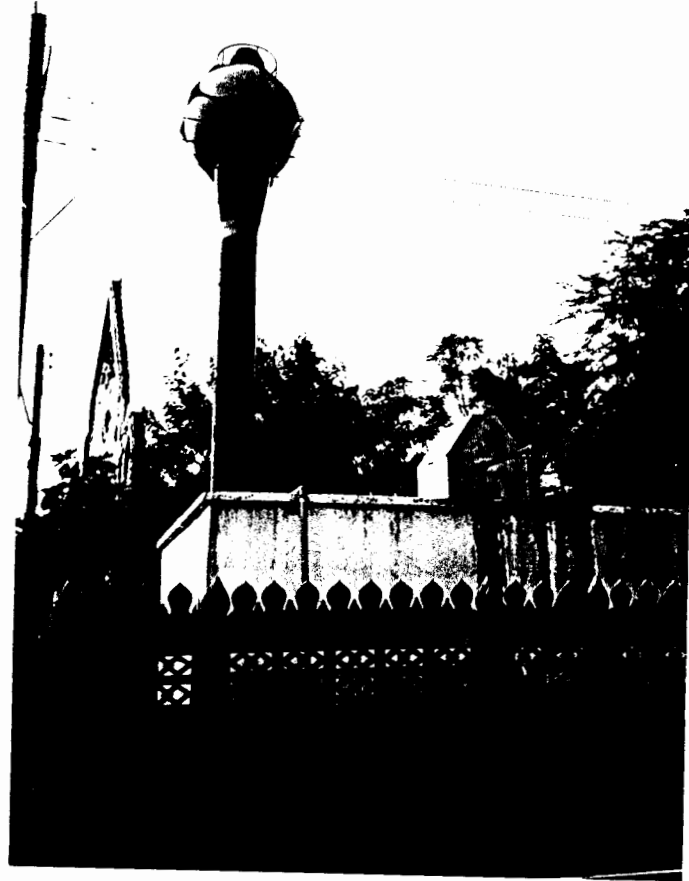
การสาธารณสุข ในตำบลปะเคียบมีสถานีอนามัย 1 แห่ง โดยที่ชาวบ้านจะไปรับการรักษาเบื้องต้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วย สถานีอนามัยตั้งอยู่ที่บ้านหลักเมือง หมู่ 16 นอกจากนี้ยังมีสาธารณสุขมูลฐานประจำบ้านปะเคียบ หมู่ 1 นอกจากนี้ยังมีประปาชุมชนของหมู่ 16 หมู่ 1 และเครื่องสูบน้ำประปาชุมชนหมู่ 16 ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้าน แสดงถึงความเจริญของหมู่บ้าน

สถานีอนามัยหมู่บ้าน ตั้งอยู่ที่หมู่ 16 บ้านหลักเมือง

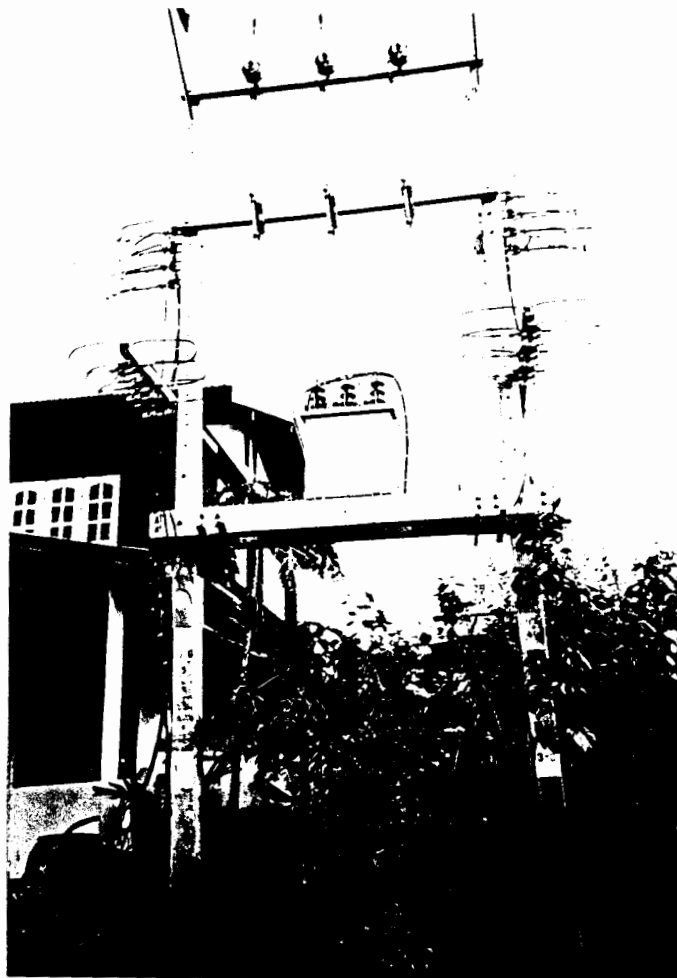

ประปาชุมชน หมู่ที่ 1 บ้านปะเคียบ

ประปาชุมชน หมู่ที่ 16 บ้านหลักเมือง

การไฟฟ้า เริ่มมีไฟฟ้าใช้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2525 เพื่อความสะดวกของชาวบ้าน เนื่อง
จากชาวบ้านมีรายได้พอที่จะซื้อเครื่องอุปโภคที่เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้ามาใช้ได้ตามสมควร

หม้อแปลงไฟฟ้าประจำหมู่บ้าน

การติดต่อคมนาคม มีไปรษณีย์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะ 3 แห่ง ซึ่งเป็นตู้สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีโทรศัพท์ชุมชนเพื่อติดต่อต่างประเทศ 1 แห่ง มีหอกระจายข่าว คือที่บ้านผู้ใหญ่บ้านเพื่อแจ้งข่าวสารต่างๆ แก่ชาวบ้าน

ตู้ไปรษณีย์ประจำหมู่บ้าน

ตู้โทรศัพท์หมู่บ้านแห่งที่ 1 ตั้งอยู่หน้าสถานีอนามัย

ตู้โทรศัพท์หมู่บ้านแห่งที่ 2 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1

ตู้โทรศัพท์หมู่บ้านแห่งที่ 3 ตั้งตรงข้ามประปาชุมชนบ้านหลักเมือง

ศาสนา ชาวบ้านในตำบลปะเคียบร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ วัดทรงศรีนาวาส ซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. 2430 มีเจ้าอาวาสคือหลวงปู่สุข มาตุภูมิ บ้านยางบกริมย์ ตำบลไพรขลา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ท่านปกครองวัดได้ 9 พรรษาจึงมรณภาพ เจ้าอาวาสปัจจุบันคือพระครูสิริบุญสาร (บุญ ฐานวโร) เกิดเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 เดือน 6 ปีมะเมีย บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500 ณ วัดทรงศรีนาวาส

หลวงพ่อสิริบุญสาร เจ้าอาวาสวัดทรงศรีนาวาส

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีการอพยพย้ายถิ่นมาจากประเทศกัมพูชา ส่วนใหญ่เข้ามาอยู่แถบที่ราบสูง คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จนกระทั่งมาเป็นชนกลุ่มน้อยที่บ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้ชาวบ้านปะเคียบยังมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นที่ เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อกันไป

บทที่ 3

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิทานชาวบ้าน

ความเป็นมาของนิทานชาวบ้าน

นิทานเป็นวรรณกรรมที่เล่าสืบต่อกันมาอาจจะมีทั้งเรื่องที่แฝงความจริงหรือเป็นเรื่องเล่าสนุก ๆ แต่ก็ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่านิทานเริ่มต้นจากที่ไหน ใครเป็นผู้ริเริ่ม แต่การเล่านิทานเป็นการแสดงออกถึงความเป็นไปของหมู่บ้าน อาจจะชี้ชวนให้เห็นเป็นหลักศีลธรรมจรรยา อันเป็นความเชื่อถือและแนวปฏิบัติต่าง ๆ เนื่องจากการเล่านิทานมีอยู่ทุกชาติทุกภาษา นิทานบางเรื่องอาจมีเค้าเรื่องคล้ายคลึงกันได้ตามระดับความเจริญทางความคิดของมนุษย์

การเล่านิทานเกิดจากบุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ แ่่งขึ้น และเล่าสืบต่อกันมาเป็นมุขปาฐะมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่เริ่มมีอารยธรรมจนราว 4,000 ปีก่อนคริสตกาล จึงมีการบันทึกลงบนวัตถุอย่างถาวร เมื่อมีการเล่าสืบต่อกันมาช้านานย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ยิ่งนิทานตกไปยังท้องถิ่นอื่น ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยของนิทานอาจแปรปลิดพิศดารออกไป แต่จุดสำคัญของเรื่องมักคงเดิม (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. 2517 : 3) นอกจากนี้จุดประสงค์ของการเล่านิทาน ฟังนิทานก็เพื่อความบันเทิง และยังแฝงคติสอนใจในนิทานนั้น คนโบราณมักใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเด็ก ซึ่งนับได้ว่าเป็นวิธีที่แยบยล นิทานต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งสิ้น นิทานชาวบ้านจึงเป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมว่าดีและถูกต้อง

นอกจากนี้นิทานของชนชาติหนึ่ง ๆ ย่อมแสดงถึงลักษณะ อุปนิสัย จิตใจ พื้นเพ ความคิด ขนบธรรมเนียม ความเชื่อของชนชาตินั้น ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัย การอ่านนิทานของชาติต่าง ๆ จำทำให้เราเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในชาตินั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นนิทานจึงเป็นเสมือนเครื่องช่วยให้มนุษย์รู้จักเข้าใจสภาพชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้น นอกนี้นิทานชาวบ้านยังช่วยให้การศึกษาในวิชาการสาขาต่าง ๆ กว้างขวางลึกซึ้งอีกด้วย นิทานชาวบ้านจึงไม่ใช่เรื่องผาดเฟินเล็กน้อย แต่แท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่มีความค่าควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง (บุพดี จรรย์านนท์. 2522

: 7)

หากจะพิจารณาในส่วนความหมายของนิทานแล้ว ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 448) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน คือ เรื่องที่เล่ากันมา เช่น

นิทานชาดก นิทานอีสป

กิ่งแก้ว อัครถาวร (2519 : 11) กล่าวว่านิทาน เป็นศัพท์ภาษาบาลีมีความหมายว่าคำเล่าเรื่อง

วิเชียร เกษประทุม (2538 : 1) กล่าวว่านักเขียนและบรรดานักเล่าเรื่องใช้คำว่า นิทาน

สำหรับเรื่องประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนวนิยาย เรื่องสั้น บทความ เกร็ดความรู้ และประสบการณ์ เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์นิทานทองอิน มีลักษณะเป็นนวนิยาย

เรื่องสั้น หรือนิทาน โบราณคดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้นเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นจริงที่ได้มาจากประสบการณ์

จะเห็นได้ว่าการที่นักเขียนใช้คำว่า นิทาน สำหรับเขียนเรื่องต่าง ๆ นั้น ใช้เพื่อบ่งชี้ลักษณะ ของลีลาโวหารเป็นส่วนใหญ่ และเป็นลีลาแบบกันเอง ทำนองการเล่าด้วยวาจาผู้เล่าถือโอกาสสอดแทรกอารมณ์และความคิดเห็นลงไปอย่างแนบเนียน มีผู้แสดงทัศนะเกี่ยวกับนิทานไว้ว่า “บางครั้ง เกิดอารมณ์ขันขึ้นมาก็แทรกอารมณ์ขันนั้นลงไป ผิดกับหนังสือเรียนซึ่งต้องรักษามารยาทในการ เขียน (สวัสดิ์ จันทน์. 2509 : คำนำ) ส่วนในความหมายของนักคติชนวิทยา นิทาน มีความหมาย เฉพาะลงไป หมายถึง เรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ใช้วาจาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะก็ได้ แต่บางส่วนก็ได้รับการบันทึกไว้บ้างแล้ว (กิ่งแก้ว อรรถาการ. 2517 : 292)

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน

ดังได้กล่าวไปแล้วว่านิทานชาวบ้าน คือ เรื่องราวของบุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นและ เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยทั่วไปก็มุ่งให้ความสนุกสนานแต่ก็แทรกด้วยคุณธรรมคำสั่ง สอนต่าง ๆ ดังนั้นนิทานชาวบ้านจึงอาจมีลักษณะดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้นก็ อาจเขียนตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคล สำคัญในอดีต (กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2516 : 99-100)

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงลักษณะของนิทานไว้สอดคล้องกัน คือ

1. ต้องเป็นเรื่องเล่า
2. ต้องเล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว
3. ต้องเล่าด้วยปากมาก่อน
4. ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน
5. เรื่องจริงที่มีคติที่นับอนุโลมเป็นนิทานชาวบ้าน (เจือ สตะเวทิน. 2527 : 46)

ส่วนจํานงค์ ทองประเสริฐ (ม.ป.ป. : 110) กล่าวถึงลักษณะของนิทานชาวบ้านไว้ว่า

1. นิทานชาวบ้านเป็นเรื่องราวของท้องถิ่น บางที่รู้จักเฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้นแต่ก็มีหลายเรื่อง
  2. นิทานชาวบ้านเป็นผลงานของกวีในท้องถิ่น ซึ่งเขียนโดยอาศัยธรรมชาติในท้องถิ่นเป็นฉาก
  3. นิทานชาวบ้านเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยเล่าจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อกันไปเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน
  4. นิทานชาวบ้านอาจเล่าด้วยภาษาร้อยแก้วหรือภาษาร้อยกรอง วิธีเล่าไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับกลวิธีการเล่าของแต่ละบุคคล จากกลวิธีการเล่านี้เองทำให้นิทานเรื่องเดียวกันเกิดความคลาดเคลื่อนไปในโอกาสต่อมา
  5. นิทานชาวบ้านมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อความสนุกสนานและความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ ส่วนที่จะแทรกคุณธรรมคำสอนนั้นเป็นไปตามหลักพุทธศาสนา
  6. นิทานชาวบ้านมีลักษณะเหมือนเรื่องมือควมพดีกรรมของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบอันดีงาม โดยอาศัยบทบาทตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเป็นตัวช่วยให้ประพฤติปฏิบัติตาม
  7. นิทานชาวบ้านมีหลายประเภทอาจเป็นเรื่องของคน สัตว์ และเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของสถานที่ของภูมิประเทศบางแห่งก็ได้
  8. นิทานชาวบ้านเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนภาพสังคมในยุคสมัยนั้นทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นสภาพความเป็นอยู่ ประเพณี ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น
- จากลักษณะของนิทานที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่าลักษณะของนิทานพื้นบ้านหรือนิทานชาวบ้านต้องเป็นเรื่องเก่าที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยปากต่อปาก โดยใช้คำธรรมดาเป็นร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรอง และไม่ทราบว่าเป็นผู้เล่ามาก่อน

คุณค่าของนิทานชาวบ้าน

นิทานพื้นบ้านหรือนิทานชาวบ้านนั้นถือได้ว่าเป็นมรดกของชาติอีกอย่างหนึ่ง นิทานให้ความเพลิดเพลิน ให้อคติข้อคิด ฉะนั้นนิทานจึงมีคุณค่ามากมาย ดังนี้

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและช่วยเวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย การเล่านิทานของไทยอาจเล่าสู่กันฟังในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายาย หรือพ่อแม่เล่าให้ลูกหลานฟังยามว่างหรือก่อนนอน หรือเล่าขณะผู้คนได้มารวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรม

อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเวลานาน ๆ เช่น ขณะทำงานร่วมกัน อาจเป็นการเกี่ยวข้าว คำนานา จัดดอกไม้ ฯลฯ บางครั้งก็เล่ากันขณะหยุดพักกินข้าว หรือหยุดพักผ่อนหลังจากที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันในสังคม

การเล่านิทานในโอกาสต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นการผ่อนคลายความเครียดขณะทำงานหรือหลังจากที่ได้ทำงานหนักมาระยะหนึ่ง ทำให้เวลาแห่งภาวะที่จำเจหรืออึดอัดใจล่วงไปโดยไม่รู้สึกรู้สึ การเล่านิทานมุขตลกในขณะที่ทำงานหรือในวงสนทนาเป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศให้มีรสชาติ และสนุกสนานครึกครื้นมากยิ่งขึ้น

2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เด็กบางคนอาจมองว่าผู้ใหญ่ขี้บ่นชอบคุ้ยคำบ่าเบื้อหน่าย น่าเกรงขาม แต่ถ้าผู้ใหญ่มีเวลาเล่านิทานให้เด็กฟังบ้าง นิทานที่สนุก ๆ ก็จะช่วยให้เด็กอยากอยู่ใกล้ชิด ลดความเกรงกลัวหรือเบื้อหน่ายผู้ใหญ่ลง ผู้ใหญ่และเด็กก็จะมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี แม้ในกลุ่มผู้ใหญ่ที่กระทำกิจกรรมร่วมกัน การได้ฟังนิทานนอกจากจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างสนุกสนาน ไม่เบื้อหน่าย เกิดความสัมพันธ์กันมากขึ้น

3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละครซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์ เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคของตัวละคร จะช่วยให้ได้เรียนรู้เรื่องของชีวิตมากขึ้น สามารถจะอดทนและพยายามหาทางเอาชนะเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิตจริง

นอกจากนี้นิทานที่มีเรื่องนางฟ้า แม่มด อิทธิปาฏิหาริย์ สิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ยังมีคุณค่าในการเสริมสร้างจินตนาการของเด็ก กล่าวได้ว่า นิทานช่วยให้เขารู้จักโลก รู้จักชีวิตอย่างที่เป็นจริง และยังช่วยให้รู้จักใช้จินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์

4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ นิทานไม่ได้ให้แต่ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเท่านั้นมีนิทานเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะนิทานคติ จะให้ข้อคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ที่สังคมพึงประสงค์แก่ผู้ฟัง เช่น ให้ซื่อสัตย์ ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ให้พูดจาไพเราะอ่อนหวาน ให้ขยันขันแข็ง ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น การสอนในนิทานนั้น ผู้เล่าจะแฝงข้อคิดไว้ในเรื่อง จึงทำให้คล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานไม่ใช่ให้ข้อคิดเฉพาะเด็กเท่านั้น นิทานหลายเรื่องให้ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติปฏิบัติชอบ อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานได้ชี้ให้เห็นลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของสังคม นิทานจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม

5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตในหลาย ๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคมวิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ตลอดจนประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ

เหล่านี้จะปรากฏอยู่ในนิทานเสมอ ถ้าผู้ฟังหรือผู้อ่านนิทานได้รู้จักสังเกต วิเคราะห์นิทานต่าง ๆ เหล่านั้น ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจสภาพวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริง นิทานเปรียบเสมือนกระจกเงาบานใหญ่ที่ช่วยส่องให้เห็นตนเองว่าเป็นอย่างไร นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างหนึ่ง (วิเชียร เกษประทุม. 2538 : 9-10)

ผู้อ่านจะมองเห็นแล้วว่านิทานมีอะไรหลาย ๆ อย่างให้ศึกษา นิทานสอนผู้อ่าน นิทานช่วยให้เราได้ตระหนักถึงความเป็นท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งยังเห็นคุณค่าวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทาน

การแพร่กระจายของนิทาน

นิทานไม่ได้ถ่ายทอดสู่กันฟังเฉพาะในครอบครัว หรือในสังคมเล็ก ๆ เท่านั้น เมื่อมีการเดินทางติดต่อกับสังคมอื่น ก็เกิดการถ่ายทอดนิทานของสังคมหนึ่งไปสู่สังคมต่าง ๆ ผู้ที่นำนิทานจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งในสมัยก่อน ได้แก่ พ่อค้า กลาสิเรื่อ พวกสอนศาสนา พวกทหารที่ไปรบ เป็นต้น (สุโขทัยธรรมาราช. 2527 : 94) เป็นที่น่าสังเกตว่า นิทานที่แพร่กระจายไปสู่ถิ่นอื่นนั้น บางครั้งก็อาจไปในรูปที่เป็นลายลักษณ์อักษร จะเห็นได้จากนิทานปญจตันตระ นอกจากมีคนนำไปเล่าต่อ ๆ กันเป็นมุขปาฐะ และยังมีผู้แปลจากฉบับที่มีผู้รวบรวมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้แล้วพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้อ่านบางคนก็อาจนำนิทานที่แปลแล้ว เล่าต่อไปยังผู้ที่ไม่ได้อ่าน ทำให้นิทานจากปญจตันตระแพร่หลายไปทั่วโลก นิทานชาดกที่เข้ามาสู่เมืองไทย ก็มาแบบลายลักษณ์อักษรเป็นส่วนใหญ่ แล้วก็แพร่กระจายต่อไปทั้งรูปแบบที่เป็นมุขปาฐะและที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ลักษณะนิทานแบบเดิมเป็นมุขปาฐะ และมีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การแพร่กระจายต่อไปก็แตกออกเป็น 2 ทาง คือ จากสำนวนมุขปาฐะ และสำนวนที่เป็นลายลักษณ์อักษร และจากสำนวนนี้อาจแพร่กระจายเป็นสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์อื่น ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ

การแพร่กระจายของนิทานอินเดียมาสู่เมืองไทยนั้น กล่าวได้ว่าเกิดจากการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเฉพาะการรับศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธเข้ามา ในสมัยหลังรับอารยธรรมตะวันตก ก็ทำให้การแพร่กระจายของนิทานจากตะวันตกเข้ามาสู่เมืองไทยด้วย จะเห็นว่าคนไทยในปัจจุบันรู้จักนิทานจากตะวันตกหลายเรื่อง เช่น สโนไวท์ ซินเดอเรลลา เจ้าหญิงนิทรา ฯลฯ ความเจริญทางเทคโนโลยีส่วนใหญ่มีส่วนในการแพร่กระจายนิทาน ดังนั้นจึงมีการเล่านิทาน มีผู้ฟังนิทาน มีจุดประสงค์ในการเล่า ตลอดจนกาลเวลา และสถานที่ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้นิทานเรื่องหนึ่งมีเนื้อเรื่องแตกแขนงออกไป เมื่อแพร่กระจายไปยังถิ่นต่าง ๆ ดังที่สตีล ทอมป์สัน กล่าวไว้ว่า “เนื้อหาของ

นิทานจะแปลเปลี่ยนไปเมื่อเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง กาลเวลาหนึ่งไปสู่กาลเวลาหนึ่ง ด้วยสภาพแวดล้อมและจุดประสงค์ในการเล่าต่างกันออกไป”

เมื่อนิทานแพร่กระจายออกไป จะมีลักษณะต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้ (ศิริพร จูตะฐาน. 2523 : 69) คือ การละความ การเปลี่ยนรายละเอียด การขยายความ การผนวกเรื่อง การสลับเหตุการณ์ การอนุรักษ์ตนเอง

1. การละความ

ลักษณะการละความในนิทาน มีดังนี้

1.1 การละความที่ไม่สำคัญ ตามปกติเมื่อหาตอนใดจะสำคัญหรือไม่สำคัญขึ้นอยู่กับว่าเนื้อหาตอนนั้นมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดกับแก่นเรื่อง ตัวละครเอกของเรื่อง ดังนั้นเนื้อหาตอนใดที่ไม่ผูกพันเกี่ยวโยงกับตัวละครเอกของเรื่อง อาจถูกตัดทิ้งไปโดยเจตนาของผู้เล่าหรือบางเหตุการณ์ที่ผู้เล่าเห็นว่าเยิ่นเย้อ ผู้เล่าอาจตัดทิ้งเพื่อนำเรื่องสู่เหตุการณ์ของเรื่องให้เร็วขึ้น

1.2 การละความที่ไม่คุ้นเคย การละความที่ไม่คุ้นเคยมักเกิดขึ้นในกรณีสาระทางวัฒนธรรมเพราะต่างสังคมก็ต่างวัฒนธรรม ดังนั้นหากตอนใดในนิทานบรรยายถึงความคิด ประเพณี ปรัชญา ความเชื่อทางศาสนาตลอดจนแนวจริยธรรม ที่เป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มชน หรือเฉพาะสังคมรายละเอียดเหล่านั้นมักถูกตัดทิ้งไป เพราะทำให้เข้าใจยาก แม้เล่าไปก็มีแต่จะทำให้คนฟังเบื่อเพราะไม่รู้สึกรู้สึกละ

1.3 การละความที่ไม่สaborมณั หากเนื้อเรื่องตอนใดทำให้ผู้เล่ารู้สึกกระอักกระอ่วนใจ หรือตะจิตตะขงใจที่จะเล่า เช่น เหตุการณ์ที่บรรยายไว้จนน่าสะอิดสะเอียนหรือเหตุการณ์ที่น่ากลัวและโหดร้าย ผู้เล่าอาจตัดทิ้งไป หรือบรรยายโดยรวบรัด

2. การเปลี่ยนรายละเอียด

ตามปกติคนเราชอบคุ้นเคยกับแบบวัฒนธรรมที่หล่อหลอมชีวิตเรามา หากเราพอใจในสิ่งใดเราชอบต้องการให้สิ่งนั้นเข้ากับเราได้ จึงจะปรองดองกันอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น การรับนิทานก็เช่นกัน หากเราได้ฟังนิทานเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้วนึกชอบอยากให้คนอื่นได้ฟังและสนุกสนานเช่นเดียวกับเรา เวลาเล่านิทานเรื่องนั้นต่อไปจึงต้องพยายามเล่าให้ผู้ฟังเข้าใจได้มากที่สุด วิธีการขั้นต้นที่จะทำให้ผู้ฟังได้สนุกสนานอย่างแท้จริงก็คือ ต้องให้ผู้ฟังรู้สึกว่บรรยายกาศของเรื่องนั้นเป็นที่คุ้นเคยเป็นกันเองเหมือนกับว่าเรื่องเกิดขึ้นที่หมู่บ้านของเขา เพราะคนเราชอบอยากฟังเรื่องของตนเองหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เมื่อเขาไม่รู้สึก “แบ่งแยก” ตัวเองกับเรื่อง แต่กลับรู้สึกว่า “เป็นส่วนเดียวกัน” จึงตั้งใจฟังเรื่องต่อไป และพร้อมที่จะปล่อยอารมณ์ให้สนุกสนานไปกับเรื่อง

การเปลี่ยนรายละเอียดบางประการเพื่อสร้างความคุ้นเคย จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ อาจถือเป็นเหตุของการแพร่กระจายของนิทานได้ประการหนึ่ง

บางครั้งการรับเรื่องราวจากสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกัน อาจมีเรื่องบางตอนที่ผู้รับไม่สามารถเข้าใจได้อย่างทะลุปรุโปร่ง แต่เมื่อรับมาแล้วต้องการจะถ่ายทอดต่อไป ผู้เล่าจะพยายามให้เหตุผลสำหรับเหตุการณ์ต่อนั้น เพื่อให้ตัวเองและผู้ฟังเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นว่าอะไรกำลังเกิดขึ้นในเรื่อง ความพยายามในการให้เหตุผลบางครั้งก็เป็นเรื่องอติวิสัย เพราะเป็นวิจรรณญาณของผู้เล่าเอง ซึ่งอาจจะเล่าไปโดยไม่ตรงกับเจตนาของเรื่องเดิม ความถูกต้องทางเนื้อหาอาจถูกบิดเบือนไป เมื่อเรื่องไปตกอยู่ในแต่ละท้องถิ่น จึงเกิดเป็นสำนวนต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาต่างกันออกไป

ในกรณีของการเปลี่ยนรายละเอียด ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับการศึกษาวัฒนธรรมเจ้าของสำนวนนั้น ๆ เพราะเราไม่สามารถแยกผู้เล่าออกจากวัฒนธรรมของเขาได้ เมื่อนิทานเรื่องหนึ่งตกไปอยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เนื้อหาจึงต้องเปลี่ยนไปเพื่อให้เรื่องนั้นสามารถ “อยู่รอด” ได้ในสังคมนั้น หากผู้เล่าไม่เปลี่ยน ผู้คนก็จะรับเรื่องนั้น ๆ ไม่ได้อย่างสนิทใจ เพราะเขาไม่เข้าใจเนื้อหาบางตอน ไม่รู้สึกเป็นกันเองกับบรรยากาศในนิทาน วัฒนธรรมของผู้รับเรื่องจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อการเล่านิทานที่มาจากต่างถิ่น เพราะถ้ามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหานิทาน

นอกจากรายละเอียดในนิทานจะเปลี่ยนไปโดยมีปัจจัยทางวัฒนธรรมเป็นแรงผลักดันแล้ว ในบางกรณีรายละเอียดของเรื่องเปลี่ยนไปเพราะจินตนาการของนักเล่าแต่ละคนย่อมมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ไม่เท่ากัน บางคนจึงสามารถเป็นกวี เป็นพ่อเพลง เป็นจิตรกรได้ ในขณะที่คนหลายคนไม่สามารถเป็นได้

3. การขยายความ

ความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์ประการหนึ่ง คือ มนุษย์มีสมองที่เจริญกว่าสัตว์ มนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่ช่างคิด ช่างจินตนาการสร้างสรรค์วัฒนธรรม เพื่อความสงบสุขในสังคมของคน เมื่อมนุษย์สร้างวัฒนธรรมคนในสังคมย่อมปฏิบัติตาม จึงกล่าวได้ว่าไม่มีใครเกิดนอกวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ความเป็นคนมีความคิดและความผูกพันกับวัฒนธรรมของคนเป็นปัจจัยที่ทำให้นิทานมักได้รับการเสริมแต่งขยายความออกไป เมื่อคนเราได้ยินได้ฟังเรื่องใด ๆ ย่อมต้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนั้น ถ้าชอบใจอาจจะเล่าในทางที่ดี ถ้าไม่ชอบก็อาจเล่าไปในทางที่ไม่ดี เรื่องที่เล่าจึงแฝงทัศนคติของผู้เล่าไว้ด้วย ลักษณะการเล่าก็ไม่เพียงแต่จะเล่าตามเรื่องเดิม โดยพยายามใช้น้ำเสียงแล้วบอกทัศนคติของตนเท่านั้น ถ้าชอบใจมาก ๆ อาจขยายความ ใช้จินตนาการวาดภาพขยายเรื่องให้ได้อารมณ์มากขึ้นไปอีก ถ้าเป็นตัวเลขาอาจมีการ

เพิ่มจำนวนมากกว่าที่ได้รับฟังมาอีกหลายเท่า และด้วยเหตุที่มนุษย์มีความผูกพันกับตนเองและสังคมของตนมาก เนื้อหาที่ขยายความออกไปนั้นก็มักจะมาจากประสบการณ์ หรือมีเจตนาที่จะสอดแทรกความเชื่อและแนวจริยธรรมสังคมลงไป เรื่องราวอันอยู่ “เบื้องหลัง” ของแต่ละคน ประกอบกับจินตนาการของคนผู้นั้น จึงมีส่วนให้เรื่องขยายออกไปได้

4. การผนวกเรื่อง

สติตฺถิ ทอมปี่สัน จำแนกและผนวกเรื่องไว้ ดังนี้

4.1 การดึงเอาอนุภาคจากเรื่องอื่นเข้ามา โดยที่ในเนื้อเรื่องเดิมไม่ปรากฏกรณีเช่นนี้ มักเกิดขึ้นกับตอนเริ่มเรื่อง หรือตอนจบเรื่อง

4.2 การรวมเอานิทาน 2 เรื่องเข้าด้วยกัน

ในกรณีการดึงเอาบางอนุภาค หรือบางตอนจากนิทานเรื่องอื่นเข้ามาเป็นการผนวกเรื่อง 2 เรื่องเข้าด้วยกัน เป็นเหตุให้นิทานแต่ละท้องถิ่นมีเนื้อหาต่างกันไป เรื่องที่ผู้เล่าผนวกเข้าก็เป็นนิทานท้องถิ่นที่คนรู้จักดี ดังนั้นถ้าผนวกเข้าไปแล้วเข้ากันได้สนิทกับเรื่อง และคนฟังไม่ทักท้วง เขาก็อาจคิดว่าเป็นเนื้อเรื่องตามนิทานต้นเค้า ดังนั้นเมื่อนิทานเรื่องหนึ่งแพร่กระจายไปถิ่นต่าง ๆ โอกาสที่เนื้อหาจะแปรเปลี่ยนไปจึงย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างก็มี “คลังนิทาน” ของตนเองอยู่แล้ว และนิทานเหล่านั้นก็อยู่ในสมอของผู้นำทั้งสิ้น ผู้เล่าอาจจะเชื่อมโยงเรื่องโน้นกับเรื่องนี้ได้เสมอ

5. การสลับเหตุการณ์

การเล่านิทานเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความทรงจำ และความจำเป็นที่ไม่แน่นอน เหมือนการบันทึกเป็นลายลักษณ์ ความสับสนในเรื่องลำดับเหตุการณ์จึงย่อมเกิดขึ้นได้ บางครั้งเหตุการณ์ในเรื่องแต่ละตอนก็เป็นอิสระต่อกัน หากสลับเหตุการณ์ ข. มาไว้ในเหตุการณ์ ก. ก็อาจไม่มีผลกระทบต่อความเป็นไปได้ของเรื่อง ดังนั้นบางสำนวนจึงเรียงลำดับเหตุการณ์ ก. ไว้ก่อนเหตุการณ์ ข. แต่บางสำนวนก็เรียงไว้กลับกัน

แม้การสลับเหตุการณ์ หรือสลับบทบาทบุคคลไม่ทำให้เนื้อหาเปลี่ยนไปมากนัก แต่ก็ยังเป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาของแต่ละสำนวนมีความแตกต่างกัน

6. การอนุรักษ์ตนเอง

กฎแห่งการอนุรักษ์ตนเองของนิทาน เป็นกฎออลเตอร์แอนเคอร์สัน สรุปได้หลังจากที่ศึกษาสำนวนต่าง ๆ ของนิทานจำนวนมาก แอนเคอร์สันกล่าวว่า “การศึกษาสำนวนต่าง ๆ ของนิทานทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ และท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้แก่นเรื่องของนิทานเรื่องนั้น ๆ จะยังคงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดอยู่เสมอ” แอนเคอร์สันเห็นว่านิทานเรื่องหนึ่งสามารถรักษาความเป็นตัวของตัวเอง หรือเอกลักษณ์ของตนเองได้ตลอดไปนั้นเป็นเพราะทั้งผู้เล่าและผู้ฟังเองได้ยินได้ฟังมาบ่อย ๆ เช่นกันหากผู้เล่านิทานเรื่องหนึ่งออกนอกกลุ่มนอกทางไป คนฟังก็จะคอยทักท้วงว่าเล่าผิดเพราะตามปกติเรามีได้ฟังแต่เรื่องใหม่ ๆ แต่ชอบฟังเรื่องเก่า ๆ ที่เคยฟังมาแล้วด้วย การฟังนิทานก็เหมือนกับการฟังเพลงหากผู้บรรเลง บรรเลงขาดไปหรือผู้ร้อง ร้องผิดเสียงผิดเนื้อ คนฟังก็ย่อมทราบติ ปกติเราชอบฟังแต่เพลงที่ชอบ นิทานเรื่องที่ชอบอ่านวรรณคดีที่ตนชอบ ดังนั้นถ้ามีอะไรผิดไปจากความถูกต้องเดิมซึ่งเคยทำให้เราพอใจ เราจะไม่พอใจและจะคอยแก้ไขให้คนเล่าเล่าให้ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้นิทานทุกเรื่องจึงสามารถรักษาความเป็นตัวของตัวเองเอาไว้อยู่เสมอ

นิทานแต่ละเรื่องย่อมมีเอกลักษณ์ในตัวที่ไม่ซ้ำกับนิทานเรื่องอื่น แม้รายละเอียดบางอย่างจะเปลี่ยนไป แต่ลักษณะเฉพาะของนิทานแต่ละเรื่องจะยังคงอยู่ เอกลักษณ์หรือจุดเด่นที่ทำให้นิทานเรื่องนั้นยังคงเป็นนิทานเรื่องนั้นอยู่ได้ เป็นสิ่งที่จะไม่สูญหายหรือตกหล่นไปตลอดระยะเวลาและระยะเวลาแห่งการแพร่กระจายของนิทาน

เนื่องจากนิทานชาวบ้านเป็นเรื่องราวที่มีทุกชาติทุกภาษา แล้วนิทานบางเรื่องก็มีความเหมือนหรือความแตกต่างกันออกไปแล้วแต่จะมีกลวิธีหรือวิธีการเล่า และนิทานต่าง ๆ นั้น อาจจะเป็นการรับมาจากชาติอื่นภาษาอื่น ดังนั้นจึงได้มีการแพร่กระจายของนิทาน และมีทฤษฎีการแพร่กระจายเกิดขึ้น

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีการแพร่กระจายมีดังนี้ ประเพณีการเล่านิทานเป็นสิ่งที่มีการปรากฏในทุกสังคมและแต่ละสังคมต่างก็มีวิธีการในการอนุรักษ์นิทาน บางสังคมอนุรักษ์นิทานด้วยการเล่าสืบต่อกันมา บางสังคมอนุรักษ์ด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในสังคมที่ถ่ายทอดนิทานด้วยการเล่าต่อ ๆ กันมาหากปราศจากผู้รับช่วงในการสืบทอดนิทาน และไม่มีกรบันทึกนิทานไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้ นับวันนิทานก็จะค่อย ๆ หดหายไปจากสังคมนั้น

จากการศึกษาการแพร่กระจายของนิทานจะเน้นหนักในเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทาน เมื่อนิทานจากสังคมหนึ่ง เข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่งความเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่จะเปลี่ยนช้าหรือเร็ว เปลี่ยนไปอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับความเข้มข้นทาง

วัฒนธรรมของผู้รับเรื่องด้วย พระยาอนุমানราชชนเปรียบเทียบกระทบกันของวัฒนธรรมสองแหล่งว่า เหมือนน้ำจืดกับน้ำเค็มมาพบกันย่อมต้องมีอาการต้านทานกัน ถ้าวัฒนธรรมเดิมคือน้ำจืดมีปริมาณน้ำและแรงดันมากก็พอจะต้านทานน้ำเค็มไว้ได้ไม่ให้เกิดการซึมรวดเร็วเกินไปแต่การแทรกซึมถึงอย่างไรก็ต้องมี การศึกษาการแพร่กระจายของนิทานจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2530 : 22)

1. สิ่งที่เปลี่ยนไป ทำไมจึงเปลี่ยน และเปลี่ยนไปอย่างไร
2. สิ่งที่ยังคงอยู่ และทำไมจึงคงอยู่

องค์ประกอบในการเล่านิทานที่มีส่วนให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนแปลงไป คือ

1. ผู้เล่านิทาน
2. ผู้ฟังนิทาน
3. จุดประสงค์ในการเล่านิทาน

การศึกษานิทานไทยด้วยวิธีนี้ เห็นได้จากเรื่องพระสุธน – มโนราห์ เนื่องจากมีความชัดเจน เพราะเรื่องนี้มีหลายสำนวนด้วยกัน หรือเรื่องขลุ่ย – นางอ้ว ก็มีหลายสำนวนเช่นกัน โดยเมื่อมองเปรียบเทียบที่มา ความแตกต่าง ความสัมพันธ์แล้วอาจจะสรุปได้ว่านิทานอาจจะมาจากอินเดียแล้วแพร่หลายเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การจำแนกประเภทของนิทาน

โดยปกติผู้เล่านิทานเองมักจะไม่วินิจฉัยว่า นิทานพื้นบ้านที่เขาเล่านั้นเป็นนิทานประเภทใด การจำแนกนิทานพื้นบ้านออกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น เป็นการจำแนกของนักคติชนวิทยา เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ซึ่งการแบ่งนั้นอาจจะเหมาะสมเฉพาะนิทานในบางถิ่นบางชาติเท่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมนิทานในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ การแบ่งนิทานพื้นบ้านนั้นมีนักคติชนวิทยาแบ่งไว้หลายคน ดังนี้ (วิเชียร เกษประทุม. 2538 : 3-4)

กุหลาบ มัลลิกะมาส แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นบ้าน (Area) เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ ดังนี้ เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตชาวยิวในเอเชียไมเนอร์ เขตประเทศสลาวิก เขตรัฐต่าง ๆ ในแถบตะวันออกของทะเลบอลติก เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เขตของชนชาติที่พูดภาษาเยอรมัน เขตประเทศฝรั่งเศส เขตประเทศสเปนและโปรตุเกส เขตประเทศอิตาลี เขตประเทศอังกฤษ เขตสกอตแลนด์ และไอซ์แลนด์

จะเห็นได้ว่าการแบ่งแบบนี้เป็นการแบ่งในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 การแบ่งนิทานไม่ครอบคลุมอาณาเขตอื่นๆ ในโลก เช่น ในทวีปอเมริกาและแอฟริกา แม้แต่ในทวีปเอเชียเองก็กล่าวไว้ไม่ละเอียด

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา (Fairy tale) มีลักษณะเป็นเรื่องค่อนข้างยาวมีสารัตถะหลายสารัตถะประกอบอยู่ในนิทานนั้น เป็นเรื่องสมมุติว่าเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่ง แต่สถานที่เลื่อนลอยกำหนดชัดเจนไปไม่ได้ว่าที่ไหน ตัวบุคคลไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาที่มีความจริงตามสภาพปกติของมนุษย์ เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพิสดารของมนุษย์ เป็นผู้ที่มิใช่คนธรรมดาพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจมีบุญหรือมีฤทธิ์เดช สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดในบัดนี้ปลาย

2.2 นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี โศกลางหรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพิสดารวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตามแต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นได้จริง มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกได้ ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory tale) เช่น อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น โศกลาง เรื่องผี ตลอดจนเรื่องเกี่ยวไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทง แนะนำให้ไปหาสมบัตินั้น ๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ คือ เรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่ที่แน่นอนว่าเป็นที่ใดและมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่ชัด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง มีเจตนาจะสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอภินิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า มีฤทธิ์พิเศษ

2.3 นิทานเทพนิยาย (Myth) หมายถึง นิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์ หรือเป็นเพียงกึ่งเทวดา เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ต่าง ๆ และมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องก็มีคนเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดตอบโต้กันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (Fabel) ต่างกับนิทานคติสอนใจตรงที่ว่านิทานประเภทนี้ตัวละครของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือเล่าไม่รู้จบ (Cumulative tale) นิทานชนิดนี้มีเรื่องและวิธีการเล่าเป็นแบบเฉพาะ มีการเล่าซ้ำวนคือไม่มีจบ

2.5 นิทานตลกขบขัน (Jest) มักเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กลโกง การแกล้งเฟ็ด การแสดง

ปฏิภาณ ไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ การแบ่งนิทานตามรูปแบบนี้มีผู้นิยมนำมาใช้แบ่งนิทานของไทยกันมาก เนื่องจากครอบคลุมนิทานไทยได้เกือบทั้งหมด

3. การแบ่งนิทานตามชนิดของนิทาน (Type Index) (ประเทือง คล้ายสุบรรณ. 2531 : 65-66) แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ 3 หมวด คือ

3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์

3.2 นิทานชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งแยกย่อยได้เป็นหลายประเภท เช่น นิทานเกี่ยวกับศาสนา นิทานเกี่ยวเวทมนต์คาถา และนิทาน โรแมนติก เป็นต้น

3.3 นิทานตลกขบขัน ซึ่งแยกย่อยได้หลายประเภท เช่น นิทานเกี่ยวกับความโง่ความฉลาด นิทานโกหก และนิทานสามภรรยา เป็นต้น

4. การแบ่งนิทานตามสารัตถะ (Motif Index)

เป็นการแบ่งนิทานตามประเด็นสำคัญของเรื่อง สารัตถะ (Motif) คือจุดสำคัญหรือประเด็นสำคัญของเรื่องนั้น ซึ่งจะขึ้นขงเป็นแก่นเรื่องอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเล่ารายละเอียดแตกต่างผิดเพี้ยนออกไปอย่างไรก็ตาม สารัตถะของนิทาน เช่น มีของวิเศษ การแปลงกาย การขอพร การอุ้มสม การเลือกคู่ การเสี่ยงทาย เป็นต้น สิ่งที่เป็นสารัตถะของนิทานเรื่องนี้ จะคงเป็นแก่นหรือประเด็นสำคัญอยู่ตลอดไป

โดยทั่วไปแล้วสารัตถะของนิทานจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3

ประการ คือ

4.1 ตัวละครสำคัญในเรื่องจะแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น หรือมีบางสิ่งบางอย่างเป็นพิเศษ เช่น เป็นหอยสังข์ เป็นลูกคนสุดท้อง เป็นคู่แฝด เป็นเจ้าหญิงตกลูก หรือเป็นลูกกำพร้า เป็นต้น

4.2 เป็นต้นเหตุสำคัญให้เรื่องเกิดขึ้น ดำเนินไป หรือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของเรื่อง สารัตถะที่สำคัญ ๆ ของนิทานไทย เช่น การชุบตัว การเสี่ยงทาย การเลือกคู่ การเรียกเนื้อเรียกปลา การแปลงกาย การขอพร และการอธิษฐาน เป็นต้น

4.3 สารัตถะหนึ่ง ๆ จะมีเหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์เดียว แต่ในนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ มีหลายสารัตถะได้

โอกาสที่มีการเล่านิทาน

ชาวเขมรและชาวอีสานมีนิสัยรักความสามัคคีและชอบความสนุกสนาน เมื่อว่างจากการเกษตรกรรม คือ การทำนา ทำไร่ ซึ่งเป็นอาชีพหลักแล้ว ก็จะมีการรวมกลุ่มกันหาความเพลิดเพลิน วิธีการง่าย ๆ วิธีการหนึ่งซึ่งนิยมทำกันเป็นประจำ คือ การเล่านิทานสู่กันฟัง นอกจากโอกาสที่ว่างจากการทำงานประจำแล้วยังพบการเล่านิทานในงานศพของคนในหมู่บ้าน หรือขณะมีการทำงานร่วมกัน เช่น การทำนา ทำไร่ ตัดฟืน เก็บเห็ด ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น นักเล่านิทานประจำหมู่บ้าน มักเป็นผู้มีโอกาสเดินทางและได้พบปะผู้คนมากมาย เป็นบุคคลที่มีอาชีพทำงานด้วยการเดินทาง มีประสบการณ์มาก

อาจกล่าวได้ว่า นักเล่านิทานในประเทศไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อศึกษางานที่ค้นคว้าเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทย เช่น วรรณกรรมบ้านในของ ดร. กิ่งแก้ว อรรถากร วิเคราะห์นิทานชาวบ้านจากสามหมู่บ้านของ จารุวรรณ ธรรมวัตรและคณะ เป็นต้น จะเห็นได้ว่านักเล่านิทานไทยมักเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์มากมีอาชีพที่ทำให้มีโอกาสได้พบปะผู้คน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พ่อค้า ถ้าเป็นชวานาก็ต้องมีความรู้ความสามารถพิเศษ ได้เดินทางพบปะผู้คน เช่น เป็นช่างจักสาน ช่างทอผ้า เป็นหมอขวัญ หรือหมอแผนโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์ซึ่งมีโอกาสและได้ฟังธรรมคัมภีร์มากก็เป็นนักเล่านิทานได้

บทบาทของการเล่านิทานพื้นบ้านของชาวเขมร

นิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมามีบทบาทต่อสังคมชาวบ้าน ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลจากนิทานพื้นบ้านสรุปบทบาทได้ดังนี้

1. เพื่อสร้างความบันเทิง ผู้เล่าและผู้ฟังนิทานจะได้รับความเพลิดเพลิน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจทางอารมณ์ของผู้คนแต่ละสมัย

2. เพื่อจุดมุ่งหมายแฝงเร้น กล่าวคือ พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องจะแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่เป็นสิ่งพึงปรารถนาในสังคม เช่น วิธีการถ่ายทอดอาชีพ คติชีวิต ค่านิยม ฯลฯ ในสังคมนั้นได้ คือ เป็นแนวทางปฏิบัติ

2.1 กรรมและกฎแห่งกรรม เป็นเรื่องที่เน้นมากในนิทานพื้นบ้าน เพราะต้องการสั่งสอนบุคคลในสังคม ให้เห็นผลของการกระทำตามคำสอนของศาสนาพุทธในเรื่อง “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

2.2 ความกตัญญู เป็นเรื่องที่เป็นคุณธรรมที่ต้องการเน้นให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบุพการี คนที่มีความกตัญญูจะได้ดี คนอกตัญญูจะได้รับผลในทางร้าย เป็นต้น

2.3 การระมัดระวังคำพูด เป็นเรื่องที่ต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญของการพูด การสมาคม เพราะการพูดจะเกิดผลต่อสังคมเรื่องต่าง ๆ อย่างใหญ่หลวง

2.4 ความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เป็นเรื่องที่ต้องการเน้นเพื่อให้แนวคิดเรื่องความไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียน อันจะก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมได้

3. เพื่อให้การศึกษา เป็นเรื่องที่เน้นให้เห็นความสำคัญของการศึกษาอบรม การบวชเรียนในพุทธศาสนา เพราะการศึกษาทำให้เป็นคนมีความรู้ ทันเหตุการณ์และทันโลก

4. เพื่อเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม เป็นการเน้นให้เห็นความสำคัญของพิธีกรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนในสังคมว่าพิธีกรรมที่สังคมประพฤติและถือปฏิบัติ มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

5. เพื่อระบายความเจ็บปวดต่าง ๆ เป็นการระบายความเจ็บปวดในสังคมมนุษย์ที่ไม่สามารถประพฤติได้ในสังคมที่เป็นจริงจึงระบายพฤติกรรมบางอย่างนั้นออกมาในรูปของนิทาน

6. เพื่อเป็นการบันทึกประเพณี ศาสตร์ แนวความคิด ความเชื่อ ศาสนา คติธรรม ความเชื่อของชุมชนเป็นแหล่งกำเนิดนิทานเรื่องนั้น ๆ จะถูกนำมาแทรกอยู่ในนิทาน ทำให้ผู้ศึกษาได้มองเห็นภาพจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อปรากฏอยู่ด้วย

จากความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ในการศึกษาวิจัยในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานเขมรชาวบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

การรวบรวมนิทานชาวบ้านจากบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ภาพสะท้อนจากนิทาน ซึ่งจะจำแนกตามรูปแบบ ดังนี้

1. นิทานปรัมปรา
2. นิทานชีวิต
3. นิทานวีรบุรุษ
4. นิทานประจำถิ่น
5. นิทานอธิบายเหตุ
6. คำานานและเทพปกรณัม
7. นิทานสัตว์
8. นิทานมุขตลก
9. นิทานคติ
10. นิทานเข้าแบบ

จากการศึกษานิทานบ้านปะเคียบที่พบและสามารถวิเคราะห์ตามรูปแบบได้ 4 รูปแบบ คือ

1. นิทานมุขตลก ได้แก่ เรื่องสั้น ๆ ตัวละครเป็นคนทุกประเภท โครงเรื่องกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตัวละคร หรือขัดแย้งกับความจริง คำนิยม ประเพณี ซึ่งทำให้ผู้ฟังมองด้วยอารมณ์ขัน ไม่ถือโทษแค้นเคืองที่เด่นในมุขตลก (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2522 : 31) นิทานประเภทนี้มีอยู่ 4 เรื่อง คือ เรื่องตุ๊กแก พ่อกับลูก สองเกลอกับรังนก พ่อคาบกับลูกเขย

2. นิทานคติ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง มีเจตนาสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง บางเรื่องมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ศาสนา เป็นเครื่องมือถ่ายทอดคำสอน เช่น การทำดี กฏแห่งกรรม เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2530 : 136) นิทานเขมรบ้านปะเคียบประเภทนี้มี 9 เรื่อง คือ เรื่องตุ๊กแก พ่อกับลูก สองเกลอกับรังนก พ่อคาบกับลูกเขย และนายหูดแสนปุ่ม คาบกับยายผู้ยากจน สุนัขขอยากมีปีก แม่สุนัขลูกคน กำพร้าวสองพี่น้อง

3. นิทานสัตว์ มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องก็มีคนเกี่ยวข้องกับสัตว์ ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนทั้งสัตว์นั้นจะพูดคุยกันได้กันเสมือนเป็นมนุษย์ นิทานสัตว์ที่พบมี 3 เรื่อง คือ เรื่องคาบกับยายผู้ยากจน สุนัขขอยากมีปีก แม่สุนัขลูกคน

4. นิทานปรัมปรา มีลักษณะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาวมีสารัตถะหลายสารัตถะประกอบในนิทานนั้น เป็นเรื่องสมมุติว่าเกิดขึ้นที่ใดที่หนึ่ง แต่สถานที่เลื่อนลอย กำหนดชัดเจนไปไม่ได้ว่าที่

แตกยอดสะเวองสรา ครั้งเล็ยไว้มันเตร้ว โตว แตร์วกันเจ้าะ กันเจ้าะ เล็ยมาโตรวกะบาลอมตุ๊กแบกไหล อม ตุ๊กบานสติก์เล็ยขัวโรงพยาบาล ดังปีเนาะโม อมตุ๊ก โอ๊บพะอะสรา จบ	ฟาดตุ๊กแก แต่เนื่องจากแกยังมาไม่สร้าง ก็ฟาดไม่ตรง เป้าเงื่อไม้โดยแรงก็ไปเกี่ยวกับกระจกเงาที่อยู่ด้าน หลังของแกแตกกระจาย และมีเศษกระจกตกลงมา ถูกหัวลุงตุ๊กแตก เลือดไหลเต็มตัว จึงทำให้แกได้ สติขึ้นมา ไปทำแผลที่โรงพยาบาล หลังจากนั้นมา ลุงตุ๊กก็เลิกดื่มเหล้าตลอด จบ

คำศัพท์

หุยร โมเหย	=	กาลครั้งหนึ่ง
เสราะ	=	ชาย
สรา	=	สุรา
ฉะเมาะ	=	ชื่อ
เสรอะแส	=	เพื่อนบ้าน
ละเจียดไงเนาะ	=	ตกเย็น
ซบไง	=	ทุกวัน
กะคาล	=	พื้น
ติก	=	น้ำ
งูค	=	อาบ
บาย	=	ข้าว
โฮบ	=	รับประทาน (ซี = กิน)
พลื่อ	=	เช่า
ปะเต็ยะ	=	บ้าน
ยุม	=	ร้อง
จะมีอง	=	ไม้กวาด
มันเตร้ว	=	ไม่ตรง
กันเจ้าะ	=	กระจก

กะบาล	=	หัว, ศีรษะ
แบก	=	ได้
ตั้งปีเนาะ	=	หลังจากนั้น

*หมายเหตุ

นิทานเรื่องนี้เป็นมุขตลกที่แทรกข้อคิดที่ว่า “ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว” และสอนว่า “ความมีนเมาทำให้ขาดสติ ดังนั้นจึงไม่ควรดื่มสุรายาเมา”

2. นิทานเรื่องโอวกับโกน (พอกับลูก)

พระครูสิริบุญสาร ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
หุจร โมเหย เมียน โสระ เจมาะ โสระ “ทุ่งสว่าง” มันเมียนถนล มันเมียนไฟฟ้าเปรอ เมียนครอบครัว “อมมี” อมมีมีปะป้วนเจมาะ “อมน้อย” เมียนโนเประมะเนยะเจมาะ “บุญธรรม” ครอบครัวอมมีกะสัดคนะ พอเนยะบุญธรรม ชมอ้วแม ไทวเมืองกอก ไทวหัวประ โมจูย ครอบครัวอมมีกะเลียบอนุญาตโอว ไทว พอดอลเมืองกอก เนยะบุญธรรมก็ตั้งเจอด เทอกาลอย่างเจียนอง โรงงาน เดมเชอกาลเจียเจียง มะนีเจริญ เจริญ บ้านเจ๊า โรงงานสรัญเนยะบุญธรรม ขางก็โกนเจว เวลาโอยประแด ก็เมียนพิเศษ โอวเจริญเจียงก็ เนยะบุญธรรมกะเลขจูนประแด โมโอย เออวแม มีอด ครูนเองเปรอประบาลพิเศษ เนยะบุญธรรมเชอกาลเนอวเมืองกอกเจริญ ฉนำ จนเมียนประแดกะป๊วะเลองเรือบ เรือบ พอดอลเทศกาลตรุดจัน บ้านเจ๊า โรงงาน	นานมาแล้ว มีหมู่บ้านหนึ่งอยู่ห่างไกลความเจริญมากมีชื่อว่า “ทุ่งสว่าง” ไม่มีถนนหนทาง และไม่มีไฟฟ้าใช้เลย มีครอบครัวหนึ่ง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ หัวหน้าครอบครัวชื่อว่า “ลุงมี” มีภรรยาชื่อว่า “ป้า น้อย” มีลูกชายอยู่คนหนึ่งชื่อว่า “บุญธรรม” ครอบครัวลุงมีนั้นฐานะยากจน เมื่อเข้าบุญธรรมโตเป็นหนุ่มจึงขออนุญาตพ่อกับแม่เข้ากรุงเทพ ฯ (บางกอก) เพื่อไปรับจ้างทำงานหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง ลุงมีจึงไม่มีทางเลือกเลย อนุญาตให้เจ้าบุญธรรมไปตามความประสงค์ เมื่อถึงกรุงเทพ ฯ เจ้าบุญธรรมก็ตั้งหน้าตั้งตา ขยันทำงาน เพื่อจะได้ส่งเงินไปให้พ่อแม่ที่บ้าน เขาทำงานที่โรงงานแห่งหนึ่ง เจ้าของโรงงาน สังเกตเห็นว่าขยันกว่าคนอื่นจึงรักใคร่ดังลูกหลาน จ่ายเงินเดือนเพิ่มให้เสมอ ๆ เจ้าบุญธรรมจึงส่งเงิน เดือนทั้งหมดให้พ่อแม่ ส่วนตัวเองใช้เงินพิเศษก็

กอดออยเจองเชอกาล เนียะบุญธรรมกอนองโมวปะ
เนียะโบรวัวโอมแม โอวแมเจียเจอดนะ

อมมีกะเลขโซมเนียะบุญธรรม โควเมืองกอก
พอง เนียะบุญธรรมกอลเลขโววโควพองแตเมียนค
แม เมอโควโนวเมืองกอกเบอเชนก็เชอ โววกอ
โววเรอตาม อมมีกอลเลขคกลง

โงลือบเมืองกอก กอเคิลเพรียวโคยรถไฟ
พอโมวค้อลเมืองกอก โอวโกนเปียนเนียะ
เจอะปรีคไฟ โมวเลองรคเม มุนนือองเลองรคเม เนี
ยะบุญธรรม โควดิน ละ โบวะโมวโอบนองรคเม
(ปีเนองรคเมเมียนจังอักแนนชบโง)

พอโฮ้บมมมีอดโซย กอโควโอบเปว เนียะบุญ
ธรรมโอบ โล้คกอขั้วกเวีย กะคำตุก อมมีเกือค
เมียนบาลสังเกด เกือคตาแคโกน โอบค้อองกอก กะ
เลือยโอบพอง อมมีลูยโอบมะมัดคกอโอบมันโอบ
ค้อค

จิรคเมโมวคอล นือองโจรนโรจงาน กอนิม ชะ
เนียะเจ้าะรคเม เนียะโกนเคิลมุน โอวเคิลตามกลอย
พอเนียะบุญธรรมเคินกะปองโนวแนลแพลัว กอ
ขั้วจังเคือค เออวเคิน โกนเรอ กอเรอตาม โกนเลือย
ตะเนงโอว

“โอว...โอวเกอดเคยทาเบอ” โกนเรอยังนา
โอบเออวเรอพอง โกนกอเลขมันเมือค โกนเคิน
โอวทายังเจ้าะกอมันมีกเคือยลางลัน โอวกอเคิลลัน
ตาม เคิลตามมันดิน กอเลือยลือคตาม พอโมวโคว
โรจงานกอนียชือบแฮก แฮก

จบ

เพียงพอ เขาทำงานอยู่กรุงเทพ ฯ เป็นเวลาหลายปี
ก็ยังมีเงินเดือนสูงขึ้นเรื่อย ๆ

วันหนึ่งเทศกาลตรุษจีน เฒ่าแก่หุคงานให้
เจ้าบุญธรรมกลับมาเยี่ยมบ้าน พ่อแม่ดีใจมาก เมื่อ
ถึงวันกลับ ลุงมียากเห็นกรุงเทพ ฯ บ้าง จึงขอลูก
ชายว่า “ขอให้พ่อไปเที่ยวกรุงเทพ ฯ บ้างจะได้
ใหม่” เจ้าบุญธรรมสงสารพ่อก็ให้ไป แต่ก็ไม่ได้
ตกลงกับพ่อไว้ก่อน เพราะกลัวพ่อไปทำขายหน้า
เขาบอกพ่อว่าเวลาเขาทำอะไร ๆ ก็ให้พ่อเป็นคัว
อย่าง และทำตามโดยไม่ต้องบอก ลุงมีก็รับคำ สอง
พ่อลูกเดินทางโคยรถไฟ

เมื่อถึงกรุงเทพ ฯ สองพ่อลูกลงจากรถไฟแล้ว
ก็ต้องไปขึ้นรถเมล์ลูกชายได้ชื่อของกินเพื่อจะนั่ง
กินบนรถเมล์ (สมัยก่อนรถเมล์ไม่แน่นเบียดกัน
เหมือนอย่างทุกวันนี้) เมื่อกินของอย่างอื่นหมด
แล้วลูกชายก็แก๊งอ้อยออกกิน เจ้าบุญธรรมเป็น
คนมีมารยาทดี เมื่อกินอ้อยแล้วก็คายชานอ้อยออก
มากำไว้ พ่อยังไม่ทันสังเกตนี้ว่าลูกชายกลืนชาน
อ้อยนั้น ก็กลืนตามด้วยความขากเข็น ลุงมีจึงกิน
อ้อยเพียงคำเดียว

เมื่อถึงป้ายรถเมล์ทางเข้าโรจงาน สองพ่อลูกก็
ลงจากรถเมล์และเดินเข้าไปในโรจงาน ลูกเคินนำ
หน้าพ่อเคินตามหลัง ฝ่ายเจ้าบุญธรรมเมื่อเห็น
กระป๋องวางอยู่กลางถนนจึงเตะเล่นตามประสา
ความคะนองของคนหนุ่ม ลุงมีจำได้ว่าลูกชายให้
ทำตามทุกอย่างจึงเดินไปเตะกระป๋องอย่างแรง
และพูดว่า “นี่แน่ะ” เจ้าบุญธรรมตกใจจึงถามพ่อ
ว่า “พ่อ...นั่นพ่อทำอะไรนะ” พ่อก็รีบตอบว่า
“ก็มันบอกว่าให้ทำตามมึงทุกอย่างไง” ลูกได้ยิน

	คังนั้นก็เลยไม่พูดอะไรอีก รีบเดินไปโดยเร็ว เพราะกลัวว่าพ่อจะทำอะไร ๆ ตามตนเองอีก เมื่อพ่อเห็นคังนั้นก็เดินตามลูกอย่างรวดเร็วเช่นกัน เมื่อเดินไม่ทันก็วิ่งเอา กว่าจะถึงที่พักก็หอบ แห่ก ๆ จบ

คำศัพท์

ครอบครัว	=	ครอบครัว
โอว	=	พ่อ
แม่	=	แม่
ออย	=	ให้
โศว	=	ไป
พอง	=	ด้วย,อีก
เปว	=	อ้อย
เกือบ	=	นี่กว่า
ตามกลอย	=	ตามหลัง
เกิน	=	เห็น
ยังนา	=	ได้ยิน
ลือค	=	วิ่ง

*หมายเหตุ

นิทานเรื่องนี้เป็นมุขตลกที่แสดงข้อคิดที่ว่า “ลูกที่ดีควรมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ช่วยพ่อแม่
 ทำมาหากิน”

3. นิทานเรื่องอาเถลออนองเมาะ โจนจาบ (สองเถลอกับรังนก)

นายบุตร ชุ่มเสนา ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
หุยร โมเหย เมียนกันเลาะปีเนี่ยะจองเถลอก เคนีย แต่ตองปีเนี่ยะ มันชอมประกอบตองปีเนี่ยะ อามาเนี่ยะคะตึคมาเนี่ยะจิงเจือบเคนีย เวลียโตว ตรา โทวนา โทวนัย อาจิงเจือบปะบากออมกออาค วะ เบิกมันยังเจาะ โทวนามันบาน เมียน ใจน้อ พงอาปีเนี่ยะ เนียมเคนียโตวโย เซมีาะ โจนจาบ เลอเคิมเซอทม พอคาโตวคอลล อา จิงเจือบ โนวจำกรอมเคิมเซอ ออยอาคะเนี่ยะเลิง โยเซมาะ โจนจาบ พอลิงบานโตวอันแตก อาคะ แซรกคะเนง ฮับนองคอลลเฮยเอง อาจิงเจือบ แซ รกรปรัมทา “เต” เลิงโตวตึคอาคะแซรกคะเนงตึค “ฮับนองคอลลเฮยเอง” อาจิงเจือบกะแซรกปรัมทา “ฮับเฮย” “ตึคอันแตก” “เออ...นู้เฮย ๆ” “คอลลเฮย ลู้กเฮย” อาคะกะระวีแตกเคนีย ลูกบับ จังหะพอ เจีย เมียนปิวโกลโตวลูย โปงโจนจาบคแจ เคนีย อาคะ กะดัมปะกอบปิวพอเจีย คองกลาคคองปะ เอิลกะดัมบาน กระหะวือคจอล โมอิดัย อางเจือบ ปะเอิลโลกัน โจรกันจรวง จิงระแฮกแบกเงงปี เคนีย รวดแมอาดัดแซงแวง พอคาทึคบานทา อาคะ โนวเลอเคิมเซอ บาคตารวดเฮาะ โมโรอาค วะวิง คางอาคะ พอคาถือชันแลงเถลอรวดคะเลย โลกันเลี่ยะปีเคิมเซอ เดกกรอกมันรู้ย โนวเคราะ เฮย พอคาถือชันเลงอาจิงเจือบโมเฮา “คะ...คะ อาเอง โนวตรา” “ไอ โยฮาจือเจือบอันชือ ขูย โย	นานมาแล้ว มีชายหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนกัน แต่ทั้งสองมีสุขภาพไม่สมประกอบ คนหนึ่งเป็น คนตาบอด อีกคนหนึ่งเป็นคนขาคิด เวลาจะไป ไหน ๆ เจ้าขาคิดจึงต้องชี้หลังเจ้าตาบอดไป จึงไป เที่ยวไหน ๆ ได้ปกติ วันหนึ่ง ทั้งสองชวนกันไปเอารังนกบนต้นไม้ใหญ่ เมื่อไปถึงเจ้าขาคิดก็รื้ออยู่ข้างล่าง ให้เจ้า ตาบอดเป็นคนขึ้นต้นไม้เพื่อจะเอารังนก เมื่อขึ้น ไปได้สักพัก เจ้าตาบอดก็ถามเพื่อนว่า “จวนหรือ ยัง” ขาคิดก็บอกว่า “ยัง” พอขึ้นไปอีกเจ้าตาบอดก็ ถามอีก “จวนถึงหรือยัง” เจ้าขาคิดก็ตอบไป “จวน แล้ว จวนถึงแล้ว...เออ...เอ้อ...นั่นแหละ ถึงแล้ว ถ่วงได้เลย” เจ้าตาบอดไม่รอช้ารีบถ่วงรังนกทันที เมื่อเหยื่อยมึงใหญ่ตัวหนึ่งเข้าไปกินลูกนกในรังนั้น เมื่อ เจ้าตาบอดถ่วงลงไป จึงกำคองพอดี้ ด้วยอาการค ใจจึงรีบดึงออกมาและเหวี่ยงลงข้างล่างทันที เจ้า ขาคิดตกใจมากจึงกระโดดหนีพรวดพราด ขาคิด ออกจากกันวังได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่คิดชีวิต เมื่ อนึกได้ว่าเจ้าตาบอดยังอยู่บนต้นไม้ก็รีบกลับมาหา เพื่อน ฝ่ายเจ้าตาบอด เมื่อได้ยินเสียงเพื่อนวังหนี ก็ กระโดดลงมาจากต้นไม้นอนอยู่ตรงนั้นเอง ครั้น ได้ยินเสียงเจ้าขาคิดมาเรียก “บอด...บอด...เอ็งอยู่ ไหน” จึงตอบไปว่า “โอ...ขาคิดข้าเจ็บ โอ... ช่วยข้าด้วย” เจ้าขาคิดก็เลยบอกเพื่อนไปว่า “เฮ้ย...

อันพอง” เฮยอาคะจิงอันระแสกแบกแจงปีเคเนีย เฮย อันเคออันรวคบานเฮยอาเร้ง โมซาน้ำะอัน นองจูยอาเกลอเอง มะมีะ อันนองบายเกลอโต เอง แต่ “อาเกลอ ยูย อันซื่อจิงแดกเคเนียเฮย” พอ ดาโตวคอลลปะเตี้ยะ ระชาจิงบัค อาคะอาจิงเจือบ กะเนือบเคเนียโรชีตอโตว จบ	บอด...ขาของข้าแยกจากกันแล้วนะ ข้าเดินได้แล้ว นะ ต่อไปนี้ข้าจะช่วยตัวเอง มา ข้าจะอุ้มเข้าไปเอง แต่...อูย...ข้าก็เจ็บขามากวะ...” แล้วทั้งสองก็พา กันกลับไปบ้าน เมื่อรักษาแผลหายแล้วทั้งสองก็พา กันออกทำมาหากินต่อ จบ

คำศัพท์

กันเถาะ	=	ชายหนุ่ม
จาบ	=	นก
เซมีะ โจนจาบ	=	รังนก
เซอทม	=	ต้นไม้ใหญ่
อันแต็ก	=	สักพัก
อาคะ	=	ตาบอด
คะตีด	=	ขาดิด
ฮับเฮย	=	จวนถึงหรือยัง
สู้๊ก	=	ล้วง
พอเจีย	=	เผอิญ
ปู้ว	=	งู
จิง	=	ขา,เท้า
โรชี	=	หากิน

*หมายเหตุ

นิทานเรื่องนี้เป็นมุขตลกที่ให้คติสอนใจว่า “ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว” “การทำบาป
อาจไม่เห็นผลในชาติหน้า แต่สามารถเห็นผลได้ในทันที” “ความเป็นมิตรแท้ย่อมเป็นผลดี”

4. นิทานเรื่องอวกะเมกนองโกนปชา (พ่อกับลูกเขย)

ตาแขก ชุ่มเสนา ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ยูร โมเฮย เมียนมาครอบกรูโนวนั่ง สระอกมา สระอก เกิดครอบกรูที่สมบูรณ เมียนอวกะเมค เมกะเมค โคนกระมม เปรี๊ยะ โคนปชา รุมตอง โคน ที่มันเดือนเมียนครอบกรูสง ตามปกติแบบคอนปะเต็ยซิม นังโทมเกิดของ โลง ๆ ตุกพักผอน เปรี๊ยะรับแดดของ คอยยุบกะ รอยลอบ โมปิ่นเทอการกระราวปะเต็ยะเฮือย เกอะ เนือมคะเนียบพักผอน เคคลิน รวดลินตามประชา โคนกะเมน เปรี๊ยะนังเมียนของมาสองเพื่อเก็บระ เบาะ รัสาวทาของเป็งนังเกิดของเคคคอนแมอว โคนปชามันเมียนสิทธิโจนโตวของนู เบอ โจนโตว นังเคาะคะมอดลัวะปชา เบอ โคนกระมมปะเต็ยะนู บานแวนเกอะนังบังฮองเคนออยตีคตางหาก สวน โคน ๆ ที่มันเดือนแซนเกอะนังออยของเคค ของ คะเนียบเจริน ๆ เนียบเกิดของรุม มาไง คอนแคพะลัน พะลันคะลั้ง โคนปชา เลือยเจนโตวชะเลาะคะโร อวกะเมคเกอะเคค จัวะทะนัมโนวกะนองสะมอนจิด ๆ วาบ ๆ โนกะ นองบอนจิด พอ โคนปชาลอบโมคอนยุบ มือเคิน พะเลิงทะนัมจัวะวาบ ๆ เกอะพะเง็ยะ กิดทาพะเลิง แซะคะเนียบร็อบนเคควาบ ๆ เคคกวานเลือยคะรอง โจนโตวเล็กจั้งเลิงกะตรอมเจอะบอนพะเลิงนุขาง คะลั้ง เพือนังออยพะเลิงละลวดเคมันเมนพะเลิง เฮือย แคเกิดกะตรอมเมือคคอนอวกะเมค คอน	นานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่ง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นับเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ คือ มีพ่อตา แม่ยาย ลูกสาว และลูกเขย รวมทั้ง ลูก ๆ ที่ยังไม่มีการครบครันด้วย ตามปกติลักษณะของเรือน จะกว้างขวางทำ เป็นห้องโล่ง ๆ สำหรับพักผ่อนและรับแขกด้วย คอนค้ำหลังจากกลับมาจากทำงานนอกบ้านแล้ว ก็ พากันพักผ่อนนอนเล่น วึ่งหยอกกันตามประสา เด็ก ๆ และจะมีห้องเพียงห้องเดียวเพื่อเก็บสิ่งของ จะเป็นห้องนอนของพ่อแม่ ลูกเขยไม่มีสิทธิ์เข้าไป ในห้องนั้น ถ้าเข้าไปก็ผิดผี ขายเขย ถ้าลูกสาวของ บ้านนั้นได้แต่งงานก็กันห้องให้อีกต่างหาก ส่วน ลูก ๆ ที่ยังไม่แต่งงานก็ให้นอนห้องเดียวกันหลายคน เป็นห้องรวมนั่นเอง วันหนึ่งในฤดูฝน ฝนตกหนัก ลูกเขยจึงไปได้ ปลา ส่วนพ่อตาก็นอนสูบบุหรี่อยู่ในเงามืดวาบ ๆ อยู่ในความมืด ครั้นลูกเขยกลับมาตอนดึก มอง เห็นแสงไฟนุหรี่วาบ ๆ ก็ตกใจ นึกว่าไฟไหม้ หมอน หรือที่นอนวาบ ๆ เหมือนนุ่น จึงตรงคั้งเข้าไปยกเท้าขึ้นกระทืบลงตรงไฟนั้นอย่างแรง เพื่อจะ ให้ไฟดับมอด แต่...ผอญูไม่ใช่ไฟไหม้เสียแล้ว กลับเป็นการกระทืบปากของพ่อตาตนเอง จึงทำ

คะตุนแอนเลียบเทอออกมุขค่อนอวกะเมค เมียน ตาบทะมีนระ โขค ประรำตะนอบตองเนือมอวกะ เมคจุนรุงบาลยางลีน จบ	ให้นำหน้าของพ่อตาพังยับเ็น ฟินหลุด 15 ซี่ ต้องนำ พ่อตาส่งโรงพยาบาล จบ

คำศัพท์

อวกะเมค	=	พ่อตา
แมกะเมค	=	แม่ยาย
โกนกระम्म	=	ลูกสาว
โกนปชา	=	ลูกเขย
โรมเคนีย	=	รวมกัน
แคปซาค	=	ฤดูฝน
ปรัมตันนีอบ	=	สิบห้า
ต็องขบ	=	ฉับพลัน

*หมายเหตุ

นิทานเรื่องนี้เป็นมุขตลกที่แทรกคติสอนใจว่า “ความประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งอันตราย”
 “การไม่ดูไม่คิดอะไรให้แน่ใจทำให้เกิดผลเสีย” หรือเรียกว่า “ไม่ดูตาม้าตาเรือ”

5. นิทานเรื่องอาเนียร์เป็งคลวน (นายหูดแสนป่วน)

ยายอ้า ชุ่มเสนา ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
หูร โมเฮย เมียนมนีมาเนียร์ชมิ๊วะ อาเนียร์ กะจิลจันนั บ จนแมอวบองปะ โอนมันเมียนรนาภิ นั บถือ อาเนียร์เลบปะปากโมเดคโนวกรอบปะเตี ยะ เริงบายตักแคลนองซ็ชอบงิงนุ๊ เบิกเซินตาคี บอ เทลียกตรวจเมื่อคกะบาลช็เบอกเซินตามันเทลียก	นานมาแล้วยังมีชายผู้หนึ่ง แสนจ็คร้านเหลือ จนพ่อแม่พี่น้องของตัวเขาก็ไม่นับถือเป็นอันขาด ชายผู้นั้นจึงได้ไปนอนอยู่ใต้ถุนเรือน ส่วนข้าวน้ำที่จะกินประจำวันนั้นถ้าเขาปิด กวาดลงไปตกถูกปากก็ได้กลืนลงท้องไปบ้าง

โตรวเมื่อคกะอด เมียนไนฮือเฮย ประโณนกระम्मคอนอาเนียะรี บานโตวติงอาเลอะซันองแม่อวบองปะโณน เลอ ปะเตียะ พอเจียเก็อบอาเลอะทะเล็กโมปะอาเนี ะรีพอเจีย อาเนียะรีเลยเวือเก็อบอาเลอะ โมกายคั ยกอบบอนแคลโนวคัะ บานบายบอนปรัมัง เกรี อบอาเลอะคดละฮอจันนับ บูเกรือนคดลเวลียอาเลอะแพลบานแพลมุย พอตาคดลเวลาแพลอาเลอะตุม อาเนียะรีบานปรัม ฮอยปะโณนกระम्मอาเลอะ โตวถวย โจนกระम्म ลูกสะคัค พอตาบานซืออาเลอะแคลกีโยโมถวย บานนูนคบงโกนสคัปปัวเพิม เนียงสนมกนอง เวียง คองประเจียจวนเนือมเคเนียฮอเชรกจันนับ คดลเวลียลิกโกน โจนกระम्मลูกสะคัคบาน โจนกันเลาะมุเมื่อคสะฮาดเจียงธรรมคา สะคัคเลเฮาประชุมเสนาอำมาตย์คองมนี่ป็น เรอกนองวัง ฮอยโตวประกาศปรัมเจียจวนคอง เมือง ทาฮอยมนี่องเมืองนีโมฮอยเอื้อะ คมฮอยเจา อันหรืออวบอกเซินทาเจากันเลื้อะ รวคโตวจับวันนา นองลิกโกนกระम्मนองเจา กันเจื้อะฮอย เนื้อะเซราะะ โมกรบเคเนีย เจากันเลื้อะ กะมันเทอจีแดงมันรีระนานะเมเนียก ลูกสะคัคเลย ตะเนงเสนา เลยปรัมทาเมียนโนวมาเนื้อะลูกฮอว ปะเจื้อะโตวโยเวียโมโรอันระเนะ ทหารเลยเนือมเคเนียโตวรับอาเนียะรี ๆ กะ มันยอม โมถือทาคลวนเองมันเหมาะสมมันสนือม ลูกสะคัคเลยฮอยทหารจัดขบวนแฮ แฮโตวรับ อาเนียะรีคดลปะเตียะ พอตาโมคดลบอนจัดพิธิปึบ โจนกันเลื้อะกะบานรวคโตวฮอยอาเนียะรีเลย	ทรมานอยู่เป็นประจำ อยู่มาวันหนึ่ง น้องสาวได้ไปซื้อเตงโมเอามา กินรวมพ่อแม่พี่น้อง บังเอิญมีเม็ล็คเตง โมคกไป ลูกชายผู้นั้นพอดิ ชายผู้นั้นจึงหยิบเอาเม็ล็คเตง โม มาฝึงลงที่ปีสสาวะพอดิ อยู่มาไม่กี่วันเม็ล็คเตง โมก็งอกออกมาหนึ่ง ลูก พอเตง โมสุกจึงให้น้องสาวนำไปถวยลูกสาว พระราชา เมื่อพระลูกสาวราชาเสวยเตง โมลง ไปก็ ตั้งครรภ์ สาวสนมกรรมวังคดลคจนประชานพา กันแตกคั้นเป็นอันมาก ต่อมาลูกสาวพระราชาให้ ประสูติโอรสงามโสภากว่าคนอื่น พระราชาจึงเรียกเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ให้มา ประชุมกันแล้วก็ให้คัษ็องร้องป่าวให้ทั่วบ้านทั่ว เมือง เขาก็มากันหมดทุก ๆ คน เพื่อจะให้โอรสนั้น วิ่งไปหาคนใดแล้วก็จะยกลูกสาวให้เป็นภรรยา และโอรสนั้นด้วย พระราชาจึงครัสถามเสนา อำมาตย์ว่าคนที่มามีแค่นี้หรือ ก็ได้รับคำตอบว่ายัง มีอีกคนหนึ่ง ทหารจึงไปนำตัวชายคนนั้นมาแต่ ชายคนนั้น ไม่มา ถือว่าตัวไม่เหมาะสมที่จะมาหา เจ้านาย แต่พระราชาก็ให้จัดขบวนแห่ไปรับมา พอมายัง โอรสก็ได้วิ่งไปกอดชายคนนั้นทันที พระราชาจึงจัดอภิเษกในทันที ทุกคนฮวยชัย พร้อมกัน คังนั้นนายหุดแสนปุมจึงครองราชย์ต่อ ไปอย่างมีความสุข จบ

ลูกสะกดกะเลขจัดพิธีเขนออยนองเคราะห์เลข ประเจีจวนอเชรกรกรวด อาเน็ยะรีกะบาน เลิงเกิดสะกดปกรองเรียสคอด ออยเมียนความ เซาะต้อป้ออวะเมกตาปีกอลน้อต้อ โคว จบ	

คำศัพท์

แม่อวของปะโอน	=	พ่อแม่พี่น้อง
กร้อมปะเต็ยะ	=	ไค้ฎนเรือน
อาเลอะ	=	แดง โม
เกร็อบ	=	เมลิค
ปะโอนกรรมม	=	น้องสาว
ลูกสะกด	=	พระราชา, กษัตริย์
บานนูนคบ	=	ตั้งห้อง
ประเจีจวน	=	ประชาชน
มันขอม	=	ไม่ขอม
สน็อม	=	เหมาะ, ควร
อ็อบ	=	กอด
เรียสคอด	=	ราษฎร

*หมายเหตุ

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานปรัมปรา ที่แทรกคติสอนใจว่า “คนขี้เกียจใครก็ไม่อยากคบหา
แม้แต่พ่อแม่พี่น้องของตัวเอง”

7. นิทานเรื่องสุนัขขอกมีปึก (จะแกจองเมียนสะหลาบ)

ตาเรื่อง ชุ่มเสนา ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ยूर โมเฮยเมียนจะแกมาคูปุงคะเลี่ยนขาง คลัง เดอโตวเคินสะมอกโกนจาบ พอเจียแม เปรียะอวโกนจาบ โมวเคิน เลือยชอมจะแกทา กะเวยชีปวงขมเลือย วอมตุกเมียนแคปิลตุ จะ แกเลือยทาเบอมน้อยอันชีนังขัวโอย โมออย อันชี เปรียะเบออันมันชีตองเทอตามปรับเบย ขางมูยรวัวโอย โโมออยชีปียเทออยอันเชอย แบย เทออยอันเมียนสะหลาบ แมเปรียะอวโกน จาบเกอะคอบรับเลือยปรับออยจะแกตามโม ปุบเกอะเฮิน โดวพูบพูบ จะแกเลือยทาจำเชิน อันมันเมียนสะหลาบขาง โฟงแอน เกอะเลือย เฮินจำพอเฮินพลอวแยกพอเจียเคินพะโยปุงโม ปีชีเลียง จิชะะโม เมียนคอนะซัด โนวนังเขียมก รอยชะะพอ โคนจาบเคินเกอะเฮินกัคมุขชะะ พอชะะเงียะเกอะลุดซัดเกอะทะเล็ยะ มะนีเกอะ ทะเล็ยะมะนีลัซสูงชะะเกอะรีวคตามชะะ จอน ซัดตุก โคนจาบเกอะเลือยเปือมซัด โดวออยจะ แกพอจะแกชีจะแอกเฮอย โคนจาบเกอะเนือม โดวคอลลสะเร เมียน บองเปรียะปะ โอนปุงสะคุงสะเร โนว อาบอง เกิมมะนีกกะจิลเลือง โดวเคยลือเมยเชอ พอเคย ลัวะ โคนจาบคองป็นตุ เกอะ โดวเฮอยยังเกอะนัง เจิงกะบาลพออาปะ โอนเคิน คะลายตา โคนจาบ นังเจิงบองกะเลือยจอลเชอป็นกอโค โดว พอ โคนจาบเคินเกอะเฮินแจน อาบองเกอะ เคิงเงาะ โมเวยคะเนียเปรียะปะ โอน จะแกเคิน	นานมาแล้วมีสุนัขตัวหนึ่ง กำลังหิวอย่าง มาก เดินไปเห็นรังนกซึ่งอยู่ต่ำ ๆ ก็เลยขึ้นไปว่า จะกินไข่นก พ่อแม่ของมันมาเห็นจึงขอสุนัขว่าอย่า กินไข่นกของเราเลยขอไว้ มีแค่สองตัว สุนัขเลย บอกว่าถ้าไม่ให้ข้ากินจะเอาอะไรมาให้ข้ากิน ต้องทำตามที่ข้าบอกสามอย่าง หนึ่งหาอะไรมา ให้กิน สองทำให้ข้าหิวระะ สามทำให้ข้ามีปึก พ่อแม่มันก็ตอบรับ บอกให้สุนัขตามมา แล้วก็บิน ไปฉับฉับ สุนัขเลยว่า รอก่อนข้าไม่มีปึกอย่างพวกเอง ก็ เลยบินรอ พอเห็นทางแยกพอดีเห็นผู้ใหญ่บ้าน กำลังมาจากกินเลี้ยง ชิม้ามา มีก้อนเนื้ออยู่ใน ข่ามหลังม้า พอนกเห็นก็บินลัดหน้าม้าพอม้าตก ใจก็กระโจน เนื้อก็ตก คนก็ตก คนมัวห้วงม้า ก็ วิ่งตามม้า ทั้งเนื้อไว้ นกก็เลยคาบเนื้อไปให้ สุนัข พอสุนัขกินอิ่มแล้ว นกก็พาไปถึงนา มีที่ กับน้องกำลังดำนาอยู่ ตัวพี่เป็นคนจู้คร้านขึ้น ไปนอนบนต้นไม้ พอนอนหลับ นกทั้งสองตัว ก็บินไปเหมือนว่าจะจิกหัว พอน้องเห็นก็นึกว่า นกจะจิกพี่ ก็เลยโยนไม้เท้าแขนไป พอนกเห็น ก็บินออกไป ไม้ก็ไปถูกหัวพี่ ตัวพี่ก็โกรธ ลง มาตีกันกับน้อง สุนัขเห็นก็เลยหัวเราะ เลยว่า เอาต่อไปทำให้ข้ามีปึก นกก็พาไปต่อ ไปถึงเหวเลยบอกสุนัขว่าปึกอยู่ในถ้ำกลาง เหว สุนัขก็เลยลงไป ในถ้ำมีเสืออยู่ พอเสือเห็น

เกอะเลื้อยเขี้ยวเลขทา เอาตอ ไตวเทอออยอัน เมียนสะหลาบโกนจาบเกอะเนือมไตวตอ ไตวคอกหิว เลื้อยปรับจะแกทาสะหลาบโนว นังทำกะน่านหิว จะแกเกอะเลื้อยเจาะไตวนัง ทำโจนไตวรวุสะหลาบแต่นังทำเมียนคะลา โนวพอกคะลาเคินจะแก เกอะลูดตะกรุปจะแกเก อะรวค โจนทะเลื้อยหิวเงือบมันบานสะหลาบ จบ	สุนัขก็โคดตะกรุป สุนัขก็วิ่งจนตกเหวตาย ไม่ ได้ปีก จบ

คำศัพท์

จะแก	=	สุนัข
คะเลียน	=	หิว
สะมอก	=	รัง
โกนจาบ	=	นก, ลูกนก
ปวง	=	ไข่
ปรับ	=	บอก
จื	=	กิน
สะหลาบ	=	ปีก
ซัด	=	เนื้อ
สะแร	=	นา, ที่นา
กะจิน	=	จี้เกียจ
เฉอ	=	ไม้
คะลา	=	เสื่อ
รวค	=	วิ่ง
เงือบ	=	ตาย

8. นิทานเรื่องแม่สุนัขลูกคน (แมงกะแจ โคนมะณี)

ชายพัน เปรียบสม ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ยูโมเฮยเมียนจะแกมาตุลิด โคนเกิดมะณี โคนเกิดมะณีมุกเมื่อะคเจีย แซเทยเกอะฮัวโตว เจมโจนทม มีบองโตวบานปะแคยแซเทย มีปะ โอนเกอะบานปะแคยแบบคะเนีย แคมันบาน เมียนปิ่นมีบอง พอแมเคนทามิบองเกิดเนี่ยะ เมียนแมงกะเซาะคเอาะ เลือยจองโตวรวัว โคน ซอม โคน โนวสอง ซอมบายซอมคักชีกะบาน พอโตวรวัวเมนเตน มีบองเกอะปรับทามัน สะ เกือลเต มันกียเคินเต จะแกตุนิ เปรี่ยะแคนแม กลุนแอนสอง แมงกะขุม โดยเจิดเลือยโตวรวัวมี ปะ โอน มีปะ โอนเกอะรวัวบายรวัวคักออยซี ปรับ ปะแคยทานิแมยม ขมนั่งออยแม โนวสอง ปะ แคยเกอะมันบานทาโอย เกอะเจียเจิดสอง โนว ยูนโตว เลือยแมเจือบเลือยฮัวจะเอิงแม โตวคะ หีบตุก ใจเจียเวเลือยลอะอโตวเบิกหีบตีคมะนอง เคินจะเอิงแมเกิดประเกิดเมี่ยะปิ่นหีบ เกอะ เลือยเกิดเนี่ยะเมียนคลั่ง พอปะแคยมิบองเคน เริงทาจะแกตุนิ เกิดแมคอนปะปีวะน กลุนแอน แดปะปีวะนมันขอมรับเกอะเลือยแคนปะปีวะ น แจนปีปะเตี่ยะมีบองเกอะ โตวเซอมเตียนกีซี จบ	นานมาแล้วมีสุนัขตัวหนึ่ง คลอดลูกเป็น คน ลูกที่เป็นคนหน้าตาดี เศรษฐีก็เอาไปเลี้ยง จนใหญ่ ตัวที่ได้สามมีเศรษฐี ตัวน้องก็ได้สามมี เหมือนกัน แต่ไม่รวยเท่าคนที่ พ่อแม่รู้ว่าคนพี่ เป็นคนรวยแม่คนจนชั้นแค้น เลยอยากไปหา ลูก ขอลูกอยู่ด้วย ขอข้าวขอน้ำกิน พอไปหา จริง ๆ คนพี่ก็บอกว่าไม่รู้จักหรือ ไม่เคยเห็น หรือสุนัขตัวนี้ และไล่แม่ตัวเองด้วย แม่ก็ร้องไห้เสียใจเลยไปหาคนน้อง คนน้องก็หาข้าวหาน้ำให้กิน บอกสามมีว่านี่แหละแม่ฉัน ฉันจะให้ แม่อยู่ด้วยสามมีก็ได้ว่าอะไร ก็ดีใจด้วย อยู่ นานไปจนแม่ตายเลยเอากระดูกแม่ไปใส่หีบไว้ วันดีเวลาสวยไปเปิดหีบอีกครั้ง เห็นกระดูกแม่ เป็นเงิน เป็นทอง เต็มหีบ ก็เลยเป็นคนมีมาก พอสามมีคนพี่รู้ว่าสุนัขตัวนั้นเป็นแม่ของภรรยา ตัวเอง แต่ภรรยาไม่ยอมรับ ก็เลยไล่ภรรยาออกจากบ้าน คนพี่ก็ไปขอตานเขากิน จบ

คำศัพท์

มะนี้	=	คน
ปะแคย	=	ผัว, สามี
บาย	=	ข้าว
ยุม	=	ร้องไห้
จะเอิง	=	กระดุก
ปิ่น	=	เต็ม
ปะเตี้ยะ	=	บ้าน
ชอมเตียน	=	ขอตาน

9. นิทานเรื่องสันดานคนจน (สันดานมะนี้กะวอด)

คาตั้ง พันธะวงศ์ ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
คาเปรียะเขยเมียนสะแร โนวมาบอนปีลไร ยัวะคะเนียบโมยูรเฮีย โคนเกอะมันเมียน เมียน โนวมาง ติกิโตวสะแร เขย โนวปะเตี้ยะเทอ ยังนานอนังเมียนนังเกิด กะวอดและเฮียตาคี เขย ออคอยากออคกระอ เจดกะเคาคอลตีวคา คาเปรียะเขยมันเมียนทอยังนานอ นังยัวกรอ ประโตวออยนะทา ติวคานู้งยเนาะยัว โตวออย พะลวอโมปีสะแร สะนามโตวสะแรปรีก คอลละเจียดเกอะลอบวินตัวประตุกกะนานพะ ลือ พอคาโมฮับนังคอลล ปุงนังเคือลโตวตีค พอ เจียดากีทา เทอมือทะเมยคะวะนังเกิดยังนานอ เวียงนังระมิลเดินพะลวอคะละระโอย ยัวสไบโมจงทะเมยบานเกอะเคือล เคือล เกอะมันดรอวพะลวอ โตวเปียนาเปียนเขยมัน ปะกะลอคะเล็ดโตวชะงายเกรือน เลือยสะราย	คากับยายมีที่นาอยู่หนึ่งที่ 2 ไร่ อยู่ด้วยกัน มานานแล้ว ลูกก็ไม่มี มีอยู่วันหนึ่งคาเขาไปนา ยายอยู่บ้าน “ทำยังไงน้อจะมีจะเกิด จนเหลือ เกิน” คาพูด ออคอยาก อคนาน ร้อนถึงเทวคา คา กับยายไม่มี ทำยังไงน้อ จะเอาไหเงินไปให้ว่า ัจั้น วันนั้นเอาไปให้ทางกลับจากนา ที่ที่ไปนา เมื่อเช้า ตอนเย็นก็กลับคืนตั้งเงินไว้กลางคันทนา พอดามาเกือบจะถึงกำลังจะเดินไปอีก พอ ติดาแก้วว่า ทำเป็นตาบอดจะเป็นอย่างไรน้อ มัน จะมองเห็นทางบ้างไหม เอาผ้ามาผูกตาได้ก็เดิน เดินก็ไม่ถูกทาง ไปทั่วทีปทั่วแดน ไม่ถูกไหเลย ไปไกลพอสมควร เลยแก้มัดผ้าออก เดินหาทาง ต่อไป พันไปวันนั้น

สไบแจน เดือลรั้วพะลวตอโตว พอดโตวไ
เนาะไกรอย ติวคาวัวโตวจอกคูก นังเมอแดน
เกือคเคือลรุกโตวรุกโม เมอแอบ ๗ นังคูลเกอะ
มันคูล แคลคตาเกือยเดินรุกโตว โมโตวโมของงัย
จอกคูกทาเบอเคือลคมเกอะตะกิดกะบาลพอเจีย
พอคาโมคตลอบอนเมอแอนกึคบานกึคเจียเลือย
ทา ยีอันนังเทอมือเกือคมะนีหลังค่อมแคย
คะนองกองอันนังชื่อจะแคะคลั่งบะลา ลวง
ออนมือ เลือยชัวคองจอบ จะรอด ออนเคือล
โตวเกอะพอดเลือยมันบานคีค

งัยกระรอยคีค ติวคาวัวโมคูกนังมูกจะเนือร
ทาเบือคตาเลิงโมปะเลือย พอโมปีสะแร โคนกะ
เมนกึทาคาตามันคลายจะแคะจะกุดตะ เคินกึ
แคนแวมัน เคินเคือนบานนา เกือคเกอะคล้าย
ปุงคานังเลือยคังจะเนิน กึยปานเลิงโตวคูลเลิง
กรอยปะเคือยเลือยมันบานมันปะซัมกะลอประ

งัยกรอยคีคติวคาวัวโตวคูกนังบอนเคยนัง
นะ เบอเคคเวียกวงปะ กะลตองกะลตอเชือยมัน
ปะนังเทอยังนา งัยกรอยล้งอาตาโมปีสะแรเคิน
กึเพิกสรา กึชวแบโตวเพิกสราโทนังกึ สะเวิง
มันบานเคคบอน เคคคังกราว มันบานประวัม
สะเนาะปะแคยปะปวนกรัวคะเนียเทอยังนาคา

อคเมียนอกเคิดและพอเลือยควงคะเนีย
เชือยโพยขิงเงาะแเขยโตวจะเรือคตะเปียงโม
เมียนคะไรปะคัวะโนวมาคู ชัวโมเทอมอกนูน
กะจอบชั้บกะบาลเทอปีกะจอบ ชัวชัคเทอปีกะ
จอบ พอคางจะโฮยรูดโฮยรูด ลึคคะสะปวกออย
คางจับมุน เอาคางอริชฐานชัวเบอคาวาสนาเมียน
ปะชัค เบอตามันเมียนปะกะบาล คากะสะวา

วันหลังเทวคาเอาไปผูกไว้ กับไม้ที่เก
เคินลอคไปลอคมาไม้แอบ ๗ จะลัมกึไม้ลัม ที่
คาคเคยเคินลอคไปมาไปมาทุกวัน ผูกไว้ว่าถ้า
เคินมาที่ชนหัวพอดี พอดามาถึงตรงไม้เอน คิค
ได้คิคคิเลยว่า กูจะทำกูเป็นคนหลังค่อมหนอย
หลังโก่ง กูจะเจ็บเฮวมากเท่าไร ลองกั้มคูล
เอาค้ำจอบค้ำกั้มเคิน ไปกั้พันเลยไม่ได้คิ

วันหลังอีกเทวคาเอามาไว้บนบันได ว่าถ้า
คาคขึ้นมากูลเลยพอกลับจากนา เค็กบอกว่า คาค
คาค ไม่กัลลวหมาบารี เห็นเขาไลคิ แกกั้กัลลว ค้าง
จะขึ้นทางบันได ไม่ได้ขึ้น ไปกระโคคขึ้นหลัง
บ้าน เลยไม่ได้ไม่ถูกไหเงิน

วันหลังอีกเทวคาเอาไปไว้บนที่นอน ถ้า
นอนคองถูกไหทั้งไห แล้วไม่ถูกจะทำยังงัย วัน
หลังคามาจากนา เห็นเขาคั้มเหล้า เขาเรือกเลือย
ไปคั้มเหล้าโทกับเขา เมาไม่ได้นอนที่นอน
นอนข้างนอก ไม่ได้เงิน ที่นี้คัวเมียบคูกกันทำยัง
งัยคาคไม่มีไม้เคิดเลย พอเลือยควงกันแล้วพวก
เรา งันขายไปสับหน่อไม้มา มีปลาช่อนอยู่คัว
หนึ่ง เอามาหมกสึห่อสับหัวทำสองห่อ เอาเนื้อ
ทำสองห่อพอแต่หนึ่งเสร็จจะไรเสร็จยกใส่ถาด
ให้คางจับก่อน

เอาคาค ! อริชฐานเอาถ้ำคาวาสนามีคิถูกเนื้อ
ถ้ำคาคไม่มีถูกหัว คาคก็จับ ถูกคางข้างหนึ่ง ขาย
จับที่หลังถูกเนื้ออยู่ 2 ห่ออีกไม่อิม คางจับอีก ได้
คางอีก ขายถูกเนื้อ ที่นี้ห่ากั้น คาคก็อยู่แต่คาค
ขายไปเป็นคนใช้เขา เลยได้กับนาย เขาเลยเอา
ทำเมียบ คาคก็ทังบ้านว่าจะไปหากินเอาข้างหน้า
หลายเคือนหลายปีค่อมมา ไปถึงที่เมียบอยู่ ที่นี้จ่า

วัป ปะคะเกียมมาคาง แยกจับกรอยปะวัด โนว ปีกะจอบติดมันจะแอด ตาจับติด ปะกะบาลติด แยกปะซัด สะเนะเลนคะเนียบ ตาเกอะ โนวค่าตา แยกโตวเกิดคน ใ้ก็ เลือยบานเปรี๊ยะเนือยก็ เลือยชั่วเกิดปะปนวน ตาเกอะจอลปะเต็ยะทาโตวรัวชีชั่วโคมุก ยูนแคยูนฉนำตอ โม โตวคดลบนปะปนวน โนว สะเนะจำปะปนวนมันบาน แดปะปนวนจำปะ แดยบาน เคนคะคออวระแซย ๆ โมชอมบายชี ปะปนวนเกอะวิดบายออยกะจอบประออยฮวง จองคะกะแซเจียบคะเนียบประออยโตวปีเมิน แยกคะเนียบเลิงเคนเริงคะรูปขาง รูดตาเกอะ เคนโตวคตอ โตวชะงายกะเรือนเลือยละเวือย โตวคดลสะเป็ยนเฉอมละลงสะตัง ตาเกอะ เลือยโตวกุยกะน่านสะเป็ยน กุยปะแอดคะวอล กิดทา กะจอบบาย เบอรากิเคิน โมอันนังออยกิดชี สดางคัมันออยราเต นังชั่วปะปนวนเทอปะเต็ยะ ละออย ๆ แยกฮองออวโตวฮวง เจิงทะนิทะนุ ละ เมิกเป็กมาก ตะปะกะจอบบายเปรี๊ยะประทะ เลือย โตวนั่งตีกบัค เกอะเลือยมันบาน โอยนะ มันแตะ จบ	เมียไม่ได้ แต่เมียจำชั่วได้ เห็นเลื้อยผ้าขาด ๆ มา ขอข้าวกิน เมียก็ห่อข้าวให้ห่อเงินให้ด้วยผูกใส่ เชือกติดกัน เงินให้ไป 2 หมั้น พุดกันจนรู้เรื่องทุกอย่าง แล้วตาก็เดินไป ต่อ ไปไกลสมควรเลขเหนือย ไปถึงสะพานไม้ ข้ามแม่น้ำ ตาก็เลยนั่งกลางสะพาน นั่งฟังเสา นี้กว่าห่อข้าว ถ้าใครเขาเดินมาข้าจะให้เขากิน สดางก็ไม่ให้ใครหอก จะเอาเมีย ทำบ้าน สวย ๆ พุดไปยิ้มไปด้วย ขาถีบนั้นถีบนี้ละเมิก เป็กมาก ถีบถูกห่อข้าว กับเงินคกไปในน้ำหาย ก็เลยไม่ได้อะไรสักอย่าง จบ

คำศัพท์

สระแ	=	นา, ที่นา
ตีวคา	=	เทวดา
กะลอ	=	ไห
จะเนือร	=	บันได

ดูค	=	กระโดด
กรัว	=	พุด
ตะไธยปะต้วะ	=	ปลาช่อน
มอก	=	ห่อหมก
สะปวก	=	ถาด
สะวา	=	คว่ำ, จับ
ฉนำ	=	ปี
แก	=	เดือน
กะแซ	=	เชือก
กรูบยาง	=	ทุกอย่าง
สะเปียน	=	สะพาน
ฉะลอง	=	ข้าม
สตั้ง	=	แม่น้ำ, ลำน้ำ
กะนาน	=	กลาง
กะจอบ	=	ห่อ
บัก	=	หอย
ตีก	=	น้ำ

10. นิทานเรื่องกำพร้าวสองพี่น้อง (กำพร้าวระบองเปรี้ยะปะโอน)

คำตั้ง พันธะวงศ์ ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ออวเจ็อบ แมบานปะเคยทะแมยโกนเกอะ โทมพอตา ออบกอะเนยโตวรวชีบานโนวโม ออวทะแมยเปรี้ยะแมโตวรวะโลง โคนออ โนวปะเค็ยะ ชวงแคะถิน แคะเทอสะเร เคนกิโตวถิน ตีกเวียนสะเรเกอะโตวถิงกิ โตวจับบานกะ คามโมบันตุ เคนเพลิงนั่งเตาจะกรานแมเมียน ระจิก เจ็บบโนวเล็ยโตวพะลอม ปะกัคออ	พ่อตายแม่ได้สามีใหม่ ลูกก็โตพอจะกอด คอกันไปหากินได้ อยู่มาพ่อใหม่กับแม่ไปหา หัวมัน ให้ลูกอยู่บ้านช่วงฤดูฝน ฤดูทำนา เห็น เขาไปเล่นน้ำทุ่งนาก็ไปกับเขา ไปจับได้ปูมาสี่ ตัว เห็นไฟในเตาเผาของแม่มีไฟคิคอยู่ เลยไป พัด เป่าให้คิคได้เผาปู หัวข้าวก็หัว ไม่มีข้าวกิน กินหัวมัน ก็ไม่หนักท้อง พอแต่เผาปูทุกทั้งสี่ตัว พี่กินหนึ่ง ให้น้อง

แซะบานคอด กะคามเคลี่ยนบายเกอะเคลี่ยน
 มันเมียนบายซี วีตะ โลงเกอะมันทะงวนปัวะ
 พอตาคอดกะคาม จะเอื่อนตองบุญดู เลื่อย
 ยัว โควเลียะตูกปี อาบองซีมุขออยปะ โอนซีมุขดู
 กออยแมออยอวเนียมาคู สะเนอะอาปะ โอนซี
 มันจะแอด ยุมซีตีด ออคมันบาน เลื่อยยัวโม
 ออยปะ โอนซีเอะเอะมันจะแอด แดพโนว
 บาน โจนละเจียด แม โมคอด โมจะกรานนังคอด
 เพลิงทานังสะงอนตะโลง
 เकिनจิงกะคามรูยโนวจะกรานเลื่อยตะเนน
 โจนทา อานายระนาบานกะคาม โมคอด สะ
 มาคแอนแม เนียมปะ โอน โควลิ้นเวียนสะแ
 บานกะคามโม บุญโมคอด ทาดุกแมปีดู เนียม
 คะเนียซีเนียะมุข
 สะเนอะอาปะ โอนยุมซีตีด สะมาคเกอะ
 เลื่อยยัวออยซีเอะ แมเกอะมันทาโอย สะงอน
 ตะโลงจะเอิ่นรุคปะแคยกีเคิง เมียอาบานกะ
 คามมันตูกออยอันซี โควยั้งตะ โลงกะเวยออย
 แมวซี โควซีลือทะนึ่ง โจนเกอะงัยมื่อมันบาน
 ซี ออวชมชะมาคซีชวง ออวเกอะทะเลียะ
 สะมอกเป็โม แมเกอะทะเลียะ สะมอกเป็โม กะ
 เกน สะมอกแคนออวแคนแมนูเฮือย จนกัชีจะ
 แอด ซอล โนวตากะเงือบตูด ๆ จะ โมปีลือ ออย
 รีชีนังแคย ตอนนุกอ เกอะมันเดือนมีสะลิด เมีย
 สะไบมาคะนัคจะระแฮคจะเรินเฮือย ปรีก
 เลิง พอตาแม โควพอดเลื่อย โควปรับอม ทานัง
 เนียมปะ โอน โควเงือบนัคมุขเลื่อย โนมันบาน
 เต เคื่องยางคะลั้งอมเกอะปุกบอชออยมาปูก รุด
 เกอะออยปะ โอนออยคะละเคินคะละ โควเลียะ

กินหนึ่ง ไว้ให้แม่ให้พ่อคนละตัว ที่นี้คัวน้อง
 กินไม่อิ่มร้องจะกินอีก อุดไม่ได้ เลยเอามาให้
 น้องกินหมด ก็กินไม่อิ่มแต่พออยู่ได้

จนเย็นแม่มาถึงมาที่เตาจะจุดไฟ ว่าจะต้ม
 มันเห็นขาปูโรยอยู่ที่เตา เลยถามลูกว่า ไอนาย
 ใครได้ปูมาเผา ผมเองแม่ พาน้องไปเล่นทุ่งนา
 ได้ปูมาสี่ตัวมาเผา ว่าจะไว้ให้แม่สองตัว พากัน
 กินคนละตัว ที่นี้น้องร้องกินอีกผมก็เลยเอาให้
 กินหมด แม่ก็ไม่ว่าอะไร

ต้มมันสุกเสร็จสามิโกรธ มึงได้ปูไม่ไว้ให้
 ลูกกิน ไปเราหัวมันอย่าให้มันกิน ไปกินบนจั่ว
 บ้าน ลูกก็เขยดูไม่ได้กิน พ่อขอผมกินด้วย พ่อก็
 ทิ้งเปลือกมา แม่ก็ทิ้งเปลือกมา ทะปะเปลือกเคน
 พ่อเคนแม่นั้นแหละ จนเขาอิมเหลืออยู่แต่เม็ด
 เล็ก ๆ เทมาจากข้างบน ให้เก็บกินในดิน

ตอนนั้นกางเกงก็ยังไม่สวม มีผ้าหนึ่งผืน
 เก่า ขาดเยอะแล้ว เข้าขึ้นพอดแต่แม่ไปพัน เลย
 ไปบอกลุงป้า ว่าจะพาน้องไปค้ายข้างหน้าเลย
 อยู่ไม่ได้หรรอกโกรธอย่างมาก

ป้าก็ปั้นข้าวให้หนึ่งปั้น เสร็จก็ให้น้องกอด
 คอบ้าง เดินบ้าง ไปจนเที่ยงตรง ร้อน เหนื่อย
 พาน้องกิน ต้มน้ำบอตาบวคเสร็จ อาบน้ำให้
 น้องให้นอนเล่นร่วมไม้ ฟักี่นั้งคอยคูน้องเทวดา
 มาแปลงเป็นงูหนึ่งตัว ฟังพอนหนึ่งตัว กัดกัน
 ไปมา ประเดี้ยวก็ฟังพอนคาย ลูกก็ไปทะปะเปลือก
 ไม้มาเป่าฟู่ ๆ ฟังพอนก็ทะปะเปลือกนั้นแหละ
 ไปเป่าอีก ลูกก็ฟื้นขึ้นอีก สองครั้งสามครั้ง

ที่นี้เลยวิ่ง ไปวิ่งมาหายไปในป่า ฟักี่นิก ได้
 สงสัยมันเป็นยานะ คั้นนั้นก็เลยเอาไม้ตัดเอา

ทะเงีตรงกะดาว ละเวยเนือมปะโอนซีเพ็กตัก
ตะเปียงตามกะโละรูคจุดตักออยปะโอนออย
เคดลินอันลูปเมอ บองเกอะกุยจាំมือปะโอนตีว
คาโมจាំแลงเกิด ปัวะมาตุสะกานมาตุ คัมคะ
เนียบโตวโม แตะเกอะสะกานเงือบ ปัวะเกอะ
โตวกะเกนสะมอกเมอพะลอมแปด ๆ สะกาน
ร้ววินคัมคะเนียบตัก สะเนะปัวะเงือบสะกาน
เกอะกะเกนสะมอกนู้เฮือยโตวพะลอมตัก ปัวะ
เกอะร้ววินตักปีดอง แบบคอง

สะเนะเลือยรวดโตวรวดโมบักโตวนัง
โตบบองเกอะกิดบานสงสัยเวียเกิดทะนัมน้ำ
เคิมนู้เกอะเลือยขัวตะมอญเวียขัวสะมอกเมอ
บานทมเจียงกอไค เลือยกูคนังจิงสะไบ รุกโตว
คะปะโอนโตวตอตัก

เนือมคะเนียบโตวเป็ยคบบ็ยแคย โตวเคิน
กะแอกเงือบมาตุ กิดบานลวงมือพะนำมันแตะ
มี ขัวโมกะเกน ๆ พะลอมกะแอกพะลอมมะ
นองกะเรื่องแตะ ๆ พะลอมปีดองมันเคินกรอก
บานปุงตาสะลาบพืออันเต พะลอมตัก กะแอก
ชวนบานขุมอ้าก ๆ

พอเจียกะแอกเกอะตะเนน นังขัวโอบบอง
มันขัวโอบของเต เคินโตวโตวเจิงพะแลเมอ
ออยซีเกอะพอเจิดเฮือย กะแอกเกอะเลือยฮอ
เนือมโตว เคินตะกอดุม คุมแตบคูป โอบเกอะกะ
เจิงทะเลือยโมออย จะเรินแคะจะเรินโงะลอมมัน
เมียบสะไบสะลิดสะไบเจียบคะลูนโตวเกอะระ
แฮคเอาะเฮือย

กะแอกเกอะละเวือยมันจองร้วออยซีตัก ร้ว
ออยซีจะเรินจนำเฮือย เลือยเคินเนือมโตวมึง

เปลือกไม้ได้ใหญ่กว่าข้อมือ เลยมัดที่ชายผ้า
เสร็จไปปลุกน่อง ไปต่ออีก พวกกันไปทั่วป่าทั่ว
คิน ไปเห็นอีกาตายหนึ่งตัว นึกได้ลองดูยาซัก
นิดนะ เอามาเคี้ยว ๆ เป่าอีกา เป่าหนึ่งครั้ง
กระดิกหน่อย ๆ เป่าสองครั้งไม่ทันลูกได้ กำลัง
จะกระพือปีกนิดหน่อย เป่าอีกอีกาขึ้นได้ ร้อง
ก้า ก้า

พอดีอีกาถามว่าจะเอาอะไรไป ไม่เอาอะไร
ด้วยหรือคิน ไปไปจิกผลไม้ให้กินก็พอใจ
แล้ว อีการู้เลขบินพาไปเห็นตะโกสุก น้อยหน้า
อะไรสุกกก็จิกคมาให้ หลายเดือนหลายวัน
เป็นหนุ่ม ไม่มีผ้าสวม ผ้าติดตัวไปก็ขาดหมด
แล้ว อีการู้เหนื่อย ไม่อยากหาให้กินอีก หาให้
กินหลายปีแล้ว

เลขพาไปเมืองขัณฑ์ว่าจะพาไปให้ขัณฑ์กิน
พอไปถึงเมืองขัณฑ์ ช่วงนั้นพวกขัณฑ์กำลังตี
ฆ้องประกาศอะไรสักอย่าง อีการู้บอกว่า พวก
มึงอยู่ตรงนี้แหละ กูจะเข้าไปในเมืองกู มันมี
อะไรจึงตีฆ้อง พออีกาบินไปถึงเมือง ขัณฑ์เห็น
อีการู้ไล่จับอีกากิน อีการู้บินไปทางสองคนพื
น่อง

พอขัณฑ์เห็นคนก็หยุดไล่อีกาว่าจะกินคน
พืก็เลขถามว่า พืขัณฑ์ในเมืองเขามีอะไรจึงตี
ฆ้องขัณฑ์ก็บอกว่า เหตุที่ตีฆ้องเพราะว่าแม่
กษัตริย์ตายเมื่อวาน ใครมีความสามารถทำให้
ฟื้นมาได้ กษัตริย์จะแบ่งเมืองให้ครึ่งหนึ่ง จะยก
ลูกสาวให้ด้วย สองพืน่องคู่นี้ก็เลยว่า พาผมไป
ผมช่วยได้ แต่ต้องหาเสื้อผ้ามาให้ใส่ก่อน ขัณฑ์
ก็หาเสื้อผ้ามาให้ใส่ เข้าไปรักษาก็หายดี เพราะ

เย็บะ ทานังเนื่อมโศวออยเย็บะซี พอโศวคอลลมึง
เย็บะ ชวงนุโพงเย็บะปุรเววกวงประกาศโอยมา
ยาง

กะแอดเกอะทาพวกอาแอนโนวแตระเฮือย
อันนังโจนโศวณังมึงมือเวียเมียนโอยตะบาลเว
ยวงพอกะแอดเฮือนโศวคอลลมึง เย็บะเคินกะ
แอดเกอะแค้นจับกะแอดซีกะแอดเกอะเฮือน
โศวโคปีเรียบองปะโอน

พอเย็บะ โศวเคินมะนีเกอะโซบแค้น
กะแอด ทานังซีมะนี อาบองเกอะเลือยตะเนน
ทา บองเย็บะนังมึงก็เมียนโอยตะบันเววกวง
เย็บะเกอะปรับทา ขอนก็เววกวงปะระวะทาเม
สะคัดเงือบคอนเซือน ราเมียนความสามารถ
เทออยอรวโอบานสะคัดนังเบนมึงออยมา
กะละ นังลิกโกนกรรมมออยชวง อาบองปะ
โอินกุนิเกอะเลือยทา เนื่อมชะมาคโศวชะมาค
จูบาน แดคองรวคออวโอบอยคะเซือน เย็บะ
เกอะรวคออวโอบอยคะ โจนโศวรักษาเกอะ
บัคเจีย ขอนทะน้าสะมอกเมอ สะเคาะแบยคอง
บัค ก็เกอะแซนออยเบนมึงออย

จง โศวคิต เบอบองบานเจียเฮือยปะโอน
เกอะจงโศวคิต อาบองเลือยเบนทะน้าออย
เนียบะมะกะนัค อาปะโอินโศวคอลลคิตมามึง โจน
กรรมมสะคัดเงือบ บานโศวขันอาสารักขาบัคก็
เกอะโกนกรรมมออย ออยครองมึงแทนแม่
แทนออว

พอบานเจียเฮอะคะเนียบอาปะโอินก็คคอลล
แม่ เลือยโมเนื่อมอาบองโศวมือแม่ เตรียมปะ
รวระแซยเนียบปี ปะรวนบูยคะปะระ ปะรวน

ยาเปลือกไม้ เป่าสามครั้งหาย เขาก็แต่งงานให้
แบ่งเมืองให้

อยู่มาตัวน้องอยากไปต่อ ถ้าพี่ได้ดีแล้ว
น้องก็อยากไปอีก พี่เลยแบ่งยาให้ คนละครึ่ง
ตัวน้อง ไปถึงอีกเมืองหนึ่ง ลูกกษัตริย์ตาย ได้
ไปขันอาสารักษาหาย เขาก็ยกลูกสาวให้ ให้
ครองเมืองแทนพ่อแทนแม่

พอได้ดีหมดทุกคน คนน้องคิดถึงแม่ เลย
มาพาพี่ไปเยี่ยม เตรียมปล้องไม้ไผ่ คนละสอง
ปล้อง หนึ่งใส่เงิน อีกหนึ่งใส่ทอง พาภรรยาไป
ทั้งสองขึ้นเรือมาพอมายังท่าเรือ

พอดีพ่อแม่ไปปลุกแดงโม ผลสวขงาม พอ
แต่ได้แลกข้าว ลูกก็ถาม คนทำสวนแถวนั้น เลย
รู้ชื่อแม่ แต่แม่ไม่ทันรู้ “แม่กับพ่อเฮ้ย แดงโมจะ
แลกปล้องไม้ไผ่ไหม” “ไม่ได้ แลกไม่ได้หรอก
เอาไม้ไผ่ ไม่รู้จะเอาไปทำไม ไม่ได้ทอผ้าเสีย
ด้วย” ขอกินก็ไม่ได้ หวงมาก

ก็เลยไปหาลุงป้า ลุงป้าก็จำได้ จัดข้าวจัดน้ำ
ให้อย่างดี ตัวพี่ให้ไม้ไผ่ใส่เงิน น้องให้ไม้ไผ่ใส่
ทอง เหลือสองปล้องว่าฝากไว้ให้แม่ พอแต่ลุง
ป้ารู้เรื่องราว ผมก็จะกลับ เท่านั้นแหละ

ไปลงเรือ พอดีลุงป้าไปบอกแม่ว่า นี่ปล้อง
ไม้ไผ่ ลูกชายแกเอามาให้เมื่อก็ เขาพาภรรยาเขา
มา แม่ว่าไม่ต้อนรับเขา นี่ปล้องไม้ไผ่ เเทดู มี
อะไร มีแต่เงินแต่ทอง แม่ก็วิ่งไปลัดเรือ ไปเรือ
ก็ออก แล้วเทวดาก็ปิดหู ไม่ให้ได้ยินเสียงแม่
เรียก แม่ก็เรียกเรื่อย แต่ลูกก็ไม่ได้ยิน

จบ

มุขคะเม็ยะเนือมปะปวน ไตวคองปี จิกำป็น โม

พอโมคอบอนจอด พอเจ็ยแมออวไตวคำ
 ละเล็อกแผลละงุกละงุน พอตาบาน โคนสระรว
 โคนเกอะคะเนนมะนีเทอชุนแหวนุเล็อยเคนชะ
 เมาะแมเตแมมันเดือนสะเก็อน

“แมเปร็ยะออวเอช ละเล็อกนัง โคนปะรว
 ระแซชคะละระโอย” “มันบาน โคน มันบาน
 โอยเต ยังระแซชเคนขัวไตวเทอ โอยมันบานคะ
 บานฮวง” ซอมกัเกอะมันบานสูงคะลั้ง เกอะ
 เล็อยคะเล็ด ไตวรว้อม อมจำบานเรียบบายเรียบ
 คีกออยละออ

อาบองเกอะออชระแซชประ อาปะโอ
 นออชระแซชคะเม็ยะ โนปีลำปวงทาฝาคคูกออย
 แม “พอดอมเคนริงเคนราวชะมาคเกดนังลอบ
 ปันเนะเฮ็อย”

ไตวเจาะกำป็นพอเจ็ยมอมนู้ไตวปรับแม
 ทานิปะรวระแซช โคนกะเลาะเก็อดขัวโมออย
 มัน ก็เนือมปะปวนกัโม แมทามันตอนกั นิปะ
 รวระแซชจะมือเม็ยนโอย เม็ยนตาประคาเม็ยะ
 แมเกอะรวคไตวสะกัคกำป็น ไตวกำป็น
 เกอะเจนเฮ็อย คิวคาเกอะจอกคะจิด มันออย
 ลือสะเลงแมฮาว แมเกอะฮาวเล็ง แด โคนเกอะ
 มันลือ

จบ

คำศัพท์

กะดาม	=	ปู่
ระงี้ก	=	มีไฟติดอยู่
พะลอม	=	พัด
ปะกั๊ด	=	เป่า
ทงววน	=	หนัก
จะแอด	=	อ้อม
คอด	=	จุด
จะเอิน	=	สุข
ทะเลียะ	=	หิ้ง
กะเกน	=	แทะ
กะเรือบ	=	เมียด
สะลี้ด	=	สวม
ปี้ลือ	=	ข้างบน
คอ	=	กางเกง
กะจะ	=	เก่า
ปรีก	=	เข้า
อม	=	ลุง, ป้า
เคื่อง	=	โกรธ
กอ	=	คอ
ทะเงตรง	=	เที่ยงตรง
กะดาว	=	ร้อน
ละเวย	=	เหนียว
ตะเบียง	=	บ่อ
โคบ	=	ป่า
ทะนั้ม	=	ขา
กอไค	=	ข้อมือ
พะแลเหมอ	=	ผลไม้

จะเรินแค จะเรินใจ	=	หลายเดือน หลายวัน
กอนเขื่อน	=	เมื่อวาน
เอาะ	=	หมด
ระแซย	=	ไม้ไผ่
เม็ยะ	=	ทอง
สะเล็อก	=	แดงโม
สะเก็อน	=	รู้
ป็นแนะ	=	เท่านั้น
ตะจี้ด	=	หู

11. นิทานเรื่องก่อกองทราย (กอพนมกะซัด)

ตาแขก ชุ่มเสนา ผู้เล่า

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
เมียนกระम्म เปรี๊ยะกะเลาะมากูแคงคะเน็ย กอพนมกะวัด ทารากะจันตองเทอดตามที่ มะนี ชะเน็ยปรับกะรูปขางเม็ยนกฎทา เบอปะกายเล็ง ออยชบเทอแคง คะเน็ยกะเรียวยูป พอริ้มแคง ตางมะนีเอะตางเทอ มีสะแรยก็คิบานเล็อย ยัวตะกิน ตอคะเฉอเวน ซองเล็ง กอพนมกะวัด ชะงายคะเน็ย มามิ่งเปรี๊ยะมามิ่ง พออาปะเราะ เคินเอะก็คิตาปะกาย เล็งเฮ็อยเล็อยชบเทอ มี สะแรยเทอดจอนรุค อาปะเราะเอะเล็อยกะจัน จบ	มีผู้สาวกับผู้ป่าวหนึ่งคู่แข่งกันก่อกองทราย ว่าใครแพ้ต้องทำตามที่คนชนะบอก ทุกอย่างมี กฎว่า ถ้าดาวขึ้นให้หยุดทำ แข่งกันตอนกลาง ค่ำน พอริ้มแข่งต่างคนก็ต่างทำ ตัวผู้หญิงนึกได้ เลยเอาตะเกียงต่อใส่ไม้ยาวปักขึ้น ก่อกองทราย ไกลกัน หนึ่งเมืองกับหนึ่งเมือง พอผู้ชายเห็นก็ นึกว่าดาวขึ้นแล้วก็เลยหยุดทำผู้หญิงทำต่อจน เสร็จ ตัวผู้ชายก็เลยแพ้ จบ

คำศัพท์

กระम्म	=	ผู้สาว
กะเลาะ	=	ผู้ป่าว

พนม	=	กอง, ภูเขา
กะจัน	=	แพ้
ชะเนียบ	=	ชนะ
ปะกาย	=	ดาว
ยุบ	=	ดึก, กลางคืน
สะแรย	=	ผู้หญิง
ปะเราะ	=	ผู้ชาย
ตะกีน	=	ตะเกียง

จากการศึกษานิทานเขมรบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ จำนวน 11 เรื่อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามแนวคิดชนวิทยา สามารถเห็นภาพสะท้อนของวิถีชีวิตชาวบ้านจากนิทานเหล่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะจำแนกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ด้านครอบครัว
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านธรรมชาติของมนุษย์
4. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

โดยปกติมนุษย์ทุกคนถือกำเนิดและเติบโตขึ้นภายในบริบทของครอบครัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่ประคบประหงมให้อาหาร เสื้อผ้าและสิ่งที่เป็นพื้นฐานในชีวิตจากพ่อแม่และสมาชิกอื่น ๆ ภายในครอบครัวเดียวกัน (ยศ สันติสมบัติ. 2537 : 109) ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด ซึ่งสุพัตรา สุภาพ (2536 : 34-35) กล่าวถึงความหมายของครอบครัวว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มารวมกัน โดยการสมรส คือ ความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรสแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และลูก รวมทั้งบุญคุณธรรมด้วย
2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่รวมกันภายใต้ครอบครัวเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกัน ไปอยู่ที่ต่างหาก สมัยโบราณครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3 – 4 – 5 ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือน

(โดยเฉพาะประเทศพัฒนา) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วย สามี ภรรยา และลูก หนึ่งหรือสองสามคนขึ้นไป หรือไม่มีเลย

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการกระทำระหว่างกัน เช่น สามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง ซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต่างคนต่างมีปฏิริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่น รักกัน เอาใจใส่กัน สั่งสอนกัน จิตใจผูกพันกัน เป็นต้น

4. ครอบครัวถ่ายทอดค่านิยมวัฒนธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยา และลูก เมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากครอบครัวก็จะได้แบบของความประพฤติปฏิบัติต่อกัน และปฏิบัติต่อผู้อื่น

นิทานเป็นวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ทำให้เราได้มองเห็นภาพต่างๆ ในวิถีชีวิตของชุมชนนั้น สำหรับภาพสะท้อนในด้านครอบครัวนี้ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ โดยมีพ่อแม่ พี่น้อง ลูกเขย ลูกสะใภ้ อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา จากครอบครัวใหญ่ครอบครัวเดียว ก็ขยายเป็นหลายครอบครัวจนได้กลายเป็นหมู่บ้าน การอยู่ร่วมกันจำนวนมากเช่นนี้ บางครั้งจึงมีมุขตลกสอดแทรก ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับการทำงาน การกินอาหาร ดังเช่น นิทานเรื่อง “พ่อตา กับลูกเขย” จากเนื้อหาของนิทานบอกให้ทราบว่า “เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ คือ มีพ่อตา แม่ยาย ลูกสาว และลูกเขย รวมทั้งลูก ๆ ที่ยังไม่มีการครอบครัวด้วย” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“ยู โมเฮย เมียนครอบครัวมุข เกิดครอบครัวมท กือ เมียน ออวะกะเมก โจนกรรมม โจนปชา โจนกันเล้าะ โจนชรัย แคลมันเดือนเมียนครอบครัว โจนจุมเคนีย”

หรือในนิทานเรื่อง “นายหุดแสนปุม” จากนิทานแสดงถึงความเป็นครอบครัวใหญ่ ที่มีพ่อแม่ พี่น้อง อยู่ร่วมกัน ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“นานมาแล้วยังมีชายผู้หนึ่ง แสนจี่คร้านเหลือเกิน จนพ่อ แม่ พี่ น้องของตัวเองไม่นับถือ”

“ยู โมเฮย เมียนมนี่มานี้ะ ชมิ้วะ อาเนี้ยะรีกะจิลจันนับ จนแม่ออวองปะ โจน มันเมียนรนาก็นับถือ”

อีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนภาพชีวิตครอบครัว คือ เรื่อง “พ่อกับลูก” แต่ในเรื่องนี้จะเป็นลักษณะครอบครัวที่มีเพียงพ่อแม่ และลูกชาย 1 คนเท่านั้น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“มีครอบครัวหนึ่ง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ หัวหน้าครอบครัวชื่อว่าลูมี ภรรยาชื่อป้าน้อย มีลูกชายชื่อนุญธรรม”

“เมียนครอบครุ อนุมัติ ปะป่วนเฉมาะ อนุมัติ เมียน โคนเปราะะ มะเนี่ยะเฉมาะบุญธรรม”

จากนิทาน 3 เรื่องนี้จะเห็นได้ว่าสภาพทางครอบครัว โดยมากเป็นครอบครัวใหญ่ และครอบครัวขยาย แต่ก็จะมีบ้างที่เป็นครอบครัวเล็ก ๆ ซึ่งจะสอดคล้องกับสภาพครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านปะเคียบ ที่ส่วนใหญ่ในครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกประมาณ 4-5 คนขึ้นไป แต่จะมีเพียงส่วนน้อยที่มีสมาชิก 2-3 คน เนื่องจากเป็นครอบครัวใหญ่ จึงมีการขยายชุมชนให้ใหญ่และเจริญตามไปด้วย

2. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญทางสังคมอย่างหนึ่ง พฤติกรรมของมนุษย์ในด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก หรือการแลกเปลี่ยน และการบริโภค ล้วนเป็นหัวใจของเศรษฐกิจซึ่งมีอยู่ในทุกสังคม เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ตั้งแต่เกิดจนตาย (ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. 2522 : 94) นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจ คือ รายได้ของประชากร จากนิทานชาวบ้านเขมรบ้านปะเคียบ ได้สะท้อนให้เห็นชีวิตของชาวบ้าน ด้านเศรษฐกิจว่าเป็นระบบเศรษฐกิจของสังคมเกษตรกรรม เช่น มีการทำนา ทำสวน มีการค้าขายบ้าง ซึ่งทำให้ทราบว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีอาหารรับประทานก็พอใจ มีวิถีชีวิตแบบทำเพื่อมีกินและใช้เอง หรือยังชีพมากกว่าที่จะเป็นเศรษฐกิจแบบซื้อขายแลกเปลี่ยน แต่ก็นับได้ว่าชาวบ้านมีระบบเศรษฐกิจที่ดีพอสมควร เห็นได้จากนิทานเรื่อง “ตุ๊กแก” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“ชายคนหนึ่งชอบคัมหมะ.....ลุงตุ๊กกับพวกก็จะตั้งวงเหล้าทุก ๆ วัน”

“มาเสราะเปราะมะเนี่ยะนี้ชอบเพอะสรา.....อมตุ๊กนี่องคะเนี่ยเพอะสราเคดซบไป”

จากเนื้อความตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นอยู่ของชาวบ้านอยู่ในระดับที่พอกินพอใช้ ไม่ขัดสนจึงสามารถซื้อเหล้ามาดื่มเป็นประจำได้ ทั้งที่เหล้าไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในชีวิต

หรือจากเรื่อง “พ่อตากับลูกเขย” ซึ่งนิทานเรื่องนี้จะแสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดี โดยพิจารณาจากลักษณะของเรือน หรือที่อยู่อาศัย ซึ่งมีบ้านหลังใหญ่ มีห้องสำหรับพักผ่อน รับประทานอาหาร ที่ตั้งข้อความตอนหนึ่งว่า

“ตามปกติ ลักษณะของเรือนจะกว้างขวางเป็นห้อง โถง ๆ สำหรับพักผ่อนและรับแขก ด้วย.....มีห้องเก็บของ”

“ปกติ ปะเคี๊ยะคอนชิมสมัยโบราณทละฮูละเฮียงตุ๋งกุยถึง ตุรับแขกพอง.....เมียนกะนองมูยคู้เก็บะบือ”

อีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนภาพเศรษฐกิจ คือ เรื่อง “นายหุดแสนป๋ม” พิจารณาจากวัฒนธรรมการบริโภคครั้งละจำนวนมาก ซึ่งแสดงถึงลักษณะของครอบครัวใหญ่ที่มีสภาพเศรษฐกิจดีพอสมควร มีเงินพอที่จะจับจ่ายซื้อหาอาหารครั้งละมาก ๆ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“อยู่มาวันหนึ่ง น้องสาวได้ไปซื้อแดงโมเอามากินรวมพ่อแม่พี่น้อง”

“เมียนใจนื้อเฮย ประโคโนกรรมคอนอาเนี๊ยะ รีบานโตวตังอาเลอะ โมชินองแม่อวบองปะโคโน”

ลักษณะเช่นนี้ถือได้ว่ามีลักษณะเศรษฐกิจที่ดี เพราะมีเงินไปซื้อผลไม้มากินครั้งละจำนวนมาก โดยไม่ต้องปลูกกินเอง เพราะในชนบทส่วนมากจะยากจนและปลูกพืชผักผลไม้กินเอง

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจ คือ เรื่อง “แม่สุนัขลูกคน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีชาวบ้านบางส่วนที่มีฐานะดีถึงขั้นเป็นเศรษฐี แม้จะเป็นเพียงส่วนน้อยก็ตาม จากข้อความตอนหนึ่งว่า

“นานมาแล้วมีสุนัขตัวหนึ่ง คลอดลูกเป็นคน ลูกคนที่หน้าตาดี เศรษฐีก็เอาไปเลี้ยงจนใหญ่ ตัวพี่ได้สามี่เศรษฐี ตัวน้องก็ได้สามี่เหมือนกัน แต่ไม่รวยเท่าคนพี่”

“ยูโมเฮย เมียนจะแกมาตุลิด โคนเกิดมะนี โคนเกิดมะนีมุกเมื่อะคเจีย แซแทยเกอะยัวโตว เจม โจนทม มีบอง โตวบานปะแคยแซแทย มีปะ โอนเกอะบานปะแคยแบบกะเนียบ แตมันบาน เมียนปิ่นมีบอง”

นอกจากนี้ยังมีนิทานที่แสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี คือ เรื่อง “ตากับยายผู้ยากจน” หากพิจารณาชื่อเรื่องก็ทราบได้ว่าจะมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“นานมาแล้ว มีตากับยายสองคน เป็นคนเข็ญใจ ลูกหลานก็ไม่มี แกอาศัยขอทานเขา เลี้ยงชีพอยู่เป็นประจำ”

“ยูโมเฮย เมียนตาเขยปีเนียะ โคนเงากะมันชมเดียนกิติชีโตวมางัย ๆ จะแอดคละอดคละ แล้วแตนองชมกิบาน”

นิทานที่แสดงถึงสภาพเศรษฐกิจไม่ดี มีวิถีชีวิตแบบทำพอกิน หรือแม้บางครั้งก็ถึงขนาด อดอยาก ด้วยเหตุที่อาชีพทำนาทำไร่เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านจากนิทานเรื่อง “สันดานคนจน” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“ตากับยายมีที่นาอยู่หนึ่งไร่ 2 ไร่ อยู่ด้วยกันมานานแล้ว ลูกก็ไม่มี มีอยู่วันหนึ่งตาเขาไป นา ยายอยู่บ้าน “ทำยังงั้นนี่จะมี จะเกิด จนเหลือเกิน” ตาพูด อดอยาก อดนาน”

“ตาเปรียะเขยเมียนสะแร โนวมาบอนปัดไร้อะคะเนียบ โมบูรเฮย โคนมันเมียน เมียน โนว มางี ตากิโตวสะแร เขย โนวปะเตี้ยะเทอยังนานอนังเมียนนังเกิด กะวอดและเฮือยตากิ อดอดอยาก อดคระอ”

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ห่างไกลความเจริญ คือ เรื่อง “พ่อกับลูก” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“นานมาแล้ว มีหมู่บ้านหนึ่งอยู่ห่างไกลความเจริญมาก มีชื่อว่า “ทุ่งสว่าง” ไม่มีถนนหนทางและไม่มีไฟฟ้าใช้เลย...ครอบครัวลุงมีฐานะยากจน”

“ยูโมเฮย เมียน โสระเจมาะ โสระ “ทุ่งสว่าง” มันเมียนถนล มันเมียนไฟฟ้าเปรอ...ครอบครัวอมมีกะสัคนะ”

แสดงถึงลักษณะเศรษฐกิจในอดีตของชาวบ้าน ซึ่งสมัยก่อนยังไม่มีถนนหนทาง การคมนาคมยังไม่สะดวก ระบบสาธารณสุขปลอดภัยไม่ดีเท่าที่ควร แต่บ้านปะเคียบสมัยปัจจุบันนี้เริ่มมีระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมาตามลำดับ

นิทานทั้ง 7 เรื่องนี้แสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่มีทั้งดีและไม่ดี แต่จากการไปทำความรู้จักและสัมภาษณ์ชาวบ้านแล้วพบว่าส่วนใหญ่จะมีสภาพเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี ในหมู่บ้านก็มีความเจริญมากแล้ว สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ดีและมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่

นอกจากนี้ชาวบ้านปะเคียบส่วนใหญ่จะปลูกผักต่าง ๆ เพื่อเป็นพืชที่ใช้บริโภคในครัวเรือน หรือแบ่งปันเพื่อนบ้าน และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นพืชที่ทำรายได้ให้ชาวบ้านอีกชนิดหนึ่ง

3. ภาพสะท้อนด้านธรรมชาติของมนุษย์

มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น และพยายามอธิบายความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์ เช่น มนุษย์มีวิญญาณแต่สัตว์ไม่มี มนุษย์มีสติปัญญาคนละระดับกับสัตว์ มนุษย์มีภาษาพูดเข้าใจกันได้ แต่สัตว์ไม่มี มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและมีอารยธรรม (พุทธ ศักดิ์เคชนต์. 2515 : 11)

โดยธรรมชาติมนุษย์จะใฝ่หาการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมทำให้โอกาสที่จะมีชีวิตอยู่รอดมากขึ้น และสังคมจะมีชีวิตดำรงคงอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ ต่อมาเมื่อสามารถสนองตอบความต้องการต่าง ๆ ได้ ความต้องการส่วนหนึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานจำเป็นต่อการดำรงอยู่ไม่ว่าจะเป็นสังคมแบบไหน ((พุทธ ศักดิ์เคชนต์. 2515 : 27) นิทานบ้านปะเคียบที่สะท้อนความต้องการพื้นฐานทางธรรมชาติของมนุษย์มี 2 ประการ คือ

1. การดำรงอยู่
2. การรักษาให้คงไว้ซึ่งระบบสังคม

1. การดำรงอยู่

มนุษย์มีความต้องการอาหารไปหล่อเลี้ยงชีวิต สิ่งที่มีมนุษย์ใช้เป็นอาหารมีมากมายหลายอย่างด้วยกัน จากนิทานที่รวบรวมได้จะกล่าวถึงวิธีการที่จะได้เงินเพื่อนำไปซื้ออาหาร เช่น เรื่อง “พ่อกับลูก” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“เจ้าบุญธรรมก็ตั้งหน้าตั้งตาขยันทำงาน เพื่อจะได้ส่งเงินไปให้พ่อแม่ที่บ้าน”

“พอดอกเมืองกอก เนื้ชะบุญธรรมก็ตั้งเจอดเทอกลอย่างเจียนอง โรงงาน เคม เรอกลเจียเจียงมะนีเจริญ เจริญ บันเจ๊ะ โรงงานสรัญเนื้ชะบุญธรรมขางกี โคนเจว”

นิทานอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการที่จะได้อาหาร คือการจับจ่ายซื้อหาอาหาร เช่น เรื่อง “นายหูดแสนปุม” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“อยู่มาวันหนึ่งน้องสาวได้ไปซื้อแดง โมเอามากินรวมพ่อแม่พี่น้อง”

“เมียนงิน้อ ประโคโนกรรมคอนอาเนื้ชะริบาน โควดิงอาละอะชินองแมออว บองปะโคโน”

หรือจากนิทานเรื่อง “ตากับยายผู้ยากจน” ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสนองความต้องการของตนเองในด้านอาหาร เพื่อการดำรงอยู่ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“นานมาแล้วมีตากับยายสองคน เป็นเข็ญใจ ลูกหลานก็ไม่มี แกออาศัยขอทานเขา เลี้ยงชีพอยู่เป็นประจำ บางวันก็อ้ม บางวันก็ไม่อ้มท้อง เป็นอย่างนั้นทุก ๆ ปี จนชีวิตเริ่มซราลง ทั้งสองคนก็ตกลงใจพร้อมกันจะออกไปอยู่ป่า เพื่อจะทำอะไรเลี้ยงชีพต่อไป”

“ขูร โมเฮยเมียนตาเปรีชะเขยปีนเรยะเกคมะนีทะวงนเจค โคนเจาเกอะมันเมียน วอมเคียนกีชีเจมคะลูน โนวเกคประจำบางงเอะจะแอดปีวะบางงเอะมันจะแอดปีวะ เกคจะเนาะ โมครูป ๆ ฉนำเลิงคะลูนจะเจาะคองปีนเรยะเอะคตลงเจคประรวมคะเนียบงั้นเจน โคว โนวคบ นังเทอโอเยมคะลูนคอโคว”

จากเรื่อง “กำพร้าสองพี่น้อง” ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ในสังคม ด้วยการขูดหัวเผือกหัวมันมากิน เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ยากจน แต่ก็มีวิธีการที่จะอยู่รอดได้ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“พ่อตายแม่ได้สามีใหม่ ลูกก็โคพอจะกอดคอกัน ไปหากินได้ อยู่มาพ่อใหม่กับแม่ไปหาหัวมัน ให้ลูกอยู่บ้านช่วงฤดูฝน ฤดูทำนา เห็นเขาไปเล่นน้ำทุ่งนาก็ไปกับเขา ไปจับได้ปู มาสี่ตัว เห็นไฟในเตาเผาของแม่มีไฟติดอยู่ เลยไปพัด เป่าให้ติดได้เผาปู หิวข้าวก็หิว ไม่มีข้าวกิน กินหัวมันก็ไม่หนักท้อง”

“อ่าวเงือบ แมบานปะแคยทะเลแมยโกนเกาะโทมพอดา ออบกอะเนียบโตวรวีชี บานโนวโมอวทะเลแมยเปรียะแมโตวรวีชีโลง โคนออย โนวปะเตี้ยะวงแคพะลีน แคกเทอสะแเร เคนกิโตวลินตีกเวียนสะแเรเกาะโตววังกิ โควจับบานกะคามโม่บันตู เคนเพลิงนั่งเตาจะกรานแม เมียนระงัก เจียบโนวเซลือยโตวพะลอม ปะกัคออยชะะบานคอด กะคามเคลียนบายเกาะเคลียน มันเมียนบายชี วีตะโลงเกาะมันทะงวนป๊ะ”

2. การรักษาให้คงไว้ซึ่งระบบสังคม

มนุษย์ต้องการจะรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ของกลุ่มชน เพื่อรักษาระบบสังคม ให้คงอยู่ต่อไป ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามจะล้มหายตายจากไปแล้วก็รุ่น เช่น นิทานเรื่อง “พ่อตากับลูกเขย” “นายซูดแสนปุ่น” “แม่สุนัขลูกคน” “กำพร้าสองพี่น้อง” นิทานแต่ละเรื่องจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งงานเพื่อเป็นการสืบเผ่าพันธุ์ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นในครอบครัว เพิ่มประชากรให้สังคมเป็นรุ่น ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด เช่นข้อความตอนหนึ่งจากเรื่องพ่อตากับลูกเขย

“นานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่ง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง นับเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ คือ มีพ่อตา แม่ยาย ลูกสาว และลูกเขย รวมทั้งลูก ๆ ที่ยังไม่มามีครอบครัวด้วย”

“ยูโรเมเฮย เมียนมาครอบครัวโนววัง สะรอกมาสะรอก เกิดครอบครัวที่สมบูรณ์ เมียนอวอะเมคแม่กะเมค โคนกระมม เปรียะ โคนปชา รุมตอง โคนทีมันเดือนเมียนครอบครัวชวง”

หรือข้อความจากเรื่องกำพร้าสองพี่น้องตอนหนึ่งว่า

“แม่กษัตริย์ตายเมื่อวาน ใครมีความสามารถทำให้ฟื้นมาได้ กษัตริย์จะแบ่งเมืองให้ครึ่งหนึ่ง **อะยกถูกสาวให้ด้วย** สองพี่น้องคู่นี้ก็เลยว่า พาผมไป ผมช่วยได้ แต่ต้องหาเสื้อผ้ามา

ให้ใส่ก่อน ชักยักหาเสื้อผ้ามาให้ใส่ เข้าไปรักษาก็หายดี เพราะเขาเปลือกไม้ เป่าสามครั้งหาย เขาก็
แต่งงานให้ แบ่งเมืองให้

“แมสะดักเจ็อบกอนเชือน ราเมียนความสามารถเทอออขรัวโมบานสะดักนั่ง
แบนมิ่งออขมากะละ นังลิก โคนกรรมมออขสง อาบองปะ โอนกุนิเกอะเลือขทา เนือมขะมาค โดว
ขะมาคจุขบาน แดคองรัวคออวโมออขคะเชือน เขียะเกอะรัวคออวโมวออขคะ โจน โดวรักษา
เกอะบัคเจ็ข ขอนทะนำสะมอกเเมอ สะเคาะแบขคองบัค ก็เกอะแซนออขแบนมิ่งออข”

เมื่อมองด้านธรรมชาติของมนุษย์ในนิทานพื้นบ้านที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการดำรงอยู่ ต้องการอาหาร การรักษา ระบบสังคมให้คงอยู่ ล้วนแล้วแต่เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น

4. ภาพสะท้อนด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม

คำว่า “ค่านิยม” ก็คือ ความนิยมของคนในกลุ่มที่มีต่อความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งเห็นว่ามีความควรที่จะกระทำ น่ายกย่องและเห็นว่าถูกต้อง ไม่ผิดจารีตประเพณี

ประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน เป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา (สมชัย ใจดีและคณะ. 2536 : 6)

ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานเขมรบ้านปะเคียบ เช่น จากเรื่อง “พ่อกับลูก” เป็นค่านิยมของคนชนบทที่นิยมเข้าไปทำงานในเมือง เนื่องจากเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ผิดจารีตประเพณี นอกจากนี้ยังได้เงินมาช่วยจุนเจือครอบครัว ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อเจ้าบุญธรรมโตเป็นหนุ่ม จึงขออนุญาตพ่อกับแม่เข้ากรุงเทพฯ (บางกอก) เพื่อไปรับจ้างทำงานหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง”

“พอเนี่ยะบุญธรรมชมอ้วแม่โตวบางกอก โดวหัวประ โมวจุยครอบครัว อมมีเลือย อนุญาตโอวโตว”

ค่านิยมนี้ไม่ได้มีเฉพาะในนิทานเท่านั้น แต่ในชีวิตจริงของชาวบ้านปะเคียบก็เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นค่านิยมที่ปฏิบัติกันมานานแล้ว และเป็นค่านิยมที่ไม่ผิดจารีตประเพณีท้องถิ่น

นอกจากเรื่อง “พ่อกับลูก” แล้วยังมีนิทานเรื่อง “นายหูดแสนป่วน” ที่แสดงถึงลักษณะคำนิยามเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการเรียกประชุม ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“พระราชาก็เรียกเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย...ตีฆ้องร้องป่าวให้ทั่วบ้านทั่วเมืองเขาก็มาทั้งหมดทุกคน”

“สะคัดเคยเอาประชุมเสนาอำมาตย์ตองมนี่...ทออยมนีนองเมืองนี้ โมออยเอ๊ะ โมออยเจอา้นรืออวเบอกเซินทาเจากันเถ้าะ”

จากนิทานเรื่อง “นายหูดแสนป่วน” เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีในการเรียกประชุม โดยจะต้องมีการป่าวประกาศไปให้ทั่วเมือง เช่นเดิยชาวบ้านปะเคียบเมื่อมีเรื่องราวที่ต้องปรึกษาหารือกันก็จะต้องมีการป่าวประกาศให้รู้ทั่วกัน แต่ในปัจจุบันเป็นการป่าวประกาศที่นำเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาใช้แทนการตีเกราะ คือ หอกระจายข่าว เพื่อบอกข่าวสารแก่ชาวบ้าน

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดจากจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ หรือสังคมของมนุษย์ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว (ธวัช ปุณ โฉทก. 2536 : 350) สิ่งเหนือธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล ใช้อักฤษณ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตรวจสอบหรือพิสูจน์ไม่ได้ (อภิศักดิ์ โสมอินทร์. 2537 : 118) สิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ภูติผี จิตวิญญาณ โชคชะตา เกราะห้ ตลอดจนทั้งเรื่องเร้นลับมหัศจรรย์ทั้งหลาย

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานบ้านปะเคียบ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูติผีปีศาจ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง โชคควาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องมหัศจรรย์ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูติผี หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ปรากฏ คือ นิทานเรื่อง “พ่อตากับลูกเขย” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“ห้องนอนของพ่อแม่ ลูกเขยไม่มีสิทธิ์เข้าไปในห้องนั้น ถ้าเข้าไปก็อะผิดผี ขายเขย”

“กะนี่องตุออยแม่ออวเคก โคนปชามันเมียนสิทธิ์โถล เบิกเชิล โถล ไควเวียนนองคือคะโมค บากแซนคะ โมคระวินระเวียะ”

จากนิทานเรื่องพ่อตากับลูกเขย สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการผัดผี โดยมีความเชื่อว่า ผู้ที่เป็นลูกเขยจะเข้าห้องพ่อแม่ของฝ่ายหญิงไม่ได้ เพราะจะทำให้ผัดผี ผิดจารีต ประเพณี หากเข้าไปจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีกับลูกเขย หรือครอบครัวเพราะผีไม่พอใจต่อความประพฤติกของลูกเขยบ้านนั้น ซึ่งโดยปกติในสังคมปัจจุบันของบ้านปะเคียบ ถ้าบ้านไหนเป็นลักษณะครอบครัวชาย หรือครอบครัวใหญ่ที่มีลูกสาวลูกเขยอยู่รวมกัน ผู้ที่เป็นลูกเขยก็จะไม่เข้าห้องของพ่อแม่ฝ่ายหญิงโดยไม่จำเป็น หรือไม่ได้รับอนุญาต แต่หากมีความจำเป็นหรือได้รับอนุญาตก็ไม่ถือว่า ผัดผี

ความเชื่อในเรื่องของ โชคชะตาจากนิทานบ้านปะเคียบ คือ เรื่อง “สันดานคนจน” ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“เฮ้าตา ! อธิษฐานเอาถ้าตาวาสนามีก็ถูกเนื้อ ถ้าตาไม่มีถูกหัว ตาก็จับ ถูกคางข้างหนึ่ง ขายจับทีหลังถูกเนื้ออยู่ 2 ห่ออีกไม่อ้ม ตาจับอีก ได้คางอีก ขายถูกเนื้อ ทีนี้หย่ากัน ตาก็อยู่แต่ตา ขายไปเป็นคนใช้เขา เลยได้กับนาย เขาเลยเอาทำเมีย ตาก็ทิ้งบ้าน ว่าจะไปหากินเอาข้างหน้าหลายเดือนหลายปีต่อมา ไปถึงที่เมียอยู่ ทีนี้จำเมียไม่ได้ แต่เมียจำหัวได้ เห็นเสื้อผ้าขาด ๆ มาขอข้าวกิน เมียก็ห่อข้าวให้ห่อเงินให้ด้วยผูกใส่เชือกติดกัน เงินให้ไป 2 หมื่น”

“เอาตาอธิษฐานขั้วเบอตาวาสนาเมียนปะซัด เบอตามันเมียนปะกะบาล ตาเกอะสะวาวับ ปะตะเกียมมาคาง แยกจับกรอยปะวัด โนวปีกะจอบติดมันจะแอด ตาจับติด ปะกะบาลติดแยกปะซัด สะเนะเลนคะเนียบ ตาเกอะ โนวตำตา แยกโตวเกิดคนใช้ก็ เลือบานเปรี๊ยะเนียบก็เลือบัวเกิดปะปวน”

จากนิทานสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่มีต่อโชคชะตา การเสี่ยงดวงชะตา เพื่อทำนายเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ดี

นอกจากนี้พบนิทานที่สะท้อนความเชื่อเรื่องสิ่งมหัศจรรย์ คือ เรื่อง “ตากับยายผู้ยากจน”
 ดั่งข้อความตอนหนึ่งว่า

“คุณตาครับ ปล่อยให้ผมเถิด ผมจะให้ผ้าวิเศษ ตาจึงว่า ผ้าวิเศษอยู่ไหน แล้วลิงขาวตัวนั้นจึง
 คายผ้าออกจากปาก ตาจึงว่าทำให้ดูก่อนลิงก็ทำตามคำสั่งก็สำเร็จ ตาก็ยินยอม ลิงขาวตัวนั้นก็สั่ง
 กับตาว่า ผ้าผืนลิง นี้ตามแต่นึกเอาเถิดคุณตาครับ”

“ตาบาคเลนจะมด โทว จะมดบังออยสไบวิเศษ ตาเลื่อยทาสไบวิเศษ โทวนัดนารูดสวา
 ซอตุณูกะเจียะสไบแจน โมปิลเมื่อคตาเลื่อยทาเทออยมือเชินสวาเกอะเทอตามซังเกอะรูดตาเกอะ
 ยอมสวาซอตุณูเกอะปรับเปรี๊ยะตาทาสไบกะนัดนิตามแต่ก็คยัวบาดตา”

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมพบเรื่อง “แม่สุนัขลูกคน” โดยมีความเชื่อว่าหากทำดีก็จะได้
 ดี เมื่อมีความกตัญญูต่อบุพการีก็จะได้รับผลดี ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“พอแม่รู้ว่าคนที่เป็นคนรวยแม่คนจนชั้นแค้น เลื่อยอยากไปหาลูก ขอลูกอยู่ด้วย ขอข้าวขอ
 น้ำกิน พอไปหาจริง ๆ คนพี่ก็บอกว่าไม่รู้จักหรือก ไม่เคยเห็นหรือกสุนัขตัวนี้ และไล่แม่ตัวเอง
 ด้วย แม่ก็ร้องไห้เสียใจเลยไปหาคนน้อง คนน้องก็หาข้าวหาน้ำให้กิน บอกสามีว่านี่แหละแม่ฉัน
 ..... อยู่นานไปจนแม่ตายเลยเอากระดูกแม่ไปใส่หีบไว้ วันดีเวลา
 สวขไปเปิดหีบอีกครั้ง เห็นกระดูกแม่เป็นเงิน เป็นทอง เต็มหีบ ก็เลยเป็นคนมีมาก พอสามีคนพี่รู้
 ว่าสุนัขตัวนั้นเป็นแม่ของภรรยาตัวเอง แต่ภรรยาไม่ยอมรับ ก็เลยไล่ภรรยาออกจากบ้าน คนพี่ก็
 ไปขอทานเขากิน”

“พอแม่เคนทามีบองเกิดเนี่ยะเมียนแมกะเซาะคเอาะ เลื่อยจงโตวรว โจนชอม โจน โนวช
 อง ชอมบายชอมตีกชีกะบาน พอโตวรวเมนเตน มีบองเกอะปรับทามัน สะเกือลเต มั่นกียเคินเต
 จะแกตุนิ เปรี๊ยะเคนแมคลุนแอนฮอง แมกะขุมโคยเจ็ดเลื่อยโตวรวมีปะ โอน มีปะ โอนเกอะรว
 บายรวตีกออยซี .....
 เลื่องแมเจือบเลื่อยขัวจะเองแมโตวคะหีบตุก ใจเจียเวเลียละออโตวบิกหีบตีคมะนองเคินจะเองแม
 เกิดประเกิดเมียะป็นหีบ เกอะเลื่อยเกิดเนี่ยะเมียนคลัง พอปะแคะมีบองเคนเริงทาจะแกตุนี้ เกิดแม
 คอนปะปัะน คลุนแอน แคปะปัะนมันยอมรับเกอะเลื่อยเคนปะปัะน แจนปีปะเตี้ยะมีบอง
 เกอะโตวชอมเตียนกชี”

จากการรวบรวมข้อมูลนิทานบ้านปะเคียบ เป็นที่น่าสังเกตว่าความเชื่อเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผี หรือการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ไม่ปรากฏอยู่ในนิทาน แต่ปรากฏเป็นลักษณะของตำนานบ้าน หรือความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมา แต่ไม่มีองค์ประกอบของนิทาน เช่น ไม่มีตัวละครเป็นต้น อาจสันนิษฐานได้ว่า สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้นเป็นที่ขำเกรงแก่ชาวบ้าน จนไม่กล้าที่จะนำมาแต่งหรือเล่าเป็นนิทาน เพื่อความสนุกสนานได้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนิทานชาวบ้านเขมรบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์ประเภทมุขปาฐะ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมนิทานชาวบ้านที่เป็นมุขปาฐะไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อจำแนกประเภทของนิทานชาวบ้านตามรูปแบบ และเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนจากนิทานชาวบ้าน ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านธรรมชาติของมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา แนวคิด ความเชื่อ ที่ปรากฏสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้รวบรวมและจำแนกประเภทของนิทานตามรูปแบบ จากนิทาน 11 เรื่อง สามารถจำแนกได้ 4 รูปแบบ นอกจากนี้พบว่า นิทานบางเรื่องสามารถจัดอยู่ในรูปแบบของนิทานได้หลายรูปแบบ คือ

1.1 นิทานมุขตลก พบ 4 เรื่อง คือ ตึกแก พ่อกับลูก สองเกลอกับรังนก พ่อกับลูกเขย

1.2 นิทานคติ พบ 9 เรื่อง คือ เรื่องตึกแก พ่อกับลูก สองเกลอกับรังนก พ่อกับลูกเขย นายหูดแสนป่วน ตากับยายผู้ยากจน สุนัขอยากมีปีก แม่สุนัขลูกคน กำพร้าสองพี่น้อง

1.3 นิทานสัตว์ พบ 3 เรื่อง คือ เรื่องตากับยายผู้ยากจน สุนัขอยากมีปีก แม่สุนัขลูกคน

1.4 นิทานปรัมปรา พบ 4 เรื่อง คือ เรื่องนายหูดแสนป่วน ตากับยายผู้ยากจน แม่สุนัขลูกคน กำพร้าสองพี่น้อง

2. ส่วนของนิทานชาวบ้านปะเคียบ มีสิ่งที่น่าสนใจที่เด่นชัดว่า ตอนจบของนิทานส่วนใหญ่เหตุการณ์คลี่คลายไปในทางที่ดี ชีวิตมีความสุข ซึ่งมีความเป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านปะเคียบ ที่มีความเรียบง่ายและสงบสุข

3. ลักษณะทั่วไปของนิทานชาวบ้านปะเคียบเป็นเรื่องเก่าแก่ เล่ากันปากต่อปาก ส่วนชาวบ้าน ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าเดิมเป็นใคร ทราบแต่เพียงว่าฟังมาจากผู้อื่นซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในท้องถิ่น บางเรื่องก็ฟังมาจากถิ่นอื่น เนื่องจากชาวบ้านปะเคียบเป็นกลุ่มชนที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำเภอกระสัง อำเภอรัตนบุรี ตุมเตียบ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ฯลฯ ลักษณะนิทานจึงมีทั้งแบบที่แพร่กระจายเข้ามา ซึ่งมีส่วนทำให้ลักษณะเนื้อเรื่องของนิทานบางเรื่องเปลี่ยนแปลงไปบ้าง นอกจากนี้ยังมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นบ้านปะเคียบ แต่มักจะเป็นลักษณะของตำนานมากกว่าจะเป็นนิทาน

4. นิทานชาวบ้านปะเคียบ สะท้อนชีวิตครอบครัว ซึ่งพบว่าเป็นลักษณะครอบครัวขยาย เมื่อแต่งงานแล้วมีการอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ สอดคล้องกับครอบครัวส่วนใหญ่ของชาวบ้านปะเคียบ ส่วนภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง สภาพเศรษฐกิจทั่วไปของชาวบ้านปะเคียบเกี่ยวข้องกับทาง

ด้านเกษตรกรรม คือ ทำไร่ ทำนา ทำสวน ค้าขาย เป็นลักษณะเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัวเอง ไม่ได้ค้าขายเป็นระบบใหญ่

นอกจากนี้นิทานยังสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ ว่ามีความต้องการดำรงชีวิตอยู่ คือ ต้องการอาหาร ต้องการการสืบพันธุ์ ซึ่งเป็นความต้องการที่จะดำรงเผ่าพันธุ์สืบต่อไป

ภาพสะท้อนด้านค่านิยม พบว่ามีค่านิยมของการเข้าไปทำงานในเมืองหลวง ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านปะเคียบ ที่นิยมเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ สะท้อนค่านิยมประเพณีการตีฆ้องร้องป่าวเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ หรือเมื่อมีการเรียกประชุม มีลักษณะสอดคล้องกับค่านิยมประเพณีของชาวบ้านปะเคียบ ที่เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ หรือเมื่อจะเรียกประชุมชาวบ้านก็จะมีการป่าวประกาศเพียงแต่ในยุคปัจจุบัน ไม่มีเสนาอำมาตย์เดินขบวน แต่ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ คือ การประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแทน

ภาพสะท้อนค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับการผิผี จากนิทานลูกเขยห้ามเข้าห้องนอนพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ถ้าใครทำผิดก็จะถือว่าผิผี อาจทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับชีวิต แต่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านปะเคียบไม่มีค่านิยมความเชื่อในเรื่องนี้ เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วลูกเขยจะไม่เข้าห้องพ่อแม่ของฝ่ายหญิงอยู่แล้ว แต่หากลูกเขยเข้าห้องพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็ไม่ถือว่าผิผี ในขณะเดียวกันชาวเขมรบ้านปะเคียบก็มีค่านิยมความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องภูติผี ความเชื่อเรื่องโชคชะตา การเลี้ยงตาย ความเชื่อเรื่องกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การกตัญญูรู้คุณ เชื่อเรื่องเทวดา เชื่อในสิ่งมหัศจรรย์ วังเป็นความเชื่อที่แทรกอยู่ในสังคมชาวบ้านปะเคียบและชาวอีสานทั่วไป

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ พบว่าชาวเขมรบ้านปะเคียบมีความเชื่อเกี่ยวกับศาลปู่ตาซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมนับถือ มีการบนบานศาลกล่าวบูชาศาลปู่ตา คล้ายกับความเชื่อของชาวอีสานทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้บ้านปะเคียบจะมีสะตือบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน ในอดีตนั้นสะตือบ้านเป็นตอมไม้มะขาม แต่ในปัจจุบันมีการก่อสร้างอย่างเป็นทางการ และจะมีพิธีกรรมเช่นไหว้บูชาสะตือบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ความอยู่เย็นเป็นสุขของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่านิทานไม่ใช่เรื่องเฉพาะให้เด็กฟังเท่านั้น แต่นิทานที่พบเป็นลักษณะที่เรียกว่า “เด็กฟังได้ผู้ใหญ่ฟังดี” ตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องไม่ซับซ้อนมากนัก อีกทั้งวิธีการเล่าก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา นิทานจึงมีบทบาทสำคัญช่วยให้ทั้งผู้เล่าและผู้ฟังได้ระบาย ผ่อนคลายความรู้สึกนึกคิด ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตและคตินิยมของสังคมพร้อมทั้งแทรกคติสอนใจต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยนิทานชาวบ้านปะเคียบ มีลักษณะโครงเรื่องที่ไม่ซับซ้อนใช้ภาษาง่าย ๆ ผู้เล่ามีประสบการณ์ในการเล่า ผู้เล่ามักสอดแทรกหลักคตินิยมความรู้ในนิทาน เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้ฟังอีกทางหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตนิทานชาวบ้านเขมรบ้านปะเคียบ พบภาพสะท้อนในด้านครอบครัว ความเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องวรรณกรรมมุขปาฐะชาวเขมร บ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคง อำเภอรามัญใต้ ของ วรรณีย์ ภูสวัสดี (2534 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าบทบาทของวรรณกรรมมุขปาฐะมีผลต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน คือ บทบาททางครอบครัว บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และบทบาทด้านอาชีพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปรีชา อุยตระกูล (2521 : 97) เรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรางกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงระบบครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ของชาวบ้าน ได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

จากการรวบรวมและวิเคราะห์นิทานเขมรชาวบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอกูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยรวบรวมและศึกษาคติชนวิทยาจากนิทานชาวบ้านเขมรกลุ่มอื่น ๆ อีก เพื่อจะได้ทราบถึงวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยนิทานชาวบ้านเขมรกลุ่มอื่น ๆ เปรียบเทียบกับชาวเขมรบ้านปะเคียบ เพื่อจะได้เห็นถึงความเหมือนและความของวิถีชีวิตชาวบ้านเขมรมากขึ้นแตกต่าง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ : หน่วยงานนิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517.
- _____. "นิทานพื้นบ้าน", ใน **คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184**. 2519,
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. **คติชาวบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2516.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **วิเคราะห์นิทานชาวบ้านอีสานจากสามหมู่บ้าน**. มหาสารคาม : ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, 2522.
- _____. **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530.
- จ่านอง ทองประเสริฐ. **ที่ระลึกงานสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ม.ป.ป.
- เจือ สตะเวทิน. **คติชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2527.
- เจือ สตะเวทิน. **ตำรับวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, 2527.
- คำรจราชานุภาพ, สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2517.
- ทิวา สุภจรรยาและผ่องศรี วนาสิน. **สมบัติอีสานใต้**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2527.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. **วิเคราะห์วรรณคดีไทย**. ม.ป.ท. ม.ป.ป.
- ประทีป ชุมพล. **ประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีสาน หนังสือชุดความรู้ "มรดกอีสาน"**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2521.
- ประเทือง คล้ายสุวรรณ. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.
- ปรีชา อุตตระกุล. **วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา**. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 203 หน่วยงานนิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2522.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2516.
- ยุพดี จรรย์ยานนท์. **การศึกษานิทานชาวบ้าน ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์**. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- รัชนิกร เศรษฐ์โช. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.

- วรรณัย ภูลสวัสดิ์. วรรณกรรมมุขปาฐะชาวญวนบ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคอง อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534.
- วันชัย คำพวงศ์. ประเพณีพิธีกรรมการแต่งงานของชาวกุยบ้านอาโพน ตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- วิเชียร เกษประทุม. นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : วิถีพัฒนา, 2538.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. “อีสานสมัยลพบุรี”, ใน เมืองโบราณ. 3(2) : 43 ; มกราคม – มีนาคม, 2520.
ศรีสะเกษ. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534.
- ศิริพร จูตะฐาน. ทฤษฎีการแพร่กระจายจากนิทาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- สวัสดิ์ จันทน์. นิทานชาวไร่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. นนทบุรี : อรุณการพิมพ์, 2527.
- สุเทพ สุนทรเกษม. “การผสมผสานทางวัฒนธรรม”, ใน ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาประเทศ. หน้า 110. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2525.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2524.
หน้า 11.
- อนุวิทย์ เจริญสกุล. แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. ภูมิศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : พรศักดิ์เอนแอสไซซิเท, 2525.
- อำไพ คำโท. “ศิลาจารึก”, ใน ศิลปากร. 26(6) : 59 ; มกราคม, 2526.
- Stith Thompson. “The Star Husband Tale”, in *The Study of Folklore*. New Jersey : Prentice – Hall Inc, 1965.

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. นางพันธ์ เปรียบสม อายุ 66ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
2. นายบุตร ชุ่มเสนา อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 99 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
3. นางดี เจียมทอง อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 96 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
4. นางอาน บุญครอง อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 91 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
5. นางอ่า ชุ่มเสนา อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 189 หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
6. นายแขก ชุ่มเสนา บ้านเลขที่ 182 หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
7. นายนางทุม ชุ่มเสนา อายุ 74 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
8. นางพู ขาวสะอาด อายุ 75 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
9. นายอิน เปรียบสม อายุ 66 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
10. นายสมอน ชุ่มเสนา อายุ 67 ปี หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
11. นายคง ชุ่มเสนา อายุ 75 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
12. นายริด เปรียบสม อายุ 74 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
13. นางเปรียม เจียมทอง อายุ 74 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
14. นางจิ้น โทธิ อายุ 70 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
15. นายสรุฒ โทธิ อายุ 59 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
16. นายเทื้อ โทธิ อายุ 65 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
17. นายเที่ยง กระจ่างจัน อายุ 90 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
18. นางสุข เอ็นคู อายุ 73 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
19. นายโต๊ะ เจียมทอง อายุ 73 ปี หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
20. นายโล ควินรัมย์ อายุ 62 ปี หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
21. นายไพเราะ เจียมทอง อายุ 62 ปี หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
22. นายตั้ง พันระวงศ์ อายุ 60 ปี หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
23. นายสนู ชุ่มเสนา อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 120 หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
24. นายลี เจียมทอง อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
25. พระครูสิริบุญสาร อายุ 73 ปี วัดทรงศิรินาวาส หมู่ 1 บ้านปะเคียบ ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
26. นายเสา ชุ่มเสนา อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 55 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
27. นายยู เจียมทอง อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 82 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์

28. นายเชียม เขียมทอง อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 93 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง จ.บุรีรัมย์
29. นางแสน ชุ่มเสนา อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 101 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง
30. นายวัน เขียมทอง อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 243 หมู่ 16 บ้านหลักเมือง ต.ปะเคียบ อ. คูเมือง

ภาคผนวก ข

ภาคผนวก ข.
แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล .....อายุ ..... ปี
2. บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
3. ภูมิลำเนาเดิม.....
4. อาชีพ.....
5. ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชาวเขมรบ้านปะเคียบ

1. หมู่บ้านตั้งมาเมื่อ.....
2. ผู้ที่จะให้ข้อมูลหมู่บ้าน ได้ดีที่สุด.....
3. สภาพเศรษฐกิจ
  - 3.1 อาชีพหลักของชาวบ้าน.....
  - 3.2 อาชีพรองของชาวบ้าน.....
  - 3.3 รายได้โดยเฉลี่ย.....
4. สภาพสังคม
  - 4.1 ประชากรมีจำนวน.....หมู่บ้าน
  - 4.2 ประชากรทั้งสิ้น.....ครัวเรือน มีจำนวน.....คน
5. การศึกษา
  - 5.1 มีโรงเรียนจำนวน.....โรง
  - 5.2 การศึกษาขั้นสูงสุด.....
  - 5.3 การศึกษาขั้นต่ำสุด.....
6. การปกครอง
  - 6.1 ผู้นำหมู่บ้าน.....
  - 6.2 ศูนย์กลางหมู่บ้าน.....
7. การสาธารณสุข
  - 7.1 มีโรงพยาบาลจำนวน.....แห่ง
  - 7.2 สถานีนอนามัยจำนวน.....แห่ง

8. เริ่มมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่.....

9. การติดต่อคมนาคม

9.1 ไปรษณีย์จำนวน.....แห่ง

9.2 โทรศัพท์สาธารณะจำนวน.....แห่ง

9.3 หอกระจายข่าวจำนวน.....แห่ง

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่ตั้งของหมู่บ้าน

1. สภาพทางภูมิศาสตร์

1.1 ลักษณะที่ตั้ง.....

1.2 อาณาเขต

ทิศเหนือติดกับ.....

ทิศใต้ติดกับ.....

ทิศตะวันออกติดกับ.....

ทิศตะวันตกติดกับ.....

2. สภาพภูมิอากาศ.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับนิทานชาวบ้านที่ได้รับฟังมา

1. โอกาสที่ฟังนิทาน.....

2. เคยฟังนิทานเรื่อง.....

3. ผู้ที่ชอบเล่านิทานในหมู่บ้านนี้คือ.....

4. ผู้เล่าชอบเล่านิทานประเภท.....

5. แนวคิดที่ได้จากนิทาน.....

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับภาพสะท้อนที่ได้รับจากนิทานชาวบ้าน

1. ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทาน.....

2. ความเชื่อที่ปรากฏในนิทาน.....

3. ค่านิยมที่ปรากฏในนิทาน.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวนันทพร โพธิ์จำ
เกิดเมื่อ	16 กันยายน 2517
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 153 ตำบลพุทไธสง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
การศึกษา	พ.ศ. 2540 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาภาษาไทย จากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ พ.ศ. 2543 จบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาภาษาไทย (วรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
การทำงาน	พ.ศ. 2543 – 2545 อาจารย์กลุ่มวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผลงานวิชาการ	เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการใช้ภาษาไทย วิชาคหิชนวิทยา วิชาพัฒนาการวรรณกรรมไทย วิชาภาษาไทยธุรกิจ วิชาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิชาวรรณกรรมไทยปัจจุบัน งานวิจัยเรื่องภาพสะท้อนวิถีชีวิตจากนิทานชาวบ้านเขมร : กรณีศึกษาบ้านปะเคียบ ตำบลปะเคียบ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์